

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**NECÎB MAHFÛZ'UN
es-SÛLASİYYE (ÜÇLEME),
ADLI ESERİNDE KADIN FİĞÜRÜ**

Danışman

Prof. Dr. Ahmet Kâzım ÜRÜN

Hazırlayan

Yasemin KOZAKOĞLU

Konya 2010

ÖNSÖZ

Yüzyıllar boyunca tüm toplumlarda kadın; her zaman önemli bir yer tutmuştur. Öncelikle anne vasfını taşıması ve bireyleri yetiştiren şahıslar olması nedeniyle eserlerin ana karakterleri olarak esin kaynağı olmuştur. Geçmişten bu güne baktığımızda kadının farklı şekillerde; eş, anne, sevgili veya çocuk olarak eserlerde yer aldığı görülür. Bu eserlerde işlenen konularda kadının o gün hangi şartlarda yaşadığını, statüsünü ve erkeklerin onlara bakış açısını görerek; kendi toplumumuzla da kıyaslama şansını bulmaktayız.

Bir kadın olarak zevkle incelediğim bu eserde ülkemizin o tarihteki yaşam şekliyle Kahire'de konu edilen hikayedeki tarihin nasıl benzerlikler gösterdiğini de görme şansını elde etmiş oldum.

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım bu çalışmamda, 1988 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi ünlü Mısırlı yazar Necip Mahfuz'un es-Sülesiye isimli üç kitaptan oluşan bu eserde; anne, çocuk, genç kız vb. gibi rollerdeki kadın figürlerini değişik boyutlarıyla incelemeye çalıştım.

Giriş bölümünde, Modern Mısır Hikâyeciliği hakkında kısa bilgi verdiğim bu çalışmamı, iki bölüm halinde ele aldım. Birinci bölümde Necip Mahfuz'un hayatını ve tüm eserlerini, ikinci bölümde ise yazarın es-Sülesiye adlı eserini özet, zaman ve mekan, şahıs kadrosu, verilmek istenen mesaj, ana fikir, ve dili açısından incelemeye çalıştım. Üçüncü bölümde ise eserde yer alan kadın karakterlerini isim bazında tek tek ele aldım. Burada o tarihte Mısır'daki kadınların yaşam tarzını ve toplumdaki yerlerini ifade etmeye çalıştım. Bu bölümün son kısmında ise yazarın kadına bakış açısını değerlendirerek özetledim.

Modern Mısır Hikâyesine ilgi duyan herkese faydalı olmasını temenni ettiğim bu çalışmam esnasında vakit ayırarak yardımını esirgemeyen ve bilgisine başvurduğumda beni her zaman aydınlatan, ayrıca yüksek lisans yapma sebebim de olan danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet Kâzım Ürün'e sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Hocamın yanı sıra tezimi hazırlarken bana gösterdikleri sabır ve anlayış için anneme, eşime ve kızım Serra'ya çok teşekkür ederim.

Yasemin KOZAKOĞLU

Konya 2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yasemin KOZAKOĞLU	Numarası: 084209012001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI/ ARAP DİLİ VE EDEBİYATI	
	Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Kazım ÜRÜN	
Tezin Adı	NECİB MAHFUZ'UN es-SÜLASİYYE (ÜÇLEME), ADLI ESERİNDE KADIN FİĞÜRÜ		

ÖZET

NECİP MEHFUZ'UN ES-SÜLASİYLE (ÜÇLEME) ADLI ESERİNDE KADIN FİĞÜRÜ

Gerek beslendiği kültürel kaynaklar gerekse Batı ile diyalogu bakımından Mısır kültür ve edebiyatı diğer arap kültür ve edebiyatlarında ayrı bir yere sahiptir. Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle başlayan batılılaşma ve batı kültüründen etkilenme sonucu Mısır sanat, kültür ve edebiyatında önemli gelişmeler söz konusu olmuştur. önceleri batı romanından çevirilerle başlayan roman serüveni, Muhammed Huseyn Heykel'in Zeyneb adlı romanıyla bir noktaya ulaşmıştır. ancak esas ulusal ve kendine özgün roman anlayışı Necip Mahfuz'la zirveye ulaşmıştır. ancak esas ulusal ve kendine özgün roman anlayışı Necip Mahfuz'la zirveye ulaşmıştır.

1988 yılında kendisine Nobel Edebiyat Ödülü verilen, Modern Mısır romanında önemli bir yere sahip Necip Mahfuz, birbirinden değerli kaleme aldığı romanlarıyla özelde Mısır edebiyatına genelde dünya edebiyatına büyük katkıda bulunmuştur. ele aldığı pek çok konu arasında kadın figürü önemli yer tutar. Özellikle 1952 Mısır ihtilali öncesi toplumunda kadının durumuna ışık tutan ve kuşaklar arası değişimi ele alan es-Sulasıyye adlı eseri çok önem arzeder.

Mahfuz, romanında bazen bir eş, bir anne, bir sevgili veya bir çocuk olarak toplumun değişik kesimlerinden pekçok kadın karakterini ele almıştır. bu eserlerde işlenen konularda kadının o gün hangi şartlarda yaşadığını, statüsünü ve erkeklerin onlara bakış açısını görerek; kendi toplumumuzla da kıyaslama şansını bulmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Necip Mahfuz, Modern Mısır Romanı, es-Sulasıyye

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yasemin KOZAKOĞLU	Numarası: 084209012001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI/ ARAP DİLİ VE EDEBİYATI	
	Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Kazım ÜRÜN	
Tezin Adı	NECİB MAHFUZ'UN es-SÜLASİYYE (ÜÇLEME), ADLI ESERİNDE KADIN FİĞÜRÜ		

SUMMARY

THE WOMAN FIGURE IN NAGIUB MAHFOUZ'S WORK "TRILOGY", OR EL-SULASIYYE

The Egyptian culture and literature are different from other Arab cultures and literatures by virtue of both the cultural sources that it derives from and its dialogue with the West. As a result of the westernization process and going under the influence of the West, which began with Napoleon's invasion of Egypt, significant developments took place in the Egyptian art, culture and literature. The story of the novel in Egypt, which began with translations from western novels, reached a certain point with Muhammed Huseyn Heykel's novel entitled Zeyneb. However, a real national and authentic perception of the novel was achieved with the novels of Nagiub Mahfouz.

Enjoying a significant place in the Modern Egyptian novel and having been awarded the Nobel Prize for Literature in 1988, Nagiub Mahfouz contributed extensively both to the Egyptian literature and the world literature with the precious novels that he penned. Among the many topics that he dealt with in his novels, the woman figure has a significant place. In particular, his novel el-Sulasiyye (the trilogy), which shed light on the state of women in Egypt prior to the Egyptian Revolution of 1952, is very important.

Mahfouz introduced various woman characters in his novels from different walks of life as a wife, a mother, a lover or a child. We see the conditions women lived in, their status and the way men viewed them in the themes of these novels and we obtain an opportunity to compare with the situation in our society.

Key Words: Nagiub Mahfouz, Modern Egyptian Novel, el-Sulasiyye

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
TEZ KABUL FORMU	iii
ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
KISALTMALAR	vii
TRANSKRİPSİYON.....	X
GİRİŞ.....	1
MODERN MİSİR ROMANI.....	1
1.BÖLÜM NECİB MAHFUZ	10
A. HAYATI	10
B. KİŞİLİĞİ	16
C. ESERLERİ	22
a. Makaleleri.....	22
b. Hikâyeleri	28
c. Romanları	30
2. BÖLÜM ES-SÜLASİYYE	32
1. ÖZET	34
2. ZAMAN VE MEKÂN	41
3. ANA FİKİR.....	43
4. VERİLMEK İSTENEN MESAJ	44
5. ŞAHİS KADROSU	44
6. DİLİ	46
3.BÖLÜM ES-SÜLASİYYE'DE KADIN FİĞÜRÜ	47
A. KADIN FİĞÜRLERİ	47
1. EMİNE:.....	47
2. HATİCE	54
3. AYŞE	59
4. ZEYNEP	62
5. MERYEM	68
6. ZENNUBE EL-'AVVADE.....	74
7. AYDA	77
8. NAİME	80
9. SUZAN HAMMAD.....	82
10. BEDDUR.....	83
11. ULVİYA SABRİ.....	84
12. DUL ŞEVKET HANIM	85

13. HANİYE HANIM.....	87
14. EMİNE HANIM'IN ANNESİ:	90
15. BEHİCE HANIM.....	93
16. HANAFİ KADIN.....	97
17. ZÜBEYDE.....	99
18. CELİLE.....	100
B. NECİB MAHFUZ'UN KADINA BAKIŞ AÇISI.....	101
SONUÇ.....	106
BİBLİYOGRAFYA	109

KISALTMALAR

S. Ü. : Selçuk Üniversitesi

a.g.e. : adı geçen eser

b. : ibn (bin)

bkz. : bakınız

s. : sayfa

tsz. : tarihsiz

v.b. : ve benzeri

vd. : ve devamı

vs. : vesaire

yy. : yüzyıl

a.g.m. : adı geçen makale

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

Kısa Sesliler : َ a , e. ِ : ı , i ُ : o , ö , u , ü.

Uzun Sesliler: ِى , ِا , ِآ : â ِو : û ِي : î

Sessizler :

ء : ‘	ض : ø
ب : b	ط : ù
ت : t	ظ : ô
ث : â	ع : è
ج : c	غ : à
ح : ó	ف : f
خ : ò	ق : ú
د : d	ك : k
ذ : õ	ل : l
ر : r	م : m
ز : z	ن : n
س : s	ه : h
ش : ş	و : v
ص : ã	ي : y

Harf-i Tarif ile gelen kelimelerin başındaki şemsi harfler okunduğu gibi çift yazılmıştır.

Terkip halindeki ad ve lakaplar ayrı yazılmıştır.

Çok sık geçen isimlerde transkripsiyon kullanılmamıştır.

GİRİŞ

MODERN MISIR ROMANI

Tarihin akışı içerisinde, kimi devirlerde (Cahiliye ve Abbasi Dönemi) zengin; kimi devirlerde (Emevi ve Duraklama) ise durgun bir kültür, sanat ve edebiyat ortamı yaşayan Arap toplumunun Batı uygarlığıyla ilk teması, Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle başlar. Bu aynı zamanda Modern Arap Edebiyatı'nın da başlangıcı kabul edilir. (1798)

Ama bu, sadece Modern Arap edebiyatı için geçerlidir. Çünkü ilk hikaye çalışmasında, Doğuya öncelik vermek gerekecektir. On ikinci yüzyılda bir Fransız edibin yazdığı Ebu'l-Kâsım hikâyesinin aslında Endülüs aracılığıyla Arap dünyasından Batı dünyasına geçtiği iddia edilmektedir¹.

İlk anlatı türünün Batıdan önce Doğuda görülmüş olduğu ve Batının çeviriler yoluyla Doğudaki bu edebi türlerle tanıştığı, dolayısıyla Batıda görülen Modern hikaye ve roman türleri temelde Doğudan gelen kaynaklara dayandığı görüşü makul olmakla birlikte kesinlik kazanmamıştır. Ayrıca Arap edebiyatındaki hikaye ve roman türlerin makame, semer ve masal gibi geçmiş edebi mirasın yeni bir şekil almış uzantısı olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır.² Mahmûd Teymûr da bu bağlamda, Arapların Modern Avrupa hikayeciliğini bilmemiş olsalardı kendilerinin kendi geçmiş kültürleri aracılığıyla modern anlamda hikayeyi tesis edebileceklerini ileri sürmektedir.³

Edebiyat tarihçileri, gerçekte roman türünün gelişen toplumsal şartlar sonucunda ortaya çıktığı ve tarih olarak da on sekizinci yüzyıldan öteye gitmediğini ifade etmektedirler.⁴

Daha önce de belirttiğimiz gibi Napolyon komutasındaki Fransız ordusunun Mısır'ı işgal etmesiyle, bu tarihten itibaren bir kültürel değişim sürecine girilir. Esasen Osmanlı Devleti'nin Mısır Valisi olan Kavalalı Mehmet Paşa'nın Fransa'ya gönderdiği aralarında et-Tahtavi'nin de bulunduğu kültür gruplarının batı kültürünü ülkelerine taşımaları, adeta Arap dünyası için bir dönüm noktası olmuştur. Her ne kadar teknik ve bilimsel alanlarda eğitim görmek üzere Avrupa'ya gönderilmişlerse de Avrupa edebiyatlarıyla ilk kez tanışan ve Mısır'da edebi bir canlanmayı başlatanlar bu burslu öğrencilerdir.⁵

Mehmet Ali Paşa'nın bu dönemde Avrupa'nın çeşitli ülkelerine gönderdiği burslu

¹ Ahmet Kazım Ürün "'Necip Mahfuz,Toplumsal Gerçekçi Romanları", s.14

² Aynı eser, s.14

³ Aynı eser, s.14

⁴ Aynı eser, s.14

⁵ Er, Rahmi, Modern Mısır Romanı, Ankara 1997, s. 3.

öğrenciler, orada kaldıkları süre içinde Avrupa edebiyatlarını okumuşlar, Avrupa düşüncesini tanımışlar, kültürel etkinliklerini izlemişler, ülkelerine de, Avrupa'da yaşamış oldukları hayatın izlerini taşıyarak dönmüşlerdir. Bu kişiler, daha sonra basının da toplumdaki yerini yavaş yavaş almasıyla batının Arap edebiyatına yabancı türlerini gerek çeviri, gerek adaptasyon ve gerekse deneme yoluyla Arap okuruna tanıtmaya başlamışlardır.⁶ Öncelikle çevirilerle başlayan bu kalkınma hareketi modern Arap romanın temelini oluşturmuştur.⁷

Batı edebiyatından yapılan bu çevirilerin Mısır romancılığının doğuşuna büyük katkıları olmuştur. Kısa Avrupa hikâyeleriyle başlayan bu ilk tanışma da tercüme yoluyla olmuştur. Genellikle iki dilden; İngilizce ve Fransızcadan çeviriler yapılmıştır. Bu hikâyeler Rus, İngiliz, Fransız, Amerikalı ve İtalyan vb. yazarlarındı.⁸

Modern Arap edebiyatında, roman çekirdekleri olarak değerlendirilen ürünlerin aslında yazarları tarafından roman veya hikâyeye olsun diye kaleme alınmadıklarını belirtmek gerekir. Bununla birlikte, bu çalışmaları, zoraki de olsa roman türünden çalışmalar olarak ele alıp incelediğimiz zaman, genel olarak iki akımla karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi öğretim amaçlıdır. Bu tür eserlerde didaktik unsur birinci planda gelirken, roman unsurlarına da rastlanmaktadır. Ancak ikinci yön, son derece az ve sınırlıdır. İkinci akım ise, didaktik unsur ile roman öğelerinin eşit düzeyde önem kazandığı akımdır.⁹

Burada değineceğimiz Modern Mısır romanı öncesi eserlerin verildiği dönemde, ileri gelen Mısır'lı aydınlar, roman denildiği zaman doğrudan doğruya öğretici ve yol gösterici çalışmaları kastediyorlar; bu çerçevede dışında kalanlara roman gözüyle bakmıyorlar ve saldırıyorlardı.¹⁰

Modern Mısır romanının ilk nüvelerini teşkil eden öğretici roman türünün öncüleri Rıfa'a et-Tahtavi ile Ali Mübarek kabul edilmektedir. Bu ilk öncü grup kendilerinin okuyucularına yalnızca bir roman sunduklarını kabul etmiyorlardı. Yegane amaçları halkın aydınlatılması doğrultusunda idi.¹¹

Modern anlamda çeviri faaliyetinde öncü kabul ettiğimiz Rıfa'a et-Tahtavi'nin en önemli çevirisi, dürüst, adil ve halkına zulmetmeyen idarecilerin elinde bir ülkenin nasıl mamur hale gelebileceğine dair örnekler taşıyan ve siyaset adamlarına bir nevi ders veren

⁶ Aynı eser, s. 4.

⁷ Şükrî Muhammed Ayyâd, el-Kıssatu'l-Kasirâ fi Mısır, Daru'l-Ma ârif (ikinci baskı) Kahire 1979, s. 11.

⁸ Ahmed Mekki et-Tâhir, a.g.e, s. 86.

⁹ Ahmet Kazım Ürün "'Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları"', s.15.

¹⁰ Aynı eser, s.15.

¹¹ Ahmed Heykel, Tatavvuru'l Edebi'l-Hadis, s.39,79.

Fenelo'un Les Aventures de Telemaque (Telemak Maceraları)¹² adlı eserine yaptığı çeviridir. Aynı dönemde bizde de özellikle Fransız edebiyatından benzer didaktik çeviriler yapılmıştır. Bunu her iki ülkenin de Fransız kültür ve edebiyatından büyük ölçüde etkilenişinin bir göstergesi olarak görebiliriz. Tahtavi'den daha sonra 1859'da Telemak'ın çevirisini yapan Yusuf Kamil Paşa da büyük ihtimaldir ki Tahtavi'nin Arapça çevirisinden faydalanmıştır. et-Tahtavi'nin Paris'teki anılarını, gezip gördüklerini, okuduklarını kaleme aldığı Seyahatname türünde sayılabilecek Tahlisu'l İbriz fi Telhis Bariz adlı eseri bu alandaki ilk çalışma olarak görülmektedir.¹³

Bu konuda eser veren diğer bir şahsiyet de Ali Mübarek'tir. Mübârek'in 1833'de yayımladığı bu eser, roman türüne ve tekniğine yakınlığı bakımından Tahlîsu'l-İbrîz'den üstündür. Ayrıca üslup bakımından da ona göre daha sadedir¹⁴

Başta Lübnan olmak üzere diğer Arap ülkelerinde de roman kokan bazı eserler verilmiştir. Hak ile batılın, kullukla hoşgörünün, barış ile savaşın mücadele ve çelişkisini konu edinen ve sosyal-felsefi romanın öncüsü kabul edilen Fraçois Marraş'ın Gayetu'l Hak¹⁵ adlı romanını buna örnek olarak verebiliriz. Nikola Haddad (Anton'un eniştesi) ve Mısır'a göç edip orada eser verdiklerinden daha sonra değineceğimiz Ferrah Anton ve Corci Zeydan'ın bu dönemde roman sanatının kurallarını koymada rolü büyüktür.¹⁶

Okyanus aşırı ülkelere göç eden ve Mehcer edebiyatının da önemli simalarından olan Cibran Halil Cubran, Mihail Nuayma, Emin er-Reyhani, Nesib Arida, İlya Ebü Madi ve Fevzi Ma'luf gibi yazarlar, gittikleri ülkelerin kimi zenginliklerini de içeren önemli eserler vermişlerdir.¹⁷ Cibran Halil Cubran 1908'den 1913'e kadar ki konuları içeren el-Ecnihetü'l-Mükessere (Kırılmış Kanatlar), el-Ervahu'l-Mutemmerride (Azgılaşmış Ruhlar) ve el-'Avasif (Fırtınalar) adlı eserinde, bulunduğu Kuzey Amerika'daki üstün görülen örf ve adetlere karşı bir devrim amacı gütmekteydi.

Yirminci yüzyılın başlarında el-Muveylihi, çevre şartları, eski Arap edebiyatı ve özellikle Fransız edebiyatı olmak üzere Batı edebiyatının etkisi altında yeni bir tür oluşturdu. Şekil olarak klasik makame tarzında secili ve belağatlı, içerik olarak ise devrin problemlerini ihtiva eden bir eser verdi. Hadîs 'İsâ b. Hişâm adındaki bu esere roman veya hikâye demek

¹² Aynı eser, s.39,79.

¹³ Tatavvuru'r-Rivâyeti'l- 'Arabiyye, s.58.

¹⁴ Mısır Romanının Doğuşu, s.25,32

¹⁵ Enis el-Makdisi, el-Fununu'l-Edebiyye ve A'lamuha, Beyrut, 1963, s.530

¹⁶ Yusuf Hasan Nevfel, el-Kıssa ve'r-Rivaye, s.77

¹⁷ Jacob m.Landau, Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20.yy) (Çev. Beddertin Aytaç), Kültür Bakanlığı Yayınları,71, Ankara 2000, s.82

pek doğru olmaz..Dönemin Mısır hayatını alaycı bir eleştiri üslubuyla ele almış olan el-Muveylîhî'nin bu eseri Zeyneb'e, ilk sanatsal romana giden yolda önemli bir kilometre taşı kabul edilir.¹⁸

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde ise Mustafâ Lutfî el-Menfalûtî (1876-1924), dönemin en ünlü simasıdır. el-Menfalûtî edebi makaleler ve mersiyeler gibi telif türü eserler vermesinin yanısıra daha çok çeviri ve adaptasyonda şöhret kazanmıştır. Çeşitli periyotlarda yayımladığı daha çok toplumun değişik, çarpık yönlerini konu edinen gözlemlerini ve denemelerini bir süre sonra en-Nazarat (Bakışlar) ve el-'Aberat(Gözyaşları) adlı iki eserde toplamıştır. Hikaye türündeki bu yazıları, Modern Mısır Edebiyatında hikâye sanatının ilk denemeleri olarak kabul edilmektedir.¹⁹ el- Menfalûtî bu çalışmalarında, çoğunlukla yoksullardan, mazlumlardan, güçsüzlerden, özellikle de kadın ve çocuklardan, şarap kurbanlarından v.s söz ederek insanlardaki acıma ve şefkat gibi duyguları kamçılama, dolayısıyla okuyucu üzerinde daha kalıcı bir etki bırakmaya çalışır. el-Menfalûtî'nin hikâyeleri hep birinci tekil şahıs ağzından verilir. Bu benli anlatım, yazarı hikâyenin bir kişisi haline getirmekte, bu da, konusu ve işleniş biçimi hayli romantik olan hikâyenin etkisini artırmaya yönelik bir işlev görmektedir.²⁰ Kendisine has kıvrak uslubu ve ergenlik çağına uygun duygusal konularıyla Necib Mahfuz'un da içinde bulunduğu genç kesimin ilgisini çekmiştir.

Bu devirde tarihi roman türünde eserlere de değinmek gerekirse ilk akla gelen isim Corci Zeydan'dır. Corcî Zeydân, bir yandan Batıdaki roman modelinden etkilenirken, eğitici olma niteliğine de özen göstererek, çevrenin isteklerine cevap vermeyi amaç edinmiş ve böylece yirmi iki adet bir dizi tarihi roman yazmıştır. Corci Zeydân'ın da esas amacı, diğer yazarlar gibi, bir roman ortaya koymak değildir aslında. Okuyucuların bıkmadan okuyabilmeleri için tarihi bilgileri, roman çatısı altında sunan Zeydân, bir sanatı tarihe hizmet amacıyla kullanmıştır.²¹

Lübnan'da doğan daha sonra Mısır'a hicret eden Hıristiyan asıllı Ferah Anton'un el-Urşelîmu'l-Cedîde (Yeni Kudüs) ve ed-Dîn ve'l-'İlm ve'l-Mâl adlı eserlerini de belirtmekte fayda vardır.

¹⁸ Ahmet Kazım Ürün, 'Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları', s.17

¹⁹Tatavvuru'l-Edebi'l- Hadis, s.192

²⁰Er, Rahmi, a.g.e, s. 66-69.

²¹Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı, s.9.

Tarihi içerik ağır basan romanlar süreci, ‘Alî el-Cârim’le başlayıp daha sonra değineceğimiz ‘Abdu'l-Hâmid Cevdetu's-Sahhâr ve ‘Adil Kâmil’le son bulur.

Şimdiye kadar kısaca ifade ettiğimiz bütün eserler, değişik yönlerden roman oluşumuna katkıda bulunmuş çalışmalardır. Ancak romanda olması gereken bütün özellikleri bünyesinde taşımamışlardır. Bunlar yoğun emek mahsulü olmalarına rağmen tam yaratıcı kompozisyon türünde hikâyeler sayılmazlar.

Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte, Batı edebiyatından direk etkilenmeden hikâye türünde bazı eserler verilmeye başlandı ki bunlar daha çok roman sanatına yakın olan hikâyelerdi.²²

Zaman, mekân, vaka, kahramanlar, tez gibi roman öğelerini bünyesinde büyük ölçüde barındıran gerçek anlamda ilk Mısır romanı, içinde ; realist, romantik, sosyal, psikolojik, trajik ve pastoral unsurlar bulunan Muhammet Huseyn Heykelin “ Zeynep“ adlı romanıdır.²³

Yazar, eseri basım tarihinden önce hukuk alanında doktora yapmak üzere gittiği Paris’te 1910 Nisanında yazmaya başlamış 1911 yılının Mart ayında bitirmiştir. Romanın büyük bir bölümünü Paris’te, diğer bölümleri ise Londra ve Cenevre’de yazmıştır.²⁴ Trajik sonu olan aşırı saf ve hassas bir aşkın öyküsü olan eser, büyük ölçüde mübalağa ve romantizm kokmaktadır.²⁵ Modern Mısır romanında başlangıç noktası kabul edilen Zeynep daha sonraki yazarları büyük ölçüde etkileyen bir öncü roman hüviyetindedir. Romanın değerini sürekli kılan hususlar; Heykel’in Arapça’nın roman anlatımı üslûbuna sokulması için gösterdiği çaba ve halk dilini, anlatım ve diyaloglarda kullanmasıdır.

Heykel’in Zeynep adlı romanından sonra Mısır’da ortaya çıkan ilk roman olarak ‘İsa Ubeyd’in Süreyya adlı eseri gösterilmektedir.²⁶ Zeynep’in ikinci baskısıyla başlayan Modern Mısır romanı, daha sonraki kuşak yazarları tarafından gerek şekil açısından gerekse içerik açısından geliştirilmiştir.

Yazarlar ve romanlarını sıralarken yazarların ilk romanlarının ortaya çıkış tarihlerini esas alarak bunları sıralamaya alırsak ilk sayacaklarımızdan en önemlileri şunlardır:

²² Ahmet Kazım Ürün, a.g.e.,s.21

²³ Erol Ayyıldız, Mısır Romanının Doğuşu ve Muhammed Hüseyin Heykel’in Zeynep Romanının Tetkiki ve Tahlili, Fatih Yayınevi, Bursa, 1992, s.154

²⁴ Modern Mısır Romanının Bazı Özellikleri, s.83, Zeynep, s.7

²⁵ Banurama s.58

²⁶ Ahmed Heykel, El-Edebul’l-Kasasi ve’l-Mesrahi,s.116 Banurama s.58

Gözleri görmemesine rağmen Arap edebiyatında büyük şöhret kazanmış ‘Amîdu'l-Edeb lakaplı Tâhâ Huseyn²⁷ de roman türünde bazı eserler vermiştir. Belki de en önemlisi bizce Zeyneb'in ikinci baskısıyla kısmen yerleşen roman anlayışının tam olarak yerleşmesini sağlayan otobiyografik türde el-Eyyâm adlı eseridir.²⁸ Bu 1929'da yayımladığı birinci cildin akabinde 1939'da ikinci cildi yayımlar.²⁹

Tâhâ Huseyn, bu eserinde on dokuzuncu yüzyıl sonları ile yirminci yüzyıl başlarındaki Mısır toplumunu değişik yönleriyle gözler önüne serer. Arap edebiyatında orijinal bir deneme olan el-Eyyâm'ın, J.J.Rousseau'nun itirafları model alınarak yazıldığı söylenmektedir.³⁰ Eser güzellik ve mükemmeliyet açısından Gide, Rousse ve Chateaubriand gibi ünlü Batı edebiyatçıların yazdıklarından geri kalmayan anılardan oluşmaktadır.³¹

Yazar kendisini anlattığı el-Eyyâm adlı romanın ilk sayfalarında çok çocuklu bir ailedeki bir kör çocuğun anne-baba şefkatiyle dış dünyaya açılmasını, ilköğreniminde çektiği sıkıntıları dile getirir.

Necîb Mahfûz'un da okuyup etkilendiği üç kuşak içerisinde bir aile hayatını konu etmede ilk eser olan Şeceretu'l-Bûs (Umutsuzluk Ağacı), yoksul kesimin çektiği sıkıntıları konu edinmektedir. Necîb Mahfûz, aynı tarzı, es-Sülâsiyye adlı üçlemesinde kullanmış, tarih olarak da Tâhâ Huseyn'in bıraktığı yerden başlamıştır.

Asıl mesleği mühendislik olan Mahmûd Tâhir Lâşin'in de Havvâ bilâ Adem (Ademsiz Havvâ) adlı romanı ile sosyal eleştiriyi konu edinerek, okuyucuyu, fakir tabakanın sorunlarıyla karşı karşıya getirir.³²

Aynı zamanda Tefîku'l-Hakîm de, ‘Avdetu'r-Rûh ile, bir ailenin portresini vermede tam olarak başarı sağlayan ilk romancı sıfatını kazanır.³³ 20 a)

Asıl mesleği mühendislik olan Mahmûd Tâhir Lâşin'in Havvâ bilâ Adem (Ademsiz Havvâ) adlı romanı, sosyal eleştiriyi konu edinerek, okuyucuyu, fakir tabakanın sorunlarıyla karşı karşıya getirir. Lâşîn, 1920'li yılların başlarında modern düşünceli bazı genç yazarlar tarafından kurulan el-medresetu'l-hadîse (yeni ekol)'nin en hareketli temsilcilerinden biridir.

²⁷Yazar ve eserleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. el-Edebu'l- ‘Arabiyyu'l-Mu ‘âsır,s.277-287; Tâhâ Huseyn, Hayatı, Eserleri ve Edebiyatta Eski-Yeni Anlayışı; Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı (Basılmamış Doktora Tezi).

²⁸Tatavvuru'r-Rivâye, s.302-321.

²⁹el-Mu ‘cemu'l-Edebî, s.513.

³⁰Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı, s.9.

³¹el-Edebu'l- ‘Arabiyyu'l-Mu ‘âsır, s.284

³²Rahmi Er, *Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı*, s.24.

³³Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı, s.23.

Bu grup başta çeviriler yoluyla tanıdıkları Rus devleri Dostoyevski, Tolstoy, Puşkin, Gogol, Çehov, Turgenyev, hattâ Gorki de dâhil olmak üzere 19.yy İngiliz ve Fransız roman ve hikâye yazarlarının eserlerine büyük bir önem atfederek, Mısırda temeli sağlam bir hikâye geleneği oluşturmayı, modern ve gerçekçi bir edebiyat yaratmayı hedeflemiştir. Bunlara göre 1919 devriminde ifadesini bulan ulusal bağımsızlığın yeniden söyleme dökülmesi, köhnemiş edebi geleneklerden sıyrılmayı ve kabul görmüş inançların ve değerlerin sorgulanmasını da beraberinde getirmeliydi.³⁴

Bu dönemde dikkati çeken bir husus da yazarların toplumun gelenek ve görenekleriyle ters düşmekten, eleştiriye hedef olmaktan çekinerek romanlarda kahramanları ve olayları Mısır dışından seçmeleridir. Bu tür romanlar, çeviri romanlarındaki gibi daha çok aşk maceralarını konu edinmiştir. Mısır ise, o dönemde aşk ilişkilerinin yaşandığı bir ülke olarak görülmeye uygun değildi.

Hikaye alanında ün kazanmış Mahmûd Teymûr³⁵ el-Atlâl (Harabeler) ve Nidâ'u'l-Mechûl (Bilinmeyenin Çağrısı), Selvâ fî Mehîbî'r-Rîh, Kleopetra fî Hân el-Halîlî, Şumrûh, İle'l-Likâ Eyyühe'l-Hubb (Hoşçakal Ey Sevgi), el-Mesâbîhu'z-Zurek adlarında yedi roman kaleme almıştır. Bunların ilk ikisi meşhurdur.

İlk psikanalitik eser 1939'da yayımlanan Mahfûz'un da okuyup etkilendiği hatta es-Serâb adlı eserinde taklit ettiği 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd'ın "Sara"³⁶ adlı eseridir.

Birinci kuşak olarak adlandırılan yazarları ve eserlerini birbirleriyle karşılaştırmak istersek ortaya şöyle bir tablo çıkar: Sara, İbrâhîm el-Kâtîb, Nidâ'u'l-Mechûl, el-Atlâl ve Edîb gibi romanlarda daha çok didaktik özellik göze çarpar. Güdümlüdür. Şekil ve yapı olarak bir romanda olması gereken bütün özellikleri taşımaz. Bunda ne bir sanat eğilimi olan ne de bir roman ekolüne bağlı olan yazarların esas meslekleri dışında roman yazmalarının büyük bir rolü vardır.³⁷

el-Mâzinî ve el-'Akkâd, daha çok psikolojik eserler vermişlerdir. Bunlardan sonra gelen Tevfîku'l-Hakîm, Mahmûd Teymûr ve Necîb Mahfûz gibi yazarlar psikanalitik eserler veren el-'Akkâd ve el-Mâzinî'den daha çok toplumsal tahlile dayanan Heykel ve Tâhâ

³⁴Er, Rahmi, a.g.e, s. 113-114.

³⁵Ahmed Heykel, *el-Edebu'l-Kasâsî ve'l-Mesrahî*, s.55-56; Enîs el-Makdisî, *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s.500-505.

³⁶Peyami Safa'nın Fatih-Harbiye adlı eseriyle karşılaştırması için bkz. Ahmet Kâzım Ürün, "Abbâs Mahmûd el-Akkâd'ın Sara'sıyla Peyami Safa'nın Fatih-Harbiye'si Arasında Ortak Unsurlar", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya 2002.

³⁷Seyyid Hâmid en-Nessâc, *Bânûrâma'r-Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîsa*, s.71.

Huseyn gibi yazarların eğilimi doğrultusunda hareket etmişlerdir.³⁸

Kırkklı yıllarda hala tam bir bağımsızlık arayışı içerisinde olan Mısır toplumunda egemen güçlerle halk arasında maddi yönden büyük bir uçurum gözlenmekteydi. Nüfusun yüzde ellisi yoksulluk içerisinde olan Mısır halkı, temel tüketim maddelerinden bile yoksundur. Bütün bu olumsuz şartlar dönemin romanına malzeme teşkil etmiştir. Ancak bütün yönleriyle romana yansımamıştır. Bunda en büyük etken, henüz toplumun buna hazır olmadığı ve halk tarafından kabul edilmeyeceği düşüncesidir.³⁹

Muhammed ‘Abdu'l-Halîm ‘Abdullâh'ın Lakîta adlı eserine ödül verilirken ‘Adil Kâmil'in Milîmu'l-Ekber'iyle Necîb Mahfûz'un es-Serâb'ı göz ardı edilmiştir. Gerekçe olarak toplumda yaşanan bazı gerçeklerin romanda kullanılmış olması gösterilmiştir.

Bu kuşağın en belirgin özelliği, 1919 devriminden sonra yetişmiş olmaları, bir nevi bu devrimin ürünleri olup Modern Arap romancılığının esas gelişmesinde rol oynamış olmalarıdır. Mısır Üniversitesinden mezun olan bu kuşağın geniş kültüre sahip oluşları, romancılık alanında övgüye değer çabalar sarfetmelerini sağlamıştır.

Kendilerinden önceki yazarların Avrupa edebiyatından etkilenmelerine karşılık onlar roman sanatına Mısır geleneğinin damgasını vurmaya başladılar.⁴⁰

Bu dönemin yazarlarında, tarihten esinlenme, eserini herhangi bir akım çerçevesine oturtma, aşk ve sevgi üzerine duygusal problemleri ele alma, ya hayali olarak ya da eski efsanelerden esinlenerek, siyasi bir olayı ve moral değerleri eleştirme eğilimini görmekteyiz.

Ekonomik toplumsal ve psikolojik olarak gerçek hayatı konu edinen romanlar bu dönemin sonuna doğru gözükmeye başladı.⁴¹Bu kuşak yazarların üslubunda gazeteciliğin etkisi görülür. Ayrıca bazı eserlerde gramer hatalarına da rastlanılır.⁴²

Bu dönemde göze çarpan diğer bir özellik, bazı eserlerin basılamamış oluşudur. Bunun en büyük sebebi eserlerde toplumun bütün gerçeklerinin kaleme alınmış olması ve yayımlanınca tepki görülecek oluşudur.

³⁸ Şevkî Dayf, *el-Edebu'l- ‘Arabiyyu'l-Mu ‘âsır*, s.211.

³⁹ Mahmûd Hâmid Şevket, *Mukavvimâtu'l-Kıssati'l- ‘Arabiyyeti'l-Hadîsa fî Mısır*; Dâru'l-Cil li't-Tıbbâ'a, Kahire 1973, s.240.

⁴⁰ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e.,s.27.

⁴¹ Bânûrâmâ, s.72.

⁴² Aynı eser, s.76.

Pek çok yönden Necîb Mahfûz'la benzerlik arzeden ‘Abdu'l-Hâmid Cevde es-Sahhâr, onun gibi önce tarihi romanlar sonra da toplum gerçeklerini konu edinen romanlar kaleme almıştır. Ahmes Batali'l-İstiklâl (1943), Emîret Kurtubâ (1949), Sa'd b. Ebî Vakkâs (1945), devrimden sonra Kal'atu'l-Abtâl (1954), es-Suhulu'l-Beyd (1965) adlı romanlarla Kâfiletu'z-Zemân (1945), en-Nikâb (1950) ve eş-Şâri'u'l-Cedîd (1952) adlı toplumsal romanları yazmıştır. es-Sahhâr, Kâfiletu'z-Zemân'da Tâhâ Huseyn'in Şeceretu'l-Bu's adlı eserinden etkilendiği gözlenir. eş-Şâri'u'l-Cedîd adlı eseri ise Mahfûz'un es-Sülâsiyye'si hacminde bir eserdir. Ondan daha geniş bir zaman dilimini içerir. Birinci Dünya Savaşından önce başlayıp 1952 devrimine kadar devam eder. O da bir ailede üç kuşağı konu edinir. Olaylar, İskenderiye'de geçer. Tarihi ve sosyal romanlar yazan diğer bir şahsiyet de ‘Adil Kâmil'dir.

Mahfûz'un kendisinden çok şey kazandığını söylediği Yahyâ Hakkî, başta Kandîl Ümmü Hâşim (Ümmü Hâşim'in Kandili) olmak üzere pek çok hikâyeye ve tiyatro kaleme almıştır. Eserlerinde Tâhâ Huseyn, Necîb Mahfûz ve Tefîku'l-Hakîm gibi toplum yapısını ele almıştır.

Bu dönemde diğer yazarlardan farklı bir kimlik taşıyan Yûsuf es-Sibâ'î ve Muhammed ‘Abdu'l-Halîm ‘Abdullah daha çok romantizme yönelmişlerdir.

Muhammed ‘Abdu'l-Halîm ‘Abdullah, daha çok sevgi ve aşk konusuna değinmiştir. Üslubu Sibâ'î'ninkine nazaran daha güzel ve etkilidir. Eserleri arasında Lakîta (1947), Ba'de'l-Gurûb (1950), Şeceretu'l-Lublâb (1950), el-Veşşâhu'l-Ebyad (1951), Şemsu'l-Harîf (1952)'i sayabiliriz.⁴³

Daha sonraki yıllarda ortaya çıkan ve özellikle tarihi konularda yazan Ahmed ‘Alî Bâkesîr, bazan sembolizme de kaymıştır. Leyletu'n-Nehr adlı eserinde ‘Adil Kâmil'in Melik min Şu'â adlı eserine yakın bir karakterde, o günkü Mısır'ın yaşanan hayatından ziyade sembolizm hakim bir psikolojik çelişkiye yer vermiştir⁴⁴

Yine son yıllarda ülkemizde de pek çok eseri Türkçe'ye çevrilen Emin Malûf'u da kısaca anmakta da büyük yarar vardır. Her ne kadar eserlerini Fransızca yazmışsa da aslen Lübnanlı olması ve eserlerinde Lübnan, Arap edebiyatı ve Doğu medeniyetine çokça yer vermesi Arap edebiyatı kapsamında da değerlendirilebileceğini göstermektedir. Ancak bu denli tutulur olmasında onun Hıristiyan olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

⁴³Aynı eser, s.77

⁴⁴Mukavvimatul-Kıssati'l-'Arabiyye, s.240.

1.BÖLÜM NECİB MAHFUZ

A. HAYATI

Necib Mahfuz 11 Aralık 1911'de,⁴⁵ sonraları birçok roman ve hikâyesine konu olacak orta tabakadan insanların yaşadığı el-Cemâliyye⁴⁶ semtinde dünyaya geldi. İlk çocukluk yıllarını el-Cemâliyye ve bitişiğinde bulunan ve hala sosyal bir canlılığın yaşandığı el-Ezher ve Hüseyin camileriyle Hân el-Halîlî çarşısının bulunduğu Hüseyin semtinde geçer. Henüz dört yaşındayken eş-Şeyh Buhayrî adındaki mahalle mektebine kaydolur.⁴⁷ Daha sonra el-Huseyniyye ilkokuluyla, el-Huseyniyye lisesini bitirir.⁴⁸ İlk ve orta öğrenimi sırasındaki hayatı hakkında çok az bilgi mevcuttur. Ancak özellikle tarih, Arap dili ve matematikte başarılı olduğu yabancı dillerde ise zayıf olduğu söylenir. Zayıf olan İngilizce'sini kuvvetlendirmek için daha sonra İngilizce'den Mısru'l-Kadîma adlı eseri Arapça'ya çevirir.⁴⁹ el-Cemâliyye, es-Sûlasiyye (Saray Gezisi, Şevk Sarayı, Şeker Sokağı) gibi en önemli romanlarına konu olan yerdir.

Çocukluk döneminin ilk oniki yılını el-Cemâliyye'de geçiren Necib Mahfuz, ailesiyle birlikte 1924'te el-'Abbâsiyye'ye⁵⁰ taşındı. Artık ergenlik dönemine adım atmış, yaşantısına yeni değerler, yeni kavramlar girmiş, hayata ve çevresine yeni bir perspektifle bakmaya başlamıştır. Bu yeni ortama ayak uydurmuşsa da gönlü hep el-Cemâliyye'de olmuştur. Önceleri buraya alışmaya çalışmışsa da bu konuda pek başarılı olamamış, el-Cemâliyye'ye, Huseyn semtine gidip gelmeye başlamıştır. Kendisi çocukluk yıllarından şöyle bahseder:

“Ömrümün ilk yıllarına, çocukluk yıllarına gidecek olursam Cemâliyye'deki yarı boş evimizi hatırlarım. Benden önce dört kız iki erkek olarak birbirinin ardı sıra altı kardeşim dünyaya gelmiş. Sonra dokuz yıl süreyle annem çocuk dünyaya getirmemiş. Daha sonra ben doğmuşum. Beş yaşına geldiğimde ise benimle en küçük (bizce en büyük olmalıdır) kardeşim arasında on beş yıl yaş farkı oluşmuştu. Biri hariç ablalarımın hepsi evlendiler. Evlenmeyen ahlama ilgili evimizde geçen herhangi bir şeyi hatırlamıyorum. İki ağabeyim de evlendiler. Biri harp okuluna girdi ve görevi nedeniyle Sûdan'a gitti. İşte bunlardan dolayı

⁴⁵ el-Kıssa ve'r-Rivâye Beyne, s.120.

⁴⁶ Günümüzde aynı adı korumakta olup Kahire'nin merkezinde bir kenar mahalle konumundadır.

⁴⁷ “Necib Mahfuz Katiben Rivâiyen”, s.116.

⁴⁸ “Min A 'lâmi'l-Edeb”, s.56.

⁴⁹ Necib Mahfuz, er-Ru'ye ve'l-Edât, s.83.

⁵⁰ O günlerde Kahire'nin dış kesimlerinde yer alan günümüzde ise Kahire'nin önde gelen büyük ve kalabalık merkezi semtlerinden biridir.

evde sadece anne ve babamı hatırlarım. Bunun dışında misafirler, amcam, amcamın kızı ve dışarıdan gelen birtakım insanlar hariç çocukluğumun geçtiği evde hayatımıza katılan bir başka insan hatırlamıyorum. Bütün çocukluğumda sanki evin tek çocuğu gibiydim”.⁵¹

Mahfuz'un annesi eski eserlere oldukça meraklı biriydi ve bu yüzden Mısır'daki müzeleri ve piramitleri ziyaret etmeyi çok sever, beraberinde Mahfuz'u da götürürdü. Yazar sanata ve edebiyata olan düşkünlüğünü annesinden, siyasi konulara olan alakasını da babasından almış olduğunu söyler.⁵²

Yazarın yetiştiği aile ortamında dini hava hakimdi. Bu havanın yazar üzerindeki etkisi büyüktü. Ancak sonraları okuduğu yabancı eserlerden olsa gerek, daha serbest daha esnek bir din anlayışına yönelecektir.

Mahfuz'un o günlerde edebiyatla hiç ilgisi yoktu. Aileden de hiç kimse edebiyatla uğraşmıyordu. Aslında evlerinde genelde kitap olarak Kuran ve babasının arkadaşı olan el-Muveylîh'nin babasına hediye ettiği Hadîs 'İsâ b. Hişâm adlı kitabının dışında başka bir kitap yoktur.⁵³

Henüz bir ilkokul öğrencisiyken 1919 devrimi sırasında ve öncesinde ülkede yaşanan siyasi olaylardan çok etkilenir. Daha sonra bu olaylar hem siyasi kişiliğini şekillendirmiş hem de romanlarına malzeme olmuştur.

Bunun dışında çok renkli geçmeyen bir çocukluk yaşadığını, ailesinde ölümler, boşanmalar, şiddet, alkol veya kumar olmadığını çok sakın, sessiz ve huzurlu bir aile ortamı geçirdiğinden kayda değer bir çocukluk anısı olmadığını belirtir.

Necib Mahfuz'un çocukluk yıllarına ait detaylı bilgiler diğer kaynaklarda da yer almamaktadır. Sadece çocukluk arkadaşı Cemal el-Gitani'nin sorduğu sorulara verdiği cevaplar hariç, hakkında yazılan eserlerde çocukluk dönemine ait ifadeler hemen hemen yok gibidir.

'Abdu'l-Muhsin Taha Bedr, yazarın çocukluk dönemiyle ilgili soruları çoğu kez cevapsız bırakışını küçüklüğünde geçirdiği sara (epilepsi) hastalığına bağlamakta ve o devirde tedavi imkanlarının çok kısıtlı ve ilkel oluşundan bu hastalığa yakalananların çoğunlukla öldüğünü, Mahfuz'un da bu hastalıktan dolayı öğrenimine bir yıl ara vermek

⁵¹Necib Mahfuz Yetezekker, s.9

⁵²Aynı eser, s.13

⁵³Aynı eser, s.14

zorunda kaldığını, bütün fertleri hayatta olan ailesini üzmemek için hastalık geçirdiği döneme değinmekten kaçındığını ifade etmektedir⁵⁴

Gerçekten Mahfûz, on yaşlarında bu hastalığa yakalanmıştır. Pek çok ünlü yazar, edebiyatçı ve sanatçının da böylesi bir hastalığa yakalanmış olması ilginçtir. Mesela Dostyoweysky ömrünün sonlarına kadar sara hastası idi. Maupassant, deli olmuştu. Psikanalistler, yazarların içinde yaşadıkları ortama tepkileri, mücadeleleri, iç bunalımları sonucunda, bu hastalığa yakalandıklarını, nefes aldıkları ortamın sağlıksız olduğunu ifade etmektedirler⁵⁵

Ancak yazar, ‘Abdu'l-Muhsin Taha Bedr'in görüşünün aksine çocukluğunu hatırlayamadığını, sara hastalığının engel olmadığını, daha önce de belirttiğimiz gibi renkli bir çocukluk hayatı yaşamadığından, o döneme ait pek bir şey aklına gelmediğini belirtmektedir.

Mahfuz gençlik yıllarını ise nispeten daha renkli geçirmiştir. El-Cemaliyye ve el-Abbasiyye'den, farklı yelpazelerde pek çok arkadaş edinmiş bu arkadaşlarıyla sık sık meşhur kahvelerde buluşarak dostluklarını pekiştirmiş, aynı zamanda da orada tanıdığı değişik insanları gözlemleme fırsatı bulmuştur.

Mahfûz, çocukken gelecekte hangi alanı seçeceğini belirlemişti. Matematik ya da tıp olacaktı. Ancak felsefede karar kılışına babası çok üzülür. Aynı şekilde öğretmenleri de çok üzülürler. Zira Mahfûz, matematik ve fen bilimlerinde başarılı oluşuna karşın sosyal bilimlerde zayıftı. Adı Beşşâre Bagusullâh olan hocalarından biri bir gün ona kızar bir tavırla şöyle der: “Niçin kendine eziyet ediyorsun? Kendine ne yaptığını biliyor musun?” O dönemde öğretmenler öğrencilerini çok iyi tanıyorlardı. Çünkü sınıfta on beş veya on altı kadar öğrenci vardı. Öğretmenler öğrencileriyle övünürlerdi. Mahfûz'un öğretmeni de çalışkan olduğu için kendisiyle övünüyordu.⁵⁶

Mahfûz'un edebiyatla tanışması, ilkokul sıralarındayken yabancı dillerden tercüme edilmiş, polisiye türü romanları okumasıyladır. Yazar bir gün Yahyâ S a k r adında bir arkadaşını İbn Jonson (Jonson'un Oğlu) adında bir polisiye romanını okurken görür. Bu arkadaşı devrin ünlü futbolcusu Abdu'l-Kerîm'in yakınıdır. Ona, “Bu ne?” diye sorar. O da “Çok faydalı bir kitap” diye cevap verir. Kitabı kendisinden ödünç alıp okur. Çok faydalanır. Henüz ilkokul üçüncü sınıfta okumakta olan Necîb Mahfûz, bu serinin diğer kitaplarını da araştırır, bulur. Daha sonra kendi kendisine sorar “Eğer bu Jonson'un oğlu ise Jonson'un

⁵⁴ Ahmet Kazım Ürün "Necîb Mahfuz Toplumcu gerçekçi romanlar" s 66

⁵⁵ Aynı eser s 67

⁵⁶ Necîb Mahfûz Yetezekker, s.26.

kendisi nerede?” Araştırır ve kahramanı Jonson’un kendisi olan diğer seriyi de bulur. Bu roman yaklaşık on yaşlarında olan Necîb Mahfûz’un okuduğu ilk romandır.⁵⁷

Daha önce de belirttiğimiz gibi Mahfûz, edebiyata karşı büyük bir sevgiyle bağlı olan yazar Tâhâ Huseyn, Selâme Mûsâ, Abbâs Mahmûde İsmail ve Mazhâr gibi yazarların felsefî makalelerini ve kitaplarını, ayrıca düşünceyle ilgili birçok kitabı okuyan yazar, kafasında oluşan pek çok soru işaretine cevaplar bulmaktaydı. el-Akkâd, varlığın esası ve estetikle ilgili bazı sorular soruyordu. Bu sorulara cevap bulmak isteyen Necîb Mahfûz, felsefeye yönelmesi gerektiğine inanıyordu.⁵⁸ Yegâne düşüncesi artık felsefedir. Kafasında oluşan bir çok sorunun, felsefe’yle ilgilendiği zaman yok olacağına inanıyordu. Tıp öğrenimi görenin doktor, mühendislik öğrenimi görenin de mühendis olduğu gibi, felsefe öğrenimi de ona sıkıntı veren sorulara cevap verecekti. Varlığın mâhiyetini ve insanın bu varlık içindeki yerini öğreneceğini düşleyen Mahfûz, nasıl oluyor da tıpta ve mühendislikte okuyanların varlığın mahiyetini bilmediklerine şaşırıyordu.

Mahfûz, edebiyata karşı büyük bir sevgiyle tutkundu. Ancak gerek aile bireylerinin edebiyata karşı ilgisizlikleri gerekse o dönemde düşünür ve fikir adamlarına gösterilen rağbet, onun edebiyata yönelmesini engellemekteydi.

Babası onun bu kararından dolayı şaşırır. Oğlunun ısrarlı tutumu karşısında, ona, “hakim ve müsteşar olman için amcanın ve halanın oğulları gibi hukuk fakültesine git” der. Fakat o, buna aldırış etmez. Varlığın mahiyetini öğrenmek istemekte ve bu konuda şu ifadeyi kullanmaktadır: “Düşünceyi basite indirgeyerek tahlilini yapabiliyor musunuz? O halde tıp öğrendiğiniz gibi varlığın mahiyetini de öğrenebilirsiniz.” Annesi ise “bırakın karışmayın, çocuk ne isterse okusun” der.⁵⁹

Yukarıda belirttiğimiz hususlar nedeniyle, Mahfuz, etkilendiği yazarlar gibi düşünür olmak ve kafasındaki soru işaretlerine çözüm bulabilmek için o gün adı Mısır Üniversitesi olan Kahire Üniversitesi Edebiyat fakültesi Felsefe bölümüne kaydolar.⁶⁰

Felsefe öğrenimi yaparken felsefeyle ilgili pek çok yerli, yabancı eser okur. Edebi eserlere çok az başvurur. Çünkü edebiyatı, gizli ve kendisiyle avunacağı bir iş olarak görmektedir

⁵⁷ Aynı eser, s.25.

⁵⁸ Aynı eser, s.26.

⁵⁹ Aynı eser, s.27.

⁶⁰ Necîb Mahfûz mine'l-Kavmiyye, s.224.

Üniversite üçüncü sınıfta ise edebiyata olan vazgeçilmez ilgisini fark eder. Felsefenin yanı sıra edebiyatta da akademik çalışma yapmak istemekteydi. Üniversiteyi bitirdikten sonra fakülte idaresine bu isteğini iletir. Ancak, fakülte sekreteri Abbâs Mahmûd, o günkü üniversite yönetmeliğine aykırı olduğundan bunun mümkün olamayacağını, birini tercih etmesi gerektiğini söyler⁶¹

1934 yılında edebiyat fakültesi felsefe bölümünden mezun olduktan sonra, felsefe üzerine akademik çalışma yapmaya karar veren Necîb Mahfûz, bir İslam bilgini olan Şeyh

Mustafâ Abdu'r-Râzık'ın danışmanlığında İslam Felsefesinde Güzellik Kavramı (estetik) konulu bir yüksek lisans tezine başlar. Burada Fransız filozof Bergson'la İslam filozoflarını mukayese etmek ister, ancak bir müddet sonra, edebiyata olan tutkusundan dolayı bir kısmını yazdığı bu yüksek lisans tezinden vazgeçer⁶²

1936 yılında yarıda bıraktığı bu tezinden sonra kendini tamamen edebiyata verir. Felsefî makaleler yazmaya da son veren Mahfûz, acı veren bu kararsızlığını edebiyat lehine gidermiş olur. Kalemını ancak kendisi için çok faydalı bir ilaç olarak gördüğü edebiyat için oynayacağını söyleyen yazar, o anda benzeri olmayan büyük bir rahatlama hissettiğini ifade etmektedir

Yazarı yazmaya iten faktörler; öncelikle çok küçük yaştan itibaren sahip olduğu okuma merakı, ikincisi daha sonraları el-Menfalûtî ve el-èAkkâd gibi yazmayı kutsal bir iş olarak gören yazarlardan etkilenişi, üçüncü olarak da ilk ve orta öğrenimdeki Arap Dili öğretmenlerinin edebiyat otoritelerine duydukları saygı olarak ifade edilebilir.

Üniversiteden sonra çalışma hayatı 1934'te üniversitede sekreterlik göreviyle başlamıştır. Daha sonra 1939'da Birinci Fu'âd Üniversitesindeki sekreterlik görevinden ayrılmış, Vakıflar Bakanlığına memur olarak girmiştir. Burada yaklaşık on beş yıl çalışmıştır.

Bu onun hayatında çok keskin bir ayrışma olmuştur. Zira memurluk başka edebiyat başka şeydir. Bu nedenle emekliliği hak edince hemen ayrılma düşüncesindedir. Ancak emekliliği geldiğinde, ekonomik gereklilikten dolayı kanunen 1955 yılında emekli olması gerekirken, mecburen emekli olması gerektiği 1965 yılına kadar çalışmaya devam eder⁶³

⁶¹ Aynı eser, s. 37.

⁶² Abdu'l Muhsin Tâhâ Bedr, Necîb Mahfûz, er-Ru'ye ve'l-Edât, Dâru't-Tenvîr li't-Tıbâ a ve'n-Neşr (ikinci baskı) Beyrut 1985, s.31.

⁶³ Necîb Mahfûz Yetezekker, s.104.

Necîb Mahfûz'un hayatında kadının rolü, siyaset kadar olmasa da büyük olmuştur. Kültürlü olmamasına rağmen kendisine iyi bir eğitim veren annesi, kendisini oldukça etkileyen ilk aşkı ve daha sonraki aşkları sayesinde birçok genç kız ve kadını tanımış, daha sonra eserlerinde değineceği ilginç olaylar yaşamıştır.

Gerek aile şartlarının olumsuzluğu gerekse edebiyata olan düşkünlüğünden dolayı evliliğini 1954 yılında, 43 yaşındayken yapmıştır. Edebi ümitsizliğe düştüğü ve senaryo yazarlığı yaptığı bir dönemde, bu ümitsizliğinden doğan boşluğu evlilikle kapatmak ister. Daha önce yaşadığı ikilemde tercihini evlenmek yerine edebiyata yapan Mahfûz, evlilikle beraber edebi hayatında bir duraklamanın olacağını düşünmekteydi. Ancak evlendikten sonra tekrar yazı hayatına döndüğünde evliliğin kendisine engel değil yardımcı olduğunu ifade etmektedir⁶⁴

Büyüğü Ümm-ü Gülsüm, küçüğü Aişe adında iki kızı vardır. Çocuklarının isimleri dini içeriklidir. Ancak, büyük kızının ismini, hayranı olduğu şarkıcı Ümm-ü Gülsümden esinlenerek taktığını söyleyenler de vardır.

Zor ekonomik şartlar içerisinde görev yaparken, kırk dokuz yaşında yakalandığı şeker hastalığının yanı sıra pek çok hastalıkla da mücadele etmiştir.⁶⁵ Daha sonraki dönemlerde eserlerini hastalığından dolayı ancak belirli vakitlerde kaleme alabilmiştir. Şeker hastalığının yanı sıra gözlerinden ve kulaklarından rahatsız olan yazar, kalbinde de rahatsızlık baş gösterince, 1988'de kendisine verilen Nobel Edebiyat Ödülü'nü almaya gidememiş, yerine kızlarını göndermiştir. Daha sonra özellikle kalbindeki rahatsızlık artınca, özel doktorunun tavsiyesi üzerine ömründe sadece iki defa çıktığı yurtdışına, İngiltere'ye gitmek zorunda kalır

Necîb Mahfûz, orta halli bir anne-babanın çocuğudur Onlar öldükten sonra yegane geçim kaynağı devlet memurluğundan aldığı maaş olmuştur. Her ne kadar takriben yarım asırdan fazla milyonlarca kitabı basılıp satılıyorsa da Nobel Ödülünden önceki memuriyeti ve el-Ahrâm'daki yazı hayatı olmasaydı büyük bir maddi sıkıntıya düşmüş olabileceğini belirtmektedir.⁶⁶

Mahfûz'un yazı hayatında, biri kısa süreli olmak üzere üç kez kesinti olmuştur. Birincisi, 1952 devrimi sonrası yedi yıllık sürede olmuştur. Yazara göre devrim ideallerini gerçekleştirmiş ve toplumda onu harekete geçirecek problemler kalmamıştır. O, bu

⁶⁴ Aynı eser, s. 112-113.

⁶⁵ Necîb Mahfûz mine'l-Cemâliyye, s.99.

⁶⁶ Hattâ Necîb Mahfûz Kâne fi 'Avz Mâli Kable Nobel", s.102.

duraklamasının siyasi bir yönü olup olmadığı hususundaki şüpheler karşısında yorumda bulunmayarak, gerçek sebebini yıllar sonrasındaki gönül rahatlığı içerisinde cevap veremeyeceğini ifade ediyor, ancak sebep olarak belki de es-Sülâsiyye adlı eseriyle fikri doygunluğa ulaştığını belirtmektedir.⁶⁷ Bu yedi yıllık suskunluktan sonra tekrar yazı hayatına döner. Ona göre, toplumu sıkıntıya düşüren, devrimin bazı eksik tarafları olmasaydı yazı hayatına son verecekti. Yazar, artık toplum gerçeklerini bütün çıplaklığıyla anlatmaktan ziyade felsefi konulara değinmekte ve bunları sembollerle ifade etmektedir. Bir başka deyişle, varlığın görüntüleri üzerinde değil, bizzat varlığın kendisi üzerinde durmaya başlamıştır.⁶⁸

Mahfûz, 5 Haziran 1967'den sonra yazı hayatına ikinci kez ara verir. Konusuz isteksiz bir halde sıfırdan başlıyor, ancak nasıl bitireceğini bilmiyordu. Önceki kesintiye oranla kısa süren bir aradan sonra tekrar yazı hayatına döner ve 1973 yılına kadar el-Mirâya (Aynalar), el-Hubb Tahte'l-Matar (Yağmur altında aşk) Hammâratu'l-Kıttî'l-Esved (Kara Kedi Meyhanesi) ve Hikâye Bilâ Bidâye velâ Nihâye (Başı ve Sonu Olmayan Hikâye) adlı seçme hikâyelerle Tahte'l-Mizalla (Şemsiyenin Altında), Şehru'l-Asel (Balayı), el-Cerîme (Suç) adlı hikâye oyun karışımı eserleri kaleme aldı.

Necîb Mahfûz, üçüncü kez, 1973 ekiminden sonra yaklaşık bir yıl süreyle yazı hayatına ara verir. Ancak daha sonra tekrar yazmaya başlar.⁶⁹ Hânu'l-Halîlî adlı eseriyle Arap Dil Kurumu ödülünü aldı. 1970'de Kasru'ş-Şevk ve Beyne'l-Kasrayn adlı eserleriyle ikibin beşyüz cüneyh değerindeki Devlet Takdir Ödülünü aldı. Mart 1972 de Mısır'da edebiyattaki başarılarından dolayı birinci derecede Cumhuriyet Nişanı, Fransa'da Fransız-Arap İşbirliği Kurumu tarafından 1985'de Fransızcaya çevirisi yapılan es-Sülâsiyye adlı eserinden dolayı da yine bir ödül aldı. O günkü adıyla Sovyetler Birliği ile Danimarka'daki çeşitli kurumlar tarafından şeref payeliği ve nihayet 1988 Nobel Edebiyat Ödülü ile taltiflendirildi.⁷⁰

B. KİŞİLİĞİ

Arkadaşları, Necîb Mahfûz'un, açık sözlü, nüktedan, güzel konuşan, dinlemesini bilen, vefalı, alçakgönüllü, titiz bir disiplin anlayışıyla mükemmel bir karaktere sahip

⁶⁷Cemâl el-Gîtânî, a.g.e, s. 100-101.

⁶⁸Nebîl Ferec, Necîb Mahfûz Hayâtuhu ve Edebuhu, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-'Amme li'l-Kitâb, Kahire 1986.s.13

⁶⁹Cemâl el-Gîtânî, a.g.e, s.100-101.

⁷⁰Ürün, Ahmet Kâzım, a.g.e, s.165.

olduğunu ifade etmektedirler.⁷¹

“Necip Mahfuz vefalıydı ve yalnızca hayali, hikâye ve romanlarda ifade edilen efsanevi bir vefaya sahipti.

Çok kuvvetli bir arkadaşlık bağına sahipti. Özellikle yirmili yıllarla otuzlu yılların başında tanıştığı arkadaşlarıyla sonraları değişen statülerine bakmaksızın hep beraber olmak istemiştir. Bu tarihlerde samimi olduğu arkadaşları arasında Muhtâr Nuveyre, Fu’âd Davvâra, Maliye Bakanı müsteşarı ‘Abdu'l-Hayy el-Elfi ve Dr. Ethem Receb⁷² gibilerini sayabiliriz.

Bazı kişiler onu, münzevi bir hayat yaşamakla itham ettiğinde, buna caddelerde, kahvelerde arkadaşlarıyla oturup sohbet ettiğini ve yalnızca hoşlanmadığı kişilerden kaçtığını söyleyerek bu ithamı reddeder. İnsanlardan kaçışı kendini beğenmişlik olarak değerlendirilse de arkadaşları, Mahfuz’un halkla iç içe, mütevazi, kapısı herkese açık bir halk adamı olduğunu, Huseyn semtindeki el-Huseyn kahvesinde, sıradan insanlarla konuşup sohbet edebildiğini ifade etmektedirler.⁷³

Çocukluk döneminin ilk oniki yılını el-Cemâliyye’de geçiren Necîb Mahfuz, ailesiyle birlikte 1924’te el-‘Abbâsiyye’ye⁷⁴ taşındı. Artık ergenlik dönemine adım atmış, yaşantısına yeni değerler yeni kavramlar girmiş, hayata ve çevresine yeni bir perspektifle bakmaya başlamıştır. Bu yeni ortama ayak uydurmuşsa da gönlü hep el-Cemâliyye’de olmuştur. Önceleri buraya alışmaya çalışmışsa da bu konuda pek başarılı olamamış, el-Cemâliyye’ye, Huseyn semtine gidip gelmeye başlamıştır.

Mahfûz, el-‘Abbâsiyye’de iken el-Cemâliyye’yi bir türlü unutamadığını, oraya, arkadaşlarına tekrar dönme arzusuyla yanıp tutuştuğunu, sürekli özlem içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu güzel duyguyu ona veren şeyin ne olduğunu hep düşündüğünü belirtmektedir

Vaktini boşa geçirmek istemediğinden sosyal hayatında insani ilişkilerle karşılıklı ziyaretler gibi konularda başarılı olamadığını vurgulayan⁷⁵ Necîb Mahfûz, konuşmayı pek seven birisi değildir. Mısırlılar bunun utangaç ve fazlasıyla mütevazı kişiliğinden kaynaklandığını söylemektedirler. Nobel almasından sonra da, sadece yıllarca kadrosunda

⁷¹Necîb Mahfûz Hayâtuhu ve Edebu, s.74.; Necîb Mahfûz er-Ru’ye ve'l-Edât, s.87.

⁷²Felsefe öğreniminden iki yıl sonra Mahfuz’u çağdaş İngiliz edebi ekolleriyle tanıştıran ve kitaplığından çokça faydalanmasını sağlayan birisidir. en-Nesru'l- ‘Arabî, s.255.

⁷³Necîb Mahfûz Yetezekker, s.22.

⁷⁴O günlerde Kahire’nin dış kesimlerinde yer alan günümüzde ise Kahire’nin önde gelen büyük ve kalabalık merkezi semtlerinden biridir.

⁷⁵Necib Mahfuz Yetezekker, s.115.

olduğu el-Ahrâm'a demeç vermiş Batılı gazetecilere de “Kusura bakmayın, söz söylemeyi pek sevmem, resmimi çekin, hem de istediğiniz kadar çekin, ama lütfen soru sormayın.” demiştir.⁷⁶

Hemen hemen her çeşit kitap okuyan Necîb Mahfûz, sürekli her gün üç saat okuduğunu ve aynı zaman dilimi içerisinde birkaç kitap okuyabilmiş olduğunu ancak, yazdıktan sonra bir şeyler okuyup, ondan sonra uyduğunu eğer tersini yapmış olsa asla uyuyamayacağını ifade etmektedir. Ancak son yıllarda yakalandığı şeker hastalığından dolayı okumaya çok az zaman ayırdığını ve bundan dolayı son derece üzgün olduğunu belirtmektedir. Çünkü doktorlar hastalığından dolayı sadece bir saat okumaya zaman ayırabileceğini, bunun dışında istirahat etmesi gerektiğini tavsiye etmişlerdi.⁷⁷

Sağlıklı olduğu günlerde yürümeyi çok sevdiğini belirten yazar, görevinden dolayı zorunlu olarak disiplinli bir hayat yaşamıştır. Yazın öğleden sonra üç saat okuyor, bir saat da eşi ve çocuklarıyla beraber oluyor, kışın ise üç saat yazıyor üç saat okuyordu. Hatta bakanlıkta çalışırken yazabilmek için daireden erken ayrılmak zorunda kalmaktaydı.⁷⁸

Okumayı çok seven Mahfûz, maddi imkânsızlıklardan dolayı rafları olan bir kitaplıktan yoksundu. Aldığı kitapları okuyup bir sandığa yerleştiriyordu. Sandığa konan eseri arayıp bulmaktansa yenisini satın almak onun için daha kolaydı. Değişik konularda bir çok roman, bilimsel kitap ve nadir sanat eserine sahipti.⁷⁹

Normal bir Mısırlı gibi son derece basit bir hayat yaşayan canlı ve esprî dolu bir karakteri olan Necib Mahfuz, Kahire dışına çok az kere çıkabilmiştir. Gençliğinde çok istemesine rağmen, maddi sıkıntılardan, sonraları ise disiplinli bir okuma yazma alışkanlığını edindiğinden bunun bozulmasından korktuğu için yurt dışına çıkamamıştır. Çıktığı iki yurtdışından ilki Kültür Bakanlığını ilgilendiren bir konu için Yugoslavya'ya diğeri ise savaş esnasında Mısırlı edebiyatçılar grubu içerisinde Yemen'e olmuştur.⁸⁰

Ne gezici bir görevde ne de bir gazeteci olduğundan, çok arzu etmesine rağmen Asvân, Luksor gibi Mısır şehirlerini görememiştir. Bütün ömrü boyunca gerçekleşmesini hayal ettiği Asvân'a bir türlü gidemediğini üzüntüyle ifade eder. Kahire dışında çıktığı tek yer iskenderiye olmuştur. Burada Kahirenin sıkıcı havasından kurtulur, sessiz sakin bir köşede

⁷⁶ Necib Mahfuz!la Edebiyat ve Nobel Söyleşisi, s.4.

⁷⁷ Necib Mahfuz Yetezekker,s.37.

⁷⁸ Necib Mahfuz'la Edebiyat ve Nobel Söyleşisi, s.4.

⁷⁹ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s.119.

⁸⁰ Necib Mahfuz mine'l Cemaliyye, s.67.

istirahat ederdi.⁸¹

Zengin bir duygu dünyasına sahip olan yazar musikiden çok hoşlanmaktaydı. Çocukluk yıllarında sokakta duyduğu şarkılarla es-Seyyid Derviş'i daha sonra da Selâme Hicâzî ve Munîra el-Mehdiyye'yi tanımıştır. Sadece dinlemeyi değil, söylemeyi de seven mahfuz, üniversite üçüncü sınıf öğrencisiyken pratik müzik bilgisi ve becerisini kazanırsa, estetiği daha iyi anlayacağını düşünerek, Arap Musiki Cemiyetinin açmış olduğu müzik kurslarına katılmış, orada kanun çalmayı öğrenmiştir. güzel sanatlar ve edebiyat kadar olmasa da klasik Batı müziğine ilgi duymuştur.⁸² Özellikle opera ve Beethoven'i çok beğendiğini ifade etmektedir.

Ayrıca sportif faaliyetlerde bulunmayı seven yazar, çocukluğunda ve gençliğinde çok güzel futbol oynadığını ifade etmektedir. Yüzmede de başarılı olan Mahfûz,⁸³ arkadaşlarıyla oynadıkları futbol maçlarında süratli, uyumlu ve güçlü bir oyun sergiliyordu. Hatta çocukluk yıllarında bir futbolcu olmayı bile düşünüyordu.

Siyasi konuşmalara ilk kez aile ortamında tanık olan Mahfuz, babasının siyasete çok ilgili olduğunu ve evde sürekli siyaset konuşulduğunu ifade eder. Kendisi de bu konulara oldukça meraklı olduğunu ancak herhangi bir siyasi kuruluşa katılmadığı gibi bir cemaat veya gruba da intisap etmediği görülmüştür. Fakat genelde bir çok kültürlü orta tabaka insanı gibi Vefd Partisi eğilimindeydi. Bu kadar ilgili olmasına rağmen, devlet adamlarına yakın olmak istemediği ve onlarla görüşebilmek için de bir çabası olmadığı görülür.⁸⁴

Sosyalist bir yazar olarak tanımlanmasına rağmen sadece sosyalistlerle değil, İslamcılar, Marksistler ve Feodalistlerle de dostluklar kurmuş, görüş alışverişinde bulunmuş olan Mahfûz, tarafsız olduğunu hem sağcılar hem de solcular tarafından suçlandığını, genelde bütün kültürlerin değişik yelpazelere yer vererek çok sesli olmasında yarar gördüğünü ifade etmektedir.⁸⁵

Necîb Mahfûz'u tutarlı bir siyasi kimliğe sahip olmadığı, kimi kez ulusalcı kimi kez Arap milliyetçisi kimi kez sosyalist kimi kez de İslamcı eğilimlere sahip bir yazar olarak görenler de vardır.

⁸¹ Etehaddes, s.33.

⁸² Aynı eser, s.265.

⁸³ Tatavvuru'l-Fikri'l-İctimâ'î fi'r-Rivâyeti'l- 'Arabiyye, s.155.

⁸⁴ Dırasat fi'l-Kıssati'l-Arabiyye, s.258

⁸⁵ Necib Mahfuz Hayatuhu ve Edebuhu, s.71-92.

Modern Mısır romanının gerçek anlamda kurucusu olan Necîb Mahfûz, roman, hikâye, tiyatro, senaryo, makale gibi pek çok edebi türde kalem oynatmış karizmatik yapısıyla 1988 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmış ve evrenselleşmiştir. Hem toplumun problemlerine vakıf olmuş hem de edebi sanatlara ve bunları eserlerinde meczetmesini çok güzel becermiştir. Hatta şair Ahmed 'Abdu'l-Mu'tî Hicâzî gibi eleştirmenlerce Doğuda el-Câhız, el-Mutenebbî ve İmru'l-Kays, Batıda Anton Cehov ya da T.S. Eliot ölçüsünde bir yazar veya şair olarak nitelenmiştir. Klasik ve modern her iki tarzı birlikte eserlerinde işleyebilen tek yazardır.⁸⁶

Sosyolojik olarak ele aldığımızda Mahfûz, toplumun, halkın sesi olmuştur. Eleştirmen gözüyle baktığımızda onun milli bir hüviyet taşıması, hem Arap edebiyatı hem de evrensel roman çerçevesinde onu yetenekli bir yazar olarak baş köşeye oturtmaktadır.⁸⁷

Mahfûz, kendisinin de mensubu bulunduğu bir orta tabaka yazarıdır. O bu kesimi çok iyi tanıyordu. Eserlerinde bu tabakayı eleştirel bir bakışla ele alır. İşçi ve köylü sınıfını tanımadığı için eserlerinde yer vermediğini söyleyen yazar, toplumsal şartlardan soyutlanmış hiç bir insanı tasavvur edemediği gibi, günlük hayat şartlarından soyutlanmış bir edebiyatı veya düşünceyi de tasavvur etmemektedir. Dolayısıyla diyebiliriz ki onun edebiyatı iki konuda odaklaşmaktadır; İnsan ve toplum.⁸⁸

Bunun yanı sıra kahramanlarının hemen hemen hepsini gerçek hayattaki gözlemlerine dayanarak hem psikolojik hem de fizyolojik olarak tüm detaylarıyla okuyucuya yansıtır. Onun eserlerinde kullandığı kahramanlar arasında en göze çarpanları; tüccar, memur, hayat kadınları ve öğrencilerdir.

O, hemen hemen bütün romanlarında orta sınıftan seçtiği farklı tiplerden yola çıkarak, romanlarındaki kahramanların gözlüğünü kullanarak, onların iç ve dış dünyalarında yaşadıkları sıkıntı ve açmazları dile getirir. Hırsızlar, dolandırıcılar, her kalıba giren bukalemun misali insanlar, katiller, eşkiya ruhlu insanlar, asiler, memurlar, tüccarlar, genç kızlar, yaşlılar, aşıklar, mutasavvıflar, öğrenciler, öğretmenler siyasetçiler, sağcılar, solcular, tarafsızlar⁸⁹, aile bireyleri, sokak kadınları, futuvve benzeri değişik teşkilat mensupları gibi toplumun değişik kesimlerinden derlenmiş kahramanların bunalımları çelişkilerle dolu yaşamları, Mahfuz'un eserleri okunduğunda, okurun peşini bırakmayan bir hüzneler

⁸⁶ Necib Mahfuz Vada a'l-Ca'ize 'ala", s.123.

⁸⁷ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e, s.128.

⁸⁸ Etehaddes, s.32-52.

⁸⁹ Meselâ es-Sülâsiyye'de geçen Mahcûb 'Abdu'd-Dâyım, Yâsîn ve Kemâl farklı görüşlerdedir.

sarmalina dönüşür çoğu kez.⁹⁰

Sosyal bir olguyu bilinen üç açıdan; biyolojik, sosyolojik ve psikolojik açıdan ele almıştır. Bakış açısı ise tamamen bilimsel ve objektiftir.

Yazar, eserlerini kaleme almasını ise eser konusunu düşünme safhasında bir veya iki yıl eline kalem almadığını, konu zihninde oluşup yazma aşamasına geldiğinde ise işe bitirilmesi gereken bir iş olarak balardı. İlham kaynağı diye bir şey tanımayıp sabır ve iradeyle elindeki işi sonuçlandırırırđı.⁹¹

Eseri kaleme alıp bitirdikten sonra ise belli bir müddet bekler ve sonra tekrar okurdu. Çoğu kez yazdıklarını beğenmez, düşünceleriyle yazdıkları arasında tezat oluşsa da tek bir eseri dışında hiç birini iptal etmemiştir.

Mahfuz daha önce de bahsettiğimiz pek çok dini, ilmi, bilimsel, sosyolojik v.b. Pek çok konuda eser yazmış olsa da onun Mısır romanına yapmış olduğu en büyük katkı, bağımsız bir Mısır romanının ortaya çıkmasını sağlamış olması ve eserleriyle yeni kuşak yazarlara yazma hevesi getirmesidir. Onun gününe kadar Mısır romanı Batı romanının bir parçası olarak görölmekteydi.⁹²

⁹⁰ Necib Mahfuz Hayatuhu ve Edebuhu, s.14.

⁹¹ Etehaddes, s.49.

⁹² Necib Mahfuz mine'l -Cemaliyye, s.18.

C. ESERLERİ

Necîb Mahfûz sabır ve gayretle pek çok eser vermiştir. Otuz beş roman, on iki seçme kısa hikâye, bir konuşma, bir çeviri ve kısa hikâye ile tiyatro karışımı üç eser olmak üzere yarım asırlık süre içerisinde yaklaşık elli eser kaleme almıştır.

a. Makaleleri

Mahfûz'un Nobel ödülü öncesi 1945 yılına kadarki dönemde yazdığı makaleleri kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz:

1-Ihtisâr Mu'tekedât ve Tevellud Mu'tekedât (İnançların Özeti ve Doğuşu), el-Meceletu'l-Cedide, Ekim 1930.

2-'An Mevdû'î'l-Mer'eti ve'l-Vazâ'ifu'l-'Amme (Kadının Statüsü ve Sosyal Görevleri Hakkında), es-Siyâsetu'l-Usbû'yye, 11 Ekim 1930.

3-Tatavvuru'l-Felsefe ilâmâ Kable 'Ahd Sokrat (Sokrat Dönemi Öncesine Kadar Felsefenin Gelişimi), el-Ma'rife, Ağustos 1931.

4-Felsefetu Sokrat (Sokrat Felsefesi), el-Ma'rife, Ekim 1931.

5-Eflatun ve Felsefetu (Eflatun ve Felsefesi), el-Ma'rife, Kasım 1931.

6-Anton Checkov fi'l-Edebi'r-Rûsî (Rus Edebiyatında Anton Checkov), es-Siyâsetu'l-Usbû'yye, 8 Mayıs 1933.

7-eş-Şahsu'l-İctimâ'î (Sosyal İnsan), es-Siyâsetu'l-Usbû'yye, 28 Mayıs 1933.

8-el-Hâl Vanya 'an Checkov (Checkov'un Vanya Dayısı), el-Ma'rife, Haziran 1933.

9-'Amdu'l-Mucteme' li Henric İbsen (Henric İbsen'de Toplumun Amacı), el-Ma'rife, Temmuz, Ağustos 1933.

10-Molierree, es-Siyâse, 8 Ekim 1933.

11-Ayâtu'n-Nahda, Michelangelo (Rönesansın Belirtileri), el-Cihâd, 10 Ekim 1933.

12-et-Tabî'a ve'l-Muctema' (Tabiat ve Toplum), el-Cihâd, 25 Ekim 1933.

13-ed-Dıhk (Gülme), el-Cihâd, 10 Kasım 1933.

- 14-ed-Dıhk 'inde Bergson (Bergson'da Gülme), el-Cihâd, 21 Kasım 1933.
- 15-ed-Dıhk'inde Bergson, eş-Şahsiyyetu'l-Komediyye (Bergson'da Gülme (ve) Komik Karakter), el-Cihâd, 23 Ocak 1934.
- 16-Sülâsetu min Udebâ'inâ (Üç Edibimiz), el-Mecelletu'l-Cedîde, Şubat 1934 (Üç edip, el-'Akkâd, Tâhâ Huseyn ve Selâme Mûsâ'dır).
- 17-el-Hubb ve'l-Garîzetu'l-Cinsiyyetu (Aşk ve Cinsel Duygu), el-Mecelletu'l-Cedîde, Mart 1934.
- 18-er-Rucû' ilâ Mituzillâ li Bernard Shave (Bernard Shave'nin Mituzillası), el-Ma'rife, Nisan, Mayıs 1934.
- 19-Fikretu'n-Nakd fî Felsefeti Kant (Kant'ın Felsefesinde eleştiri Düşüncesi), es-Siyâsetu'l-Usbû'iyye, 14 Nisan 1934.
- 20-el-Hayâtu'l-Kâmile (Bütün Hayat), el-Cihâd, 16 Haziran 1934.
- 21-Felsefetu Bergson (Bergson Felsefesi), el-Mecelletu'l-Cedîde, Ağustos 1934.
- 22-Ma'na'l-Felsefe (Felsefenin Anlamı), el-Cihâd, 14 Ağustos 1934 (birinci kısım), 21 Ağustos 1934 (ikinci kısım).
- 23-Pragmatizm evi'l-Felsefetu'l-'Ameliyye (Pragmatizm veya Pratik Felsefe), el-Mecelletu'l-Cedîde, Eylül 1934.
- 24-Felsefetu'l-Hubb (Aşk Felsefesi), el-Mecelletu'l-Cedîde, Ekim 1934.
- 25-el-Muctema' ve'r-Rukiyyu'l-Beşerî (Toplum ve Beşeri İlerleme), el-Mecelletu'l-Cedîde, Kasım 1934.
- 26-eş-Şahsiyye (Kişilik)", el-Mecelletu'l-Cedîde, Aralık 1934.
- 27-el-Felsefetu 'inde'l-Felâsife (Filozoflara Göre Felsefe), el-Mecelletu'l-Cedîde, Ocak 1935.
- 28-Mâzâ Ta'nî el-Felsefe (Felsefenin Anlamı Nedir)?, el-Mecelletu'l-Cedîde, Şubat 1935.
- 29-Sikolociyye ve İtticâhâtuhâ ve Turukuha'l-Kadîma ve'l-Hadîsa (Psikoloji ve

Eski-Yeni Akımları), el-Mecelletu'l-Cedîde, Mart 1935.

30-el-Felsefe Beyne'l-Mâdde ve'r-Rûh (Madde ve Ruh Arasında Ruh), el-Mecelletu'l-Cedîde, 13 Mart 1935.

31-el-Hayâtu'l-Hayevâniyye (Canlı Hayat), el-Mecelletu'l-Cedîde, Nisan 1935.

32-el-Havâs ve'l-İdrâk (Beş Duyu ve idrak), el-Mecelletu'l-Cedîde, Mayıs 1935.

33-eş-Şu'ûr (Duygu), el-Mecelletu'l-Cedîde, Haziran 1935.

34-Nazariyyâtu'l-'Akl (Akıl Teorileri), el-Mecelletu'l-Cedîde, Temmuz 1935.

35-el-Luga (Dil), el-Mecelletu'l-Cedîde, Ağustos 1935.

36-Allâh, el-Mecelletu'l-Cedîde, Ocak 1936.

37-Fikret Allâh fi'l-Felsefe (Felsefede Allâh Düşüncesi), el-Mecelletu'l-Cedîde, Mart 1936.

38-el-Fenn ve's-Sekâfe (Sanat ve Kültür), el-Mecelletu'l-Cedîde, Ağustos 1936.

39-Kara'tu (Okudum), el-Eyyâm, 30 Kasım 1943.

40-Kara'tu li'l-Fenn ve't-Târîh (Sanat ve Tarih Üzerine Okuduklarım), el-Eyyâm, 21 Aralık 1943.

41-et-Tasvîru'l-Fennî fi'l-Kur'ân (Kur'ân'da Sanatsal Tasvir), er-Risâle, 23 Nisan 1945.

42-Ra'yun fi't-Terceme (Tercüme Konusunda Bir Görüş), er-Risâle, 6 Ağustos 1945.

43-el-Kıssatu 'Inde'l-'Akkâd (el-'Akkâd'a Göre Hikaye, er-Risâle, 27 Ağustos 1945.⁹³

Ödül aldıktan sonra basında çıkan makaleleri de şunlardan ibarettir:

1-el-Kâ'idetu'ş-Şa'biyye (Milli Prensipler), el-Ahrâm, Kahire, 20 Ekim 1988, s.7.

2-Şükr (Şükür), 25 Ekim 1988, s.9

⁹³ Necîb Mahfûz er-Ru'ye ve'l-Edât, s.489-494.

- 3-Vahşu'l-Fesâd (Fesadın Vahşeti), 27 Ekim 1988, s.7.
- 4-Şurefâ'u Lâkin Mucrimûn (Şerefliiler Fakat Suçlular), el-Ahrâm, Kahire, 10 Kasım 1988, s.6.
- 5-el-Hurûc mine'l-Fekki'l-Mufteris (Avcının Tuzağından Kurtuluş), el-Ahrâm, Kahire, 17 Kasım 1988, s.7.
- 6-es-Sekâfe ve'l-Hayât (Kültür ve Hayat), 24 Kasım 1988, s.7.
- 7-et-Tekrîmu'l-Mensiyyu (Unutulan Onurlandırma), el-Ahrâm, Kahire, 1 Aralık 1988, s.7.
- 8-Makâl Yunşar li Evvel Merre li Necîb Mahfûz (Necîb Mahfûz'un Yayımlanan İlk Makalesi), el-Cumhuriyye, Kahire, 8 Aralık 1988, s.6.
- 9-el-Mubdi'min Mucteme'ihî (Toplumunu Yaratan Kişi), el-Ahrâm, Kahire, 8 Aralık 1988, s.7.
- 10-Felsefetu'l-İşâ'ati (Parlaklık Felsefesi), el-Ahrâm, Kahire, 22 Aralık 1988, s.7.
- 11-el-Fennu ve Sû'u's-Sum'a (Sanat ve Kötü Duyulma), el-Ahrâm, Kahire 29 Aralık 1988, s.1.
- 12-'Am Cedîd (Yeni Yıl), el-Ahrâm, Kahire, 5 Ocak 1989, s.1.
- 13-Necîb Mahfûz ve'l-Mezâhibu'l-Edebiyye (Necîb Mahfûz ve Edebi Ekoller), el-Mesâ, Kahire 10 Ocak 1989, s.6.
- 14-Üslûbu'l-İntihâbât (Yağmacılık Üslûbu), el-Ahrâm, Kahire, 12 Ocak 1989, s.7.
- 15-Heybetu'l-Hukm (ıdarenin ihtişamı), el-Mesâ, Kahire, 19 Ocak 1989, s.3.
- 16-Nahve Muctema' lâ Yekûmu 'ale'l-'Unf (Baskıcı Olmayan Topluma Doğru), el-Ahrâm, Kahire 19 Ocak 1989, s.7.
- 17-Kenz li'z-Zemeni't-Tavîl (Uzun Bir Sürecin Hazinesi), el-Ahrâm, Kahire, 26 ocak 1989, s.7.
- 18-el-'Amelu Emânetun (Çalışma Güvencedir), el-Ahrâm, Kahire 2 Şubat 1989, s.7.

- 19-Hâzihi'd-Demokratiyye (Bu Demokrasi), el-Ahrâm, Kahire, 9 Şubat 1989, s.7.
- 20-Nahve 'Alem Efdal (Daha iyi Bir Dünyaya Doğru), el-Ahrâm, Kahire 16 Şubat 1989, s.7.
- 21-el-'Akl fi'l-Hayâti'l-Yevmiyye (Aktüel Hayatta Düşünce), el-Ahrâm, Kahire 16 Şubat 1989, s.7.
- 22-Lefhet min 'Alemi-Zalâm (Karanlık Bir Dünyada Bir Işık), el-Ahrâm, Kahire 2 Mart 1989, s.7.
- 23-Nahve't-Tekâmül ve'l-Hadâra (Gelişim ve Uygarlığa Doğru), el-Ahrâm, Kahire 9 Mart 1989, s.7.
- 24-el-Vahdetu's-Sekâfiyye (Kültür Birliği), el-Ahrâm, Kahire 16 Mart 1989, s.9.
- 25-Havle'l-intâc (Eser Verme Hakkında), el-Ahrâm, Kahire 23 Mart 1989, s.7.
- 26-eş-Şöhre, el-Ahrâm, Kahire 30 Mart 1989, s.7.
- 27-el-Harb ve's-Selâm (Savaş ve Barış), el-Ahrâm, Kahire 6 Nisan 1989, s.7.
- 28-Ve Şeffâfiyye Uhrâ (Ve Başka Bir Şeffaflık), el-Ahrâm, Kahire 10 Nisan 1989, s.4.
- 29-Da've li'd-Difâ' 'ani'n-Nefs (Nefsi Müdafaya Çağrı), el-Ahrâm, Kahire 13 Nisan 1989, s.7.
- 30-Sevret fi't-Ta'lîm (Eğitimde İnkılâb), el-Ahrâm, Kahire 20 Nisan 1989, s.7.
- 31-er-Rûhu'r-Riyâdiyye (Bedensel Ruh), el-Ahrâm, Kahire 27 Nisan 1989, s.7.
- 32-Beyne'd-Difâ' ve'l-Islâh (Savunma ve Reform Arasında), el-Ahrâm, Kahire 4 Mayıs 1989, s.7.
- 33-Muvâcehetu'l-Muşkilât (Problemlerle Yüzyüze), el-Ahrâm, Kahire 11 Mayıs 1989, s.7.
- 34-Beyne'l-Kehf ve'l-'ilm (Mağarayla Bilim Arasında), el-Ahrâm, Kahire 18 Mayıs 1989, s.1.

35-Humûmu'ş-Şebâb (Gençliğin Kuruntuları)", el-Ahrâm, Kahire 25 Mayıs 1989, s.7.

36-Eyne Tezhebu Resâ'il Udebâ'inâ (Edebiyatçılarımızın Mektupları (Mesajları) Nereye Gidiyor)? (Mahfûz'un gençlik yıllarında yazmış olduğu, bazı hayat sırlarını içeren otuz kişisel mektup), el-Mesâ, Kahire 28 Mayıs 1989, s.3.

37-el-Vâ'iz fî Hâza'l-'Asr (Çağımızda Vaiz), el-Ahrâm, Kahire 1 Haziran 1989, s.7.

38-el-Bennâ'ûn ve'l-Muherrebûn (Yapanlar ve Yıkanlar), el-Ahrâm, Kahire 8 Haziran 1989, s.7.

39-Meşrû'un li'l-'Amel (Bir Çalışma Projesi), el-Ahrâm, Kahire 15 Haziran 1989, s.7.

40-Mudiyyu'l-İstikrâr (İstikrarın Kayboluşu), el-Ahrâm, Kahire 22 Haziran 1989, s.7.

41-el-'Amelu Hayâtun (Çalışma Hayattır), el-Ahrâm, Kahire 29 Haziran 1989, s.7.

42-Daru'l-Hikme, el-Ahrâm, Kahire 6 Temmuz 1989, s.7.

43-en-Necvâ Beyne'l-Eşikkâ (Eşkiyalardan Kurtuluş), el-Ahrâm, Kahire 13 Temmuz 1989, s.7.

44-Sevret Yulyo (Temmuz Devrimi), el-Ahrâm, Kahire 20 Temmuz 1989, s.7.

45-Nahve Hayât 'ilmiyye Efdal (Daha Güzel Bir Bilimsel Hayata Doğru), el-Ahrâm, Kahire 27 Temmuz 1989, s.7.

46-Likey Tekûne lenâ Hayât Munîra (Parlak Bir Hayatımızın Olması İçin), el-Ahrâm, Kahire 3 Ağustos 1989, s.7.

47-Câ'izetu'l-İbdâ' (Yaratıcılık Ödülü), el-Ahrâm, Kahire 10 Ağustos 1989, s.7.

48-Lâ Budde mimmâ Leyse minhu ba, el-Ahrâm, Kahire 17 Ağustos 1989, s.7.

49-23 Ağustos", el-Ahrâm, Kahire 24 Ağustos 1989, s.7.

50-Ma'a'd-Dimokratiyye Dâ'iman ve Ebedan (Daima ve Sürekli Demokrasiyle Birlikte), el-Ahrâm, Kahire 31 Ağustos 1989, s.7.

51-el-'Ummâl (iŖçiler), el-Ahrâm, Kahire 7 Eylöl 1989, s.7.

52-el-ı'lâm ve'l-Cerîme (Enformasyon ve Suç), el-Ahrâm,Kahire 14 Eylöl 1989, s.7.

53-el-MeŖrû' ve Gayri'l-MeŖrû' (MeŖru ve GayrimeŖru), el-Ahrâm, Kahire 31 Eylöl 1989, s.7.

54-el-Fenn ve't-Târîh (Sanat ve Tarih), el-Ahrâm, Kahire 28 Eylöl 1989, s.7⁹⁴

b. Hikâyeleri

Necîb Mahfuz toplam yüz otuz hikâyeye yazmıŖtır. Bunlardan elli tanesini yırtmıŖtır. Seksen tanesi ise yayınlanmıŖtır. 27 Yayınlanmış olan kısa hikâyeleri Ŗunlardır:

1. Hemsu'l-Cunûn: Yirmi sekiz hikâyeden oluŖmaktadır.²⁹ İlk olarak 1938'de el-Mecelletu'l-Cedîde adlı dergide yayınlanmıŖtır. Ancak kitap olarak ilk defa 1960'da Mektebet Mısır tarafından basılmıŖtır.

2. Dünyâ Allah: On dört kısa hikâyeden oluŖmaktadır.³⁰ İlk kez 1963 yılında basılmıŖtır.

3. Beyt Seyyiu's-Sum'a: On sekiz seçme kısa hikâyeden oluŖmaktadır.³¹ İlk kez 1963 yılında basılmıŖtır.

4. Hammâratu'l-Kıttui'l-Esved: Bu eser on dokuz kısa hikâyeden oluŖmaktadır.³² İlk kez 1968 yılında basılmıŖtır.

5. Tahte'l-Mızalla: Altı kısa hikâyeye ve beŖ tiyatrodan ibarettir. İlk baskısı 1969 yılında yapılmıŖtır.

6. Hikâyeye bilâ Bidâye velâ Nihâye: BeŖ seçme kısa hikâyeden oluŖmaktadır. İlk kez 1971 yılında basılmıŖtır.

7. Ŗehru'l-'Asel: Yedi seçme kısa hikâyeden oluŖmaktadır.³³ İlk kez 1981 yılında basılmıŖtır.

8- el-Cerîme: Sekiz kısa hikâyeye ile bir oyundan ibarettir. İlk kez 1973'de basılmıŖtır.

9. el-Hubb Fevka Hezbeti'l-Herem: Sekiz kısa hikâyeden oluŖmaktadır. İlk kez 1979

⁹⁴ "Necib Mahfuz fi's-Suhufi'l-Mısriyye", s.166-168

yılında basılmıştır.

10. eş-Şeytân Ya'iz: Oniki hikâye ve iki oyundan müteşekkil olup ilk kez 1980'de basılmıştır.

11. Raaytu fimâ Yera'n-Nâ'im: Altı hikâyeden oluşan bu eser ilk kez 1982'de basılmıştır.

12. et-Tanzîmu's-Sırrî: On sekiz kısa hikâyeden oluşmaktadır. İlk kez 1984'de basılmıştır.

13. Sabahu'l-Verd: Üç hikâyeden oluşmaktadır. İlk defa 1987 yılında basılmıştır.

14. Ehlu'l-Hevâ: Ödül aldıktan sonra kendisinin seçtiği bu seçme hikâyeler kitabı 1988'de el-Hilâl romanları serisi içinde yayımlandı.

15. el-Fecru'l-Kâzib: Otuz hikâyeden oluşmaktadır.³⁴ İlk kez 1989 yılında basılmıştır.

Necîb Mahfûz'un ödül aldıktan sonra basında çıkan hikâyeleri ise şunlardır:

Kuştumur (6), el-Ahrâm, Kahire 14.10.1988, s.9.

Kuştumur (7), el-Ahrâm, Kâhire 21.10.1988, s.9.

Kuştumur (8), el-Ahrâm, Kâhire 28.10.1988, s.9.

Kuştumur (9), el-Ahrâm, Kâhire 4.11.1988, s.9.

Kuştumur (10), el-Ahrâm, Kâhire 11.11.1988, s.9.

Kuştumur (11), el-Ahrâm, Kâhire 8.11.1988, s.9.

Kuştumur (12), el-Ahrâm, Kâhire 25.11.1988,s.9.

Kuştumur (13), el-Ahrâm, Kâhire, 2.12.1988, s.9.

el-Leyletu'l-Mubâreke, el-Mesâ, Kâhire 25.10.1988, s.9.

en-Nevm, el-Mesâ, Kâhire 01.11.1988, s.11.

el-Vechu'l-Aðar, el-Mesâ, Kâhire 8.11.1988, s.11.

ez-Zalâm, el-Mesâ, Kâhire 15.11.1988, s.11.

el-Hâvî Hatfe't-Tabak, el-Mesâ, Kâhire 22.11.1988, s.11.

Evlâdu Hâratinâ, el-Mesâ, Kâhire 29.11.1988, s.11.⁹⁵

c. Romanları

1. 'Abesu'l-Akdâr: İlk defa 1939'da basılmıştır.
2. Radûbîs: İkinci tarihi romanıdır. İlk kez 1943'de yayımlandı.
3. Kifâh Tıyba: Üçüncü tarihi romanıdır. İlk kez 1944 yılında basılmıştır.
4. el-Kâhiretu'l-Cedîde, 1945 yılında basıldı.
5. Hânu'l-Halîlî: 1946 yılında basıldı.
6. ZuKâku'l-Midakk: 1947 yılında yayımlanmıştır.
7. es-Serâb: 1948 yılında basılmıştır.
8. Bidâye ve Nihâye: 1949 yılında basılmıştır.
9. es-Sülâsiyye diye adlandırılan (Beyne'l-Kasreyn, 1956'da), (Kasru's-Şevk 1957'de) ve yine (es-Sukkeriyye 1957'de) basılmıştır.
10. Evlâdu Hâratinâ: 1967 yılında Beyrut'ta basıldı.
11. el-Lıss ve'l-Kilâb: İlk kez 1962 yılında basıldı.
12. eş-Şümmân ve'l-Harîf: 1963 yılında basıldı.
13. eT-Tarîk: İlk kez 1964'de basıldı.
14. eş-Şahhâz: İlk kez 1965 yılında basıldı.
15. Sersera Fevka'n-Nîl: İlk kez 1966 yılında basıldı.
16. Mîrâmâr: İlk kez 1967 yılında basıldı.
17. el-Mirâyâ: İlk kez 1971 yılında basıldı.

⁹⁵ Necib Mahfuz mine'l-Cemaliyye, s.74-75

18. el-Hubb tahte'l-Matar: İlk kez 1973 yılında basıldı.
19. el-Karnak: İlk kez 1969 yılında basıldı.
20. Hikâyât Hârâtinâ: ilk kez 1975 yılında basıldı.
21. Kalbu'l-Leyl: İlk kez 1975 yılında basıldı.
22. Hazratu'l-Muhterem: İlk kez 1975 yılında basıldı.
23. Melhâmetu'l-Harâfîş: İlk kez 1977 yılında basıldı.
24. Asru'l-Hubb: İlk kez 1980 yılında basıldı.
25. Efrâhu'l-Kubbe: İlk kez 1981 yılında basıldı.
26. Leyâlî Elf Leyle: İlk kez 1982 yılında basıldı.
27. el-Bâkî mine'z-zemen Se'a: 1982 yılında basıldı.
28. Emâme'l-Arş: 1983 yılında basıldı.
29. Rihlet İbn Fetûma: 1983 yılında basıldı.
30. el-A'îş fi'l-Hakika: 1985 yılında basıldı.
31. Yevme Maktal (Katile) ez-Za'îm: 1985 yılında basıldı.
32. Hadisu's-Sabah ve'l-Mesâ: 1987 yılında basıldı.
33. Kuştumur: 1988 yılında basıldı.⁹⁶

⁹⁶Etehaddes, s.171-176.

2.BÖLÜM

es-SÜLASİYYE

Öncelikle romanın yazar tarafından nasıl ele alındığına ve yazım aşamasında neler yaşadığına bakacak olursak; şu bilgiler karşımıza çıkmaktadır.

Mahfuz, eseri kaleme almadan önce uzun bir süre düşünme evresi geçirmiştir. El-Fişavi kahvesinde arkadaşlarıyla otururken ya da Nil kıyısında gezerken ansızın bir olay ya da bir gençlik grubunun arasında geçen siyasi bir vakayı hatırlar ve hemen dosyasına not ederdi.⁹⁷

Yazar, Vakıflar Bakanlığı'ndaki işinden dolayı eseri ancak dört yılda yazabilmiştir. Gözlerindeki ve cildindeki rahatsızlıktan dolayı nisan ile eylül arası, ne okuyabiliyor ne de yazabiliyordu. Bu süreyi düşünerek ve dinlenerek geçiriyordu. Ancak bizce, bu denli uzun bir roman için dört yıl uzun bir zaman dilimi değildir. Mahfuz, eseri sabretmeyi bilen sağlam bir gençlik döneminde yazdığını, bu şekilde bir çalışmanın sabır ve can sağlığı istediğini, kendisinin de dört yılı aşkın bir sürede dikkatli, istekli, sakin ve sessiz bir şekilde eseri kaleme aldığını belirtmektedir.⁹⁸

Mafuz, eseri yazmaya başladığında kendisini konuya öylesine kaptırmıştı ki eseri ne zaman ve nasıl bitireceğini bilmiyordu. Uzun bir uğraştan sonra kaleme aldığı eserini nisan 1952'de bitirir. Yazar özellikle nisan ayında bitirmekle, nisan 1919'daki başarıyla sonuçlanan Mısır devrimine atıfta bulunmaktadır.⁹⁹

Yıllar süren bir çalışma ve yorucu bir emek sarfettikten sonra eserini tamamlayıp, yayımlanması için hemen Sa'id es- Sahhar'a götürür. Sa'id roman'ın kalınlığını görünce oldukça şaşırır ve bunun basılmasının imkansız olduğunu söyler. Mahfuz bunu duyunca inanılmaz bir ümitsizliğe kapılarak çok üzülür ve Sahhar'ın, eseri hakkında yaptığı yorumu asla unutmaz. Bir gün, hikâye kulübünde olduğu bir sırada arkadaşı Yusuf es-Sıba'i'yle bu üzüntüsünü paylaşır. Arkadaşı da yeni bir dergi yayımlayacaklarını ve romanı kendisine verdiği takdirde onu da yayımlayabileceklerini

⁹⁷ Etehaddes, s.108.

⁹⁸ Necib Mahfuz Yetezekker, s.65.

⁹⁹ Ahmet kazım Ürün "Necib Mahfuz, Toplumcu Gerçekçi Romanları",s.304.

söyler. Mahfuz tereddüt eder çünkü romanı kendisi kaleme almış ve ikinci bir nüsha henüz hazırlamamıştı dolayısıyla eserinin başına bir şey gelirse es-Sülesiyye diye bir şeyin olmayacağını düşünerek vazgeçer.

Artık zor koşullar, devrimin gerçekleşmesiyle daha uygun hale gelmişti ve eserini de çoğaltmıştı. Arkadaşı es-Sıba'ı tekrar dergi çıkaracaklarını ve bu sefer artık kitabı yayımlamak istediğini söyleyince, yazar Beyne'l-Kasrayn'i bölümler halinde yayımlatmaya başlar. Dergideki bölümler halk tarafından ilgi görmeye başlayınca Sa'id es-Sahhar bu kitabı, üç kitap halinde bölerek yayımlamayı teklif eder.

Mahfuz üç kitap haline gelen hikâyesine üç ayrı isim koyar. 1956'da basılan 'Beyne'l-Kasrayn, 1957'de basılan Kasru'ş-Şevk, ve yine 1957'de basılan es-Sükkeriyye".

Bin beş yüz sayfadan ve on dört bin kelimededen oluşan bu eser, 1917-1944 döneminin Kahire'sinde ki toplumun yaşadığı buhran, işgal ortamı, özgürlüklerin kısıtlanması ve yaşanan kötülöklere karşı çözüm bulamamanın çaresizliği içinde, kötümser bir hava yansıtır.

Roman, bütün dikkatleri üzerinde toplamış ve kısa sürede üne kavuşmuştu. Arap dünyasında çeşitli olumlu eleştiriler almış olan bu üçleme, devlet edebiyat ödölünü de kazanmıştı. Necib Mahfuz artık çağdaş Arap edebiyatındaki yerini, bu eserleri iyice pekiştirmişti. Daha önceki romanları da ikinci ve üçüncü baskılarını yapmaya başlamış ve ünü Arap dünyasının dışına taşmıştı. Mahfuz'un şimdiye kadar yazdığı eserler içerisinde okuyucu ve eleştirilenler tarafından en çok beğenilen roman olarak bilinen bu üçleme bir kaç yabancı dile çevrilmiştir. Yazarın kendisi de bu üçleme'nin en güçlü eseri olduğunu kabul ve itiraf etmektedir.¹⁰⁰

Yazar bu üçlemesinde tam elli beş karakteri ele alma başarısını göstermiştir. Sülesiyye'de geçen karakterlerin yüzde doksanına yakın kısmını gerçek hayattan aldığını belirten Mahfuz, eserdeki konuşmaların, sohbetlerin, gece toplantılarının, aile, komşu ve akraba ilişkilerinin bütünüyle yaşanmış hayattan kesitler olduğunu ifade

¹⁰⁰ Aynı eser, s.309.

ediyor.¹⁰¹

Es-Sülasıyye'nin ilk cildi Beyne'l- Kasrayn'dir. Orta tabakaya mensup ticaretle uğraşan ve islami gelenekleri yaşayan muhafazakar bir ailenin üç kuşak boyunca içinden geçtiği ve giderek kaçınılmaz sona varacak olan sarsıntıları konu edinmektedir.

Bu bağlamda üçleme, Mısır'ın toplumsal dönüşümlerini yansıtan tarihsel boyutunun yanı sıra, geleneksel toplumun can çekişmesini resimleyen titiz bir sosyolojik çalışmayı ve aynı anda zaman, ölüm ve kader gibi konuları inceleyen klasik roman sanatını içeriyor.

Mahfuz, es-Sülasıyye'de ana kahramanın zaman olduğunu ve bu zamanın hükmü doğrultusunda her şeyin değiştiğini ifade eder.

1. ÖZET

İlk cilt olan Beyne'l Kasrayn adı, ailenin oturduğu Kallavun Camisi gibi tarihi mescitlere yakın 'Abdurrahman Kedhuda yolu karşısında Beyne'l Kasrayn Caddesi'nden esinlenmiştir.¹⁰²

Roman, kısaca eski Kahire semtlerinden birinde romana adını veren caddede, baba Ahmed 'Abdu'l-Cevad, anne Emine ve en büyük oğul Yasin, ortanca oğul Fehmi, küçük oğul Kemal olarak üç erkek; büyük kız Hatice ve küçük kız Ayşe olarak beş çocukları ile geleneksel bir aile havası içerisinde birlikte otururlar.. Ev, günümüzde orta halli bir tüccar ailesinin oturduğu bir ev görünümündedir. En-Nahhasin'de bir market işleten baba, otoriter ve zevkine düşkün. Anne, zavallı, kocasının egemenliğine boyun eğen, iyi kalpli ancak hurafelere ve evhamlara inanmaktadır. Çocuklar, değişik yelpazelerde olmalarına rağmen zalim bir babanın iradesi doğrultusunda hareket etmede ortaktırlar.. Konusu bir bütünlük arzeden fakat üç cilt olarak bölümlendirilen bu eseri ilk ciltten başlayarak ana hatlarıyla özetlemek daha uygun olacaktır.

Roman, Mısır'ın İngilizler tarafından işgal edildiği yıllarda başlar. İngiliz işgali karşısında Mısır halkının bağımsızlık mücadelesini başlatan Sa'd Zaglul

¹⁰¹ Aynı eser, s.310.

¹⁰² Ahmet Kazım Ürün, Necip Mahfuz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları, s.311.

başkanlığındaki Vefd grubunu, İngiliz yönetiminden, Mısır üzerindeki İngiliz baskısının ve işgalinin kaldırılmasını ister. İngilizler bunu reddederek Sa'd Zaglul'u tutuklayarak Malta adasına sürerler. Mısır halkı bu olaya büyük tepki göstererek yürüyüş ve boykotlarla İngilizleri protesto ederler ve sonunda İngilizlere Sa'd Zaglul'u serbest bırakırlar. Roman, 1918-1919 yıllarındaki bu olayları detaylı olmamakla beraber anlatıp, tarihi bilgileri de veren kısımları içerir.

Yazar bütün bu olayları tarihçi gibi değil, karakterler üzerinden yaşatarak anlatır. es-Sülesiyye'nin üç cildi, üç kuşağın hayatını konu edinir. İlk ciltte geleneklere bağlı, dindar bir kuşak olan Ahmet Abdulcevat kuşağı işlenmiştir

Ahmet Abdulcevat, aile üzerinde sultasını kurmuş, despot, kısmen ailevi görevlerini yerine getirse de bir diktatör görünümündedir. Evde bir tanrı gibi emirlerine itaat edildiği ve inanılmaz korku uyandırdığı görülür. Kendisine her türlü hürriyeti hak olarak görürken, evde eşi ve çocuklarına hiçbir hak tanımayan gaddar bir baba portresi çizer. Çocukları, evde namaz kılan, oruç tutan, dindar biri görüntüsü çizen babanın dışarıda içki içen, tef çalan, şarkı söyleyen ve hayat kadınlarıyla rahatça beraber olan babanın yaptıklarından habersizdirler. Otoritesini sağlamak için eşini ve çocuklarını eziyor, onlara köle muamelesinde bulunuyordu. Kendisi tüm yaptıklarından asla hesap vermezken, herkesten herşeyin hesabını sorabiliyordu.

Onun evde muhafazakar ve otoriter olup, dışarıda güler yüzlü, kibar ve yumuşak olması; o zamanlarda, eğer aksi davranırsa aile düzeninin bozulacağı kanaatinin hakim olmasındandı.

Evin baba portresini bu şekilde çizen yazar, anneye büyük önem vermiştir. Roman Emine hanımla başlar ve yine onun ölümüyle biter. Bir Ezher şeyhinin kızı olan Emine, daha on dördünde iken Ahmet Abdu'l-Cevat'la evlendirilir. Kırk yaşlarında, orta boylu, ince yapılı, ela gözlüdür. Fiziki güzelliğinin yanı sıra Emine, oldukça yumuşak huylu, nazik ve yapıcı bir tutuma sahipti. Romanda, evde yalnızca ev işleriyle uğraşan, hiç bir yere çıkmasına izin verilmeyen bir cariyeye benzetilir. Emine kocasına hep "efendim" şeklinde hitap eder, eve geldiği zaman saat kaç olursa olsun, kocasını karşılar, lambayla yolunu aydınlatırdı. İçinde yaşadığı şehri, hatta sokağı bile görmeden yaşar, merak etmeye bile korkardı. Babasının yetiştirdiği düsturda oldukça dindar

biriydi. Çocuklarına da muntazaman bu bilgileri vermeye çalışırdı. Kötü ruhlardan, cinlerden korkar, bunlardan korunmak için sürekli dua ederdi.¹⁰³

Roman, bir bakıma babanın despotluğuna ve İngiliz sömürüsüne başkaldırışı anlatır. Baba bir gün işi nedeniyle Port Sa'id'e gidince, evde kalanlar özgürlüğü tartışır ve Emine'nin yıllardır görmek istediği Huseyn camisine gitmesi için teşvik ederler. Korku ve endişeyle on dakikalığına çıktığı bu yolculuk, yolda servis aracının kendisine çarparak yaralanmasıyla son bulur. Bunu öğrenen baba, yirmi beş yıllık evlilikten sonra, eşine, evini terkedip baba evine dönmesini emreder. Anne, ancak Şevket bey'in hanımının, oğluna Ayşe'yi istediği sırada, aracı olmasıyla eve döner. Yazar, 1919 devriminin başarısızlıkla sona erişini bu hikâyeye resmeder.

Bu gelişmeler yaşanırken, Hukuk fakültesi öğrencisi olan Fehmi siyasi bir kuruluşa katılılarak, öğrenci derneğine üye olur. Fehmi siyasete çok ilgi duyuyordu ve Mısır'ın İngiliz işgalinden kurtulacağına inanıyordu. Ahmet Abdu'l-Cevat, oğlu Fehmi'nin kendisinden izinsiz olarak bir derneğe üye olmasını ve yürüyüşlere katılmasını hazmedemez. Tesadüfen öğrendiği bu olaydan ötürü Fehmi ile sert bir konuşma yapar ve onu uyarır. Kendisinin de siyaseti ve partiyi sevdiğini ancak böyle gösterilere katılmasının mantıksız olacağını söyler. Fehmi bunlara o anlık tamam dese de bildiğini yapmaktan geri kalmaz Fehmi, 1919 devriminde babasına rağmen devrim yanlıları safına katılır ve şehit olur. İlk cilt 1919'da Sa'd Zaglul'un dönüş kutlamalarında, İngilizlerin açtığı ateş sonucu Fehmi'nin şehit olmasıyla son bulur.

Üçlemenin ikinci cildi olan Kasu's-Şevk'te yazar, Yasin, Fehmi ve Kemal'den oluşan ikinci kuşağı ele alır. Bu kitap ismini Yasin'in, Meryemle yaptığı evlilik nedeniyle oturduğu evin bulunduğu caddeden alır.

Beyne'l-Kasrayn, Fehmi'nin şehit olmasıyla son bulurken, yazar buradan itibaren ikinci bölüm olan Kasru's-Şevk'e geçer. Burada roman 1924-1927 yılları arasında meydana gelen olayları içerir. Romanın başında, Fehminin ölümünden sonraki beş yıl anlatılır

¹⁰³ Beyne'l Kasrayn, s.6.

Romanda Fehmi'nin ölümüyle ailede yaşanan değişiklikler göze çarpar. Anne Emine daha içine kapanık ve üzgün, baba ise eskiye nazaran daha az despot ve aileyle daha ilgili hale gelmiştir. Ahmet Abdü'l-Cevad bu acı ölümle içkiye, kadına ve eğlence hayatına uzun bir zaman ara vermiştir. Baba bu durumdan çok etkilenip herşeyden uzaklaşırken, oğlu Yasin cinsel dürtülerine gem vuramamaktadır.

Yasin, diğer kardeşlerine nazaran en çok babasından kalıtımsal özelliklerini almıştır. Küçük bir çocukken babası annesini boşayıp Emine ile evlenmiştir. Emine ona tüm şefkatini vermesine rağmen, anne şefkatinden yoksun kalmıştır. Annesi ise babasından boşandıktan sonra bir kaç kez evlenmiş, en son evliliğini ise kendinden on yaş küçük, evli ve çocukları olan meyve suyu satıcısı Bayumi ile yapmıştır. Evlendiği adam, annesinin parasını ele geçirmek için onunla evlenmiştir. Daha sonra annesi hastalanarak ölmüş ve kocası da istediği mal varlığına sahip olmuştur. Yasin, neşeli, nüktedan, hafif meşrep ve eğlenceye düşkünlüğü ile babasını andırır. Sadece ilkokulu bitirebilmiş ve en-Nahhasin semtindeki bir okulda sekreter olarak çalışmaktadır. İçkiye ve kadınlara çok düşkündür. İçkinin dozunu kaçırdığı bir anda evdeki yaşlı hizmetçi Hanafi kadına sarkıntılık eder, bu rezaletten sonra Ahmet Abdü'l-Cevad, Yasin'i hemen yakın arkadaşı Muhammet Afif'in kızı Zeynep'le evlendirir. Eşi Zeynep'le yaptığı evlilikten mutlu olmayan Yasin, karısının hizmetçisi Nur'la uygunsuz bir vaziyette, karısına yakalanır ve ondan boşanır. Ardından komşuları Meryem'in annesi Behice hanımla bir ilişki yaşar. Fehmi'nin ölmeden önce sevdiği komşu kızı Meryem'le istediği cinselliği, evlilik dışı olarak yaşayamayınca zorunlu olarak ikinci evliliğini yapar. Arzuları yakasını bırakmayan ve eğlence hayatından, içki ve kadından vazgemeyen Yasin yine zil zurna sarhoşken, karısı Meryemi de babasının dostu Zennube ile aldatır ve karısı Meryem'i boşar. Meryem boşandıktan sonra kötü yola düşer. Daha sonra Zennube ile ilişki yaşamaya başlar ve onunla da üçüncü evliliğini yapar. En hoşnut kaldığı ve uzun süren evliliği de bu olur.

Romanın asıl kahramanı olan Kemal'in yaşamı, karakteri ve düşünce tarzı bu bölümde daha detaylı anlatılır. Eserin konusu, esas kahraman olan Kemal Abdü'l-Cevad'ın yaşadığı ruhsal, sosyal ve fikri çelişkileridir. Kemal, okumuş aydın kesimi harekete geçiren yeni uyanışı temsil etmektedir.

Kemal, 20 Aralık 1907 yılında dünyaya gelmiştir. Halil Ağa okulunda öğrenimini tamamlayarak 1924 yılında lise diplomasını alır. Babasının baskıcı tutumu nedeniyle duygularını dışa vuramayan biriydi. Babası Hukuk fakültesine gidip, hakim veya müsteşar olmasını istediği halde Kemal öğretmen okulunu tercih etmiş bu vesileyle bilim ve kültür alanında ufkunu genişletmek istemişti. Yazar burada Kemal'i kendisiyle özdeşleştirmiştir.

Babasının yaşam tarzıyla ve düşünceleriyle tezat düşen Kemal, babasının yalnızca siyasi görüşlerine katılır. Onun gibi Vefd partisini desteklemekteydi. Daha sonra partisinin düşüncelerini kısır bularak daha farklı düşüncelere kayar.¹⁰⁴ Es-Silahdar okulunda İngilizce öğretmenliği yaparken bunalıma girer. Artık çok istediği öğretmenlikten sıkılmıştır. Babasının yardımlarıyla Hukuk fakültesini bitiren Fuat, yüksek mahkemelerde görev yapacak, kendisi ise hep öğretmen olarak kalacaktı. Bu da o günkü toplumun önem verdiği değerleri gözler önüne serer.

Mahfuz'un bu eseri, özellikle Ayda'ya olan aşkını da konu alarak Kemal üzerinde yoğunlaşır. Kemal Ayda'ya olan aşkında duygusal ve romantik olmakla beraber onu gözünde kutsallaştırmıştı. Oysa babası Ahmet Abdu'l-Cevad ise kadına hayvansal bir vücut olarak bakmaktadır. Ayda, Kemal'in okuduğu okulda tanıştığı yakın arkadaşı Hüseyin Şaddat'ın kız kardeşidir. Avrupai bir yaşam tarzı süren, zengin bir ailenin kızıdır. Kemal yaşadığı hayattan çok farklı bir hayat yaşayan bu kızı gözünde çok büyütür ve tutkuyla bağlanır. Önceleri Kemal'e kur yapan Ayda'nın sonraları bir müsteşarın oğlu olan arkadaşını kıskandırmak ve evliliğe teşvik etmek için böyle davrandığını öğrenince Kemal daha da büyük bir çıkmaza girer.

Bu olaydan sonra hem içindeki sevgi ve aşka olan inancını yitirdiği hem de gerçek aşkı bulamadığı için hikâyenin sonuna kadar evlenmez. Ayrıca hem dini hem de felsefi düşünceleri tamamen değişen Kemal'in hiç bir şeye inancı kalmaz.

Hatice, Yasin'den sonra evin en büyük kızıdır. Yirmi yaşlarında, küçük gözlerini annesinden ve kocaman burnunu babasından alan güzellikten yoksun bir kızıdır. Evde sürekli başkalarına laf sokar ve güzellikten yoksun oluşunun acısını, dünyalar güzeli kız kardeşi Ayşe'den ve diğer aile fertlerinden çıkarır. Ayşe'nin

¹⁰⁴ Necib Mahfuz mine'l-Kavmiyye, s.159.

taliplerinin çok olması ve kendinden önce evlenmesine belli etmese de içten içe çok üzüldür. Ama Ayşe evlendikten kısa bir süre sonra Hatice’de, Ayşe’nin kocasının abisi İbrahim Şevket ile evlenir. Bu evlilikten Abdülmünim ve Ahmet adında iki oğlu olur. Ailesine aşırı düşkünlüğü ile onların her türlü sıkıntısında yanlarında olmuştur.

Ayşe on altı yaşında, güzel, narin yapılı, mavi gözlü, sarı saçlı ve ay yüzlüdür. Ablası Hatice sürekli ev işleriyle meşgul olurken kendisi, süslenmeyi, güzelliğini seyretmeyi ve şarkı dinlemeyi severdi. Pencereden gördüğü Hasan İbrahim adındaki bir polisle aşk macerasına giren Ayşe, kendisini istemelerine rağmen, babası bu evliliğe karşı çıkar. Baba, kendi isteği doğrultusunda varlıklı bir aile olan Şevket ailesinin küçük oğlu Halil Şevket’le evlendirir. Mutlu başlayan evliliği, kocasını ve Muhammed, Osman adındaki iki oğlunu, aniden başlayan bir hastalık sonucu kaybetmesiyle trajediye dönüşür. Geriye kalan doğuştan zayıf kalpli tek kızı, Naime ile babasının evine geri döner. Romanın ikinci cildi olan Kasru’ş-Şevk, Ayşe’nin ailesinin hastalanıp ölmesiyle son bulur.

Romanın üçüncü cildi olan es-Sükkeriyye, artık Mısır toplumunun geçirdiği sosyal ve kültürel değişimin de yaşadığı torunlar kuşağını ele alır.

Bu romanın adı da Ahmet Abdulcevat’ın kızı Hatice’nin oturduğu semtin adıdır. Olaylar 1935’te, yani Kasru’ş-Şevk olaylarından sekiz yıl sonrasını ele alır. Bir önceki romanda Kemal’in içine düştüğü çelişkileri ve bunalımları anlatırken, bu eserde Hatice’nin iki oğlunun yaşadığı farklı yaşam tarzlarını, dini ve politik görüş ayrılıklarını tüm detayıyla inceler.

es-Sülesiyye’nin bu cildinde Hatice’nin küçük oğlu Ahmet, ailesi hukuk fakültesine gitmesini istediği halde, eş ve iş seçiminde özgür olması gerektiğini vurgulayarak Edebiyat fakültesi gazetecilik bölümüne girer. Düşünce olarak Marksizm’i seçerek sosyalizmi benimser. Annesinin krallık, evlilik ve kadının iffeti ile ilgili düşüncelerinden rahatsız olur. Yaşam tarzı ve düşünceleriyle ilgili aile fertleriyle sık sık tartışır. Fakültede okurken Ulviye Sabri adında aristokrat bir kızla tanışır ve evlenmek ister. Konuyu kıza açtığı zaman, kız onu reddeder ve küçümser. Ahmet kısa bir üzüntü yaşadktan sonra hayatına devam eder. Üniversiteden sonra ‘Adli Kerim’in sahibi olduğu el-insanu’l-Cedid (Yeni İnsan) adlı bir dergide yazarlık yapmaya başlar. Bu

dergide gazetecilik yapan ve babası matbaada çalışan Suzan Hammad ile tanışır. Ahmet bu sosyalist ve modern kızdan oldukça etkilenir ve ona evlenme teklif eder. Kız bu teklifi kendisinin işçi sınıfına mensup olmasını gerekçe göstererek reddeder. Ahmet'in annesi Hatice'de kızın kendi sosyal statülerine denk olmadığını, yoksul ve basit bir aile olduğunu ileri sürerek evliliklerini onaylamaz. Ancak Ahmet, herkesi karşısına alarak bu evliliği gerçekleştirir.

Abdu'l-münim Şevket ise kardeşinin aksine hep uyumlu ve sade kişiliği ile dikkat çeker. İhvanu'l-Muslimin teşkilatına üye olmuş, İslamiyeti, bilim, din ve metod olarak seçmiştir. Hatta dini kurallara aykırı bulunduğu için kızlarla flört etmekten kaçınmış ve daha Üniversite öğrencisi iken teyzesinin kızı Naime ile evlenmiştir. Ancak Naime'yi ve bebeğini doğum esnasında kaybetmiştir. Bu olayın ardından dedesi Ahmet Abdu'l-Cevat da geçirdiği rahatsızlık sonrası ölmüştür. Daha dedesinin ölümü tazeyken, bu sefer de dayısının kızı Kerime ile evlenmiştir.

Yine bu bölümde Ahmet ve Abdül-münim'in yaşam tarzları, dini ve siyasi görüşlerinin farklılığı, ve karşılıklı yaşadıkları fikir çatışmalarından sıkça söz edilir.

Kuzenleri Ahmet ve Abdül-münim ile aynı yaşlarda olan Ridvan ise anne baba ayrılığından sonra bir süre annesiyle birlikte kalır, ancak annesinin de biriyle evlenmesinden sonra babası Yasin ile yeni karısı Zennube'nin yanına taşınır. Zennube onu kızı Kerime ile bir tutuyormuş gibi görünsede bu samimiyetine kimse inanmaz. Ridvan bu durumdan rahatsız olsa da yapacak bir şeyi yoktur çünkü annesi ve yeni kocasının evine arada sırada gittiği zaman da aynı rahatsızlığı, üvey babasının yanında yaşıyordu. Oldukça yakışıklı ve güzel yüzlü Ridvan Hukuk fakültesini okur ve devlet dairesinde önemli yerlere gelir. Üst tabakadan önemli kişilerle dostluklar kurar. Daha sonra babasının memuriyette yükselmesini de Ridvan bu önemli dostları sayesinde gerçekleştirmiş ve babasını gururlandırmıştı. Ridvan devrimci olmayan tarafsız bir karaktere sahiptir. Siyaseti yararlı şeylere götüren bir araç olarak görmektedir. Düşünceleri çok farklı olsa da Ahmet, Abdül-münim ve Ridvan, ailenin tüm erkekleri gibi Vefd partisini desteklerler.

Romanın sonlarına doğru Emine hanım iyice elden ayaktan düşer ve Yasin'in kızı, Abdül-münim'in eşi Kerime doğum yaparken, evin annesi Emine aniden yere

yığılır ve hikâye onun ölümüyle sona erer.

2. ZAMAN VE MEKÂN

Roman 1917-1944 yılları arasında Mısır'da yaşanan politik siyasi ve sosyolojik değişim sürecini ele alır.

Mahfuz'un bu eseri, Mısır'da benzer konu ve stilde görülen üçüncü romandır. Birincisi Taha Huseyn'in ikincisi de Abdu'l-Cevdetu's-Sahhar'ındır. Ancak bu iki yazarın eserleri, Mahfuz'unkinin seviyesine ulaşamaz. Tefiku'l-Hakim'in Avdetu'r-Ruh adlı eseriyle karşılaştırdığımızda, es-Sülesiyye'nin daha geniş bir zaman dilimini içerdiğini görürüz.¹⁰⁵

1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, Osmanlı devletinin, karşı cephede yer alan İngiltere'ye savaş açmasıyla İngilizlerin Mısır'daki baskıcı tutumları daha da arttı. Mısır'da himayeliklerini ilan eden İngilizler, Abbas'ı görevinden alıp yerine amcası Hüseyin Kamil'i atadılar. Daha sonra, Abbas'ı görevden aldıkları gibi Hüseyin Kamil'i de alıp yerine Kral Fu'âd'ı atadılar.¹⁰⁶

Birinci Dünya savaşından önce Mısır'da başlıca iki farklı grup vardı. Biri el-Müeyyed gazetesi sahibi 'Alî Yusuf'un temsil ettiği Hidiv taraftarı grup, diğeri de el-Mukattam ve el-Muktataf gazetelerinin sahibi Fâris Nemr'in temsil ettiği İngiliz yanlısı grup. Bu gruplardan daha sonra pek çok yeni oluşumlar ortaya çıktı¹⁰⁷

Romanda olaylar, Kral Fuad'ın tahta çıkışı ve bununla ilgili törenlerle başlar. Kral, el-Bustan Sarayı'ndan Abidin Sarayına taşınır. İngiliz işgali devam ederken el-Emir Kemalu'd-Din Huseyn, babasının tahtını devralmaz. Bu tavır halk tarafından takdir edilir. İngiliz işgali karşısında Mısır halkının bağımsızlık mücadelesini başlatan Sa'd Zaglul, Vefd partisinin başkanı konumundaydı. Vefd grubu İngiliz himayesinin kaldırılması için başvuru yaptıkları sırada, İngilizler bunu reddederek Sa'd Zaglul ve arkadaşları Malta'ya sürgüne gönderilirler. Halk bu durumu tepki yürüyüşleri ve protestolarıyla boykot ederler. Bu boykotların sonucunda İngilizler çaresiz kalarak Sa'd

¹⁰⁵ Ahmet Kazım Ürün "Necib Mahfuz, Toplumcu Gerçekçi Romanları", s.308.

¹⁰⁶ el-Kıssa ve'r-Rivâye Beyne, s.6.

¹⁰⁷ Tatavvuru'r-Rivâyeti'l- 'Arabiyye, s.39-49.

Zaglul'u serbest bırakırlar.

Bu başkaldırış hareketinin, Mısır'ın siyasi, ekonomik ve toplumsal hayatında çok önemli bir yeri vardır. Siyasi açıdan bağımsızlığa giden yolun kilometre taşlarından birini belki de en önemlisini oluşturan 1919 devrimi, üç yıllık gecikmeyle de olsa Mısır halkının varolma ve kendi geleceklerini belirleme hakkına kavuşmalarını sağlamıştır.

Romanda geçen kayda değer olaylardan bir diğeri de, Mısır'ın yabancı kültür ve akımlarına açılmaya başlaması ve bunun sonucunda Mısır halkında Mısır milliyetçiliği duygusunun artmasıdır. Ayrıca eserde 1917 Rus Bolşevik Devrimine ve bunun Mısır'a kadar uzanan etkilerine de yer verilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde, 1919 devrimi o günlerde halkın sosyal ve psikolojik değişimi açısından, o günlerde yazarlara büyük ilham kaynağı olurken; o zaman yedi yaşında olan Mahfuz'da bu olaydan çok etkilenerek, es-Sülesiyye de bunu detayıyla karakterler üzerinden işlemiştir. Yine aynı yıl Sa'd Zaglul'un serbest bırakılmasını takiben yapılan, öğrencilerin, yargıçların ve işçilerin katıldığı gösterilerin hikâyesiyle özdeş olduğu, aynı şekilde beklenmedik bir anda İngilizlerin açtığı ateş sonucu bir kaç kişinin öldürüldüğü gerçek bir olaydır. Aynı şekilde Fehmi'nin ölümünü de bu gösterilere atfederek işlemiştir.

Ayrıca Kemal ve Ahmet gibi kahramanlar üzerinden, o gün gerçekten aydın kesimin yeni teoriler, fikirler, akımlar, din ve felsefedeki farklı düşünceleriyle batılılaşmayı, modernleşmeyi ve uyanışı gözler önüne serer.

Toplumsal farklılaşmaların ortaya çıkması, sosyolog ve ekonomistlerin bu konuda çözüm üretmelerine sebep oldu.

Yirminci yüzyılın ikinci çeyreği başlarında el-Mecelletu'l-Cedide, el-Hilal, el-Usur ve el-Muktatafu'l-Cedid vb. gazete ve dergilerin çıkmasıyla yeni devrimci düşünceler yer almaya başladı.

Ayrıca romanın yazıldığı dönemde Kahire Üniversitesi'nde kızların da okumaya başladığını ve kız erkek ilişkilerinde eskiye nazaran daha büyük bir değişiklik yaşandığı gözlenir.

Romanın geçtiği mekanların başında ise, yazarın büyük bir tutkuyla bağlı olduğu el-Cemaliyye yer alır. Olaylar sadece Kahire'nin cadde ve sokaklarını içerir. Yazarın romanlarının büyük bir kısmı adını Kahire'nin sokaklarından alır. Es-Sülesiyye'deki, Beyne'l-Kasrayn, Kasu's-Şevk ve es-Sükkeriye de yine semt ismidir ve olaylar hep bu semtlerde yaşanır. Hikayede el-Ataba el-Hadra, Vatavit, Kırmızı sokakları ve Bakırcılar, el-Tarbak, el-Muski, Vech el-Birke gibi semtler hep kahramanların geçişiyle işlenmiştir. Bunun yanı sıra Zamalek köprüsüyle başlayan Nil nehri kıyısındaki yüzen evler, Ahmet Abdu'l-Cevat'ın sık sık gittiği eğlence mekanları olarak dile getirmiştir. Mahfuz, semt kavramını eserlerinde bu denli işleyen ilk Mısırlı yazardır. Semtte yaşayan insanları, buhranlarını, sıkıntılarını, çilelerini, isteklerini, umutlarını işlemiştir. Romanlarındaki esas kahramanın semt olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca Mahfuz'un bu romanında kahvelerin de rolü büyüktür. El-Halili Han çarşısı altındaki, El-Fişavi kahvesinde kahramanları sık sık buluşturur. Daha sonra bu kahveyi Ahmed 'Abduh diye adlandırıp Kemal ile Fuad el-Hamzavi'nin bu kahvede bir araya gelişini tasvir eder. Ayrıca Kemal'in sık sık Abbasiyye'ye arkadaşlarıyla buluşmaya gidişini anlatır ve oradaki lüks yaşamı, köşkleri dile getirir.

Mahfuz romanda geçen mekanları kahramanlarla hep içiçe kullanmıştır. Kahire'nin tüm cadde ve sokaklarının insanlarla nefes alışını, yaşayışını bize en güzel cümlelerle hissettirir.

3. ANA FİKİR

Roman, Mısır toplumunun sosyolojik ve ideolojik açılardan geçirdiği üç düşünce dönemini temsil etmektedir. Beyne'l-Kasrayn, mutlak inancı ve ona bütünüyle boyun eğmeyi temsil etmektedir. Bu din konusunda Allah inancından başlayarak sırayla siyasette Sa'd Zaglul, aile içerisinde ataerki babaya kadar uzanmaktadır. Bu dönemde tevhit ve imanda herhangi bir şüphe yoktur. Kasru's-Şevk, şüphe ile kesin inanma arasında bocalamayı ve din ile bilim arasında şaşkınlığı temsil etmektedir. Gerek dini konularda, gerekse aşk, sevgi ve babanın konumu gibi hususlardaki bütün değerler Kemal'de sarsıntıya yol açmıştır. Kemal bu şaşkınlığından ne kadar uğraşmışsa da

kurtulamamıştır. Es-Sükkeriyye, Kemal'in ulaşmaya çalıştığı nokta olan, sosyalist Ahmed'in hayata ve topluma inancı ve Abdu'l-Munim'in radikal sağa kayması şeklinde beliren inançların sabitleşmesini temsil etmektedir.¹⁰⁸

es-Sülasiyye'deki ana tema, zaman içerisinde meydana gelen değişikliklerin kuşaklar üzerindeki etki ve yansımalarıdır. Yazar, zaman değişimini direk vermez. Okuyucu onun karakter üzerindeki izlerini zaman içerisinde fark eder.

Romanda yer alan diğer bir düşünce, eski-yeni çatışmasıdır. Eskinin mutlak üstünlüğüyle başlayan roman, zamanla eşit seviyeye ve sonunda ise yeninin galibiyetiyle son bulur.¹⁰⁹ Ayrıca, bir olayın uzun bir süreç içerisinde, ya birkaç kahraman üzerinde ya da sadece bir kişi üzerindeki etkileri dile getirilmektedir.

4. VERİLMEK İSTENEN MESAJ

Yazarın bu eseri aslında roman karakteri taşımayan tarihi ve sosyal bir arşivdir. Belirlenen amaçlara ulaşabilmek için roman şekli verilmiştir. Çünkü romanda asıl kahraman kim? Temel olayın düğümlendiği odak nokta ne? Bu sorulara ilk etapta cevap bulamamaktayız. Bilindiği gibi romancı yaratıcıdır, tarihçi ise olanı değiştirmeden aynen kaydeder. Burada ise her ikisinin ortası bir görünümle karşılaşmaktayız. Birçok hikâyeden oluşan büyük bir eser olarak niteleyebileceğimiz es-Sülasiyye'de illaki bir ana kahraman bulmak istersek, bunun bizzat Mısır toplumu olduğuna karar kılabiliriz. O bir bakıma, hayat dolu insanlarla dolu olmasına rağmen, örf ve adetleri, zihniyetleri ve hayat tarzlarını altüst eden bir zamanın temsilcileridir. Yine aynı şekilde bir temel olay belirlemek istersek, bunun zaman değişimi olduğunu söyleyebiliriz.¹¹⁰

5. ŞAHIS KADROSU

Romanda ana karakterler ve yardımcı karakterler olarak elli beş karaktere yer verilmektedir. Burada aile fertlerinden başlarsak baba Ahmet Abdu'l-cevad ve eşi Emine Hanım ana karakterdir. Roman onlarla başlar ve onların ölümüyle sona erer.

¹⁰⁸ Suretu'l-Mer'e, s.289-290.

¹⁰⁹ Kadyyetu's-Şek'l-Fenni, s.155.

¹¹⁰ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s.336.

Erkek çocuklara bakacak olursak; ilk çocuk olan Yasin, ortanca Fehmi ve en küçük erkek kardeş olan Kemal'dir. Kız çocuklar ise büyüğü Hatice, küçüğü ise Ayşe'dir.

Aile fertlerinin eşleri ise; Yasin'in ilk eşi Zeynep, ikinci eşi Meryem ve üçüncü eşi Zennube, çocukları ise Rıdvan ve Kerime'dir. Hatice'nin eşi olarak İbrahim Şevket, çocukları Ahmet ve Abdülmünim yer alır. Ayşe'nin ilk sevdiği genç olan polis memuru Hasan İbrahim, daha sonra eşi Halil Şevket, çocukları Osman, Muhammed ve Naime'dir. Kemal'in ilk aşkı Ayda ve daha sonra beğendiği onun kız kardeşi Beddur'da Kemal'in hayatındaki kadınlar olarak romanda yer alır.

Ahmet Abdu'l-Cevad'ın evinde yıllarca hizmetçilik yapan Hanafi kadın, Meryem'in hizmetçisi Nur, Şevket ailesinin hizmetçisi Suveydan, Emine Hanım'ın annesinin hizmetçisi Sadıka romanda küçük bölümlerde yer alır. Ahmet'in ilk aşkı Ulviya Sabri ve daha sonra evlendiği Suzan Hammad diğer kadın figürlerdir.

Ali Abdürrahim, İbrahim el-Far, Muhammed Afit, Şeyh Mutavalli Abdulsamed, Cemil el-Hamzavi, Celile ve Zübeyde, Ahmet Abdulcevad'ın yakın arkadaşlarıdır.

Meryem'in annesi Behice Hanım, Yasin'in annesi Haniye Hanım, Dul Şevket Hanım ve Emine Hanım'ın annesi, anneler olarak yer alır.

Kemal'in arkadaşları Fuad el-Hamzavi, Hüseyin Şaddat, İsmail Latif, Hasan Selim, Riyad Kuldaz, ara sıra birlikte olduğu hayat kadını da Atiya'dır.

Ahmet Abdu'l-Cevad'ın komşuları ise, meşrubatçı Bayumi, berber Hasaneyn, fasulyeci Derviş, kuruyemişçi Abu Sari, sütçü el-Fuli'dir.

Rıdvan'ın arkadaşları; Hilmi İzzet, Abdurrahim Paşa İsa, Ali Mihran, Ahmed'in arkadaşı, Adli Kerim Bey ve Rıdvan'ın arkadaşı Şeyh Ali el-Manufi'den ve Zeyneb'in ikinci kocası Muhammed Hasan'dan kısaca romanda söz edilir.

6. DİLİ

Romanda dil olarak ne avamca ne de insanlar tarafından anlaması zor eski Fasih Arapça kullanılmıştır. Tüm farklı kültürlerdeki insanların, okuma yazma bilmeyenlerin bile anlayabileceği orta bir dille yazmıştır. Karakterler bilimsel ve objektif olarak ele alınır. Zamanlamada iç ve dış dünyanın gelişimine uyulduğu gözlenir. Her karakter kendine özgü niteliklerde tanımlanırken, her karakter için gayet mantıklı başlangıç ve sonlar verilir. Ayrıntılardaki mükemmellik ustaca verilirken, romandaki gizli ölçülü yapıda dikkat çeker.¹¹¹ Mahfuz, eserlerinde yazı diline girmiş geleneksel bazı eski kelime ve deyimler dışında hiç avamca kullanmamıştır.

Ayrıca eserde, bir an bile gözden kaçmayan bir bütünlük, birlik ve okuyucuyu hiç sıkmayan çok çeşitli olaylar, manzaralar ve tasvirler göze çarpar.

Mustafa 'Ali Umer, es-Sükkeriyye'nin daha çok didaktik ağırlıklı olduğunu yazarın bilimsel ya da tarihi gerçeklerin sanatsal ya da edebi gerçeklerden farklı olduğunu, edebi gerçeklerin mantıksız hayal ürünüyken bilimsel gerçeklerin mantıklı olduğunu bilmiş olması gerektiğini, oysa es-Sükkeriyye'nin pek çok yerinde sanatsal hayali bulamadığını belirtmektedir. Keza es-Sülasıyye'nin bir çok yerinde anlatım ve intab yani uzatma üslubuna dayandığına bunun da romanın yapısında zayıflığa sebep olduğunu diyaloglarda, monolog ve konuşmalara dayandığı, sembol ve imalı gösterimi göz ardı ettiğini ifade etmektedir.¹¹²

¹¹¹ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s.336.

¹¹² Er-Rivaye fi'l-Edebi'l-Mısriyyi'l-Hadis, s.300.

4. KADIN FİGÜRLER

es-Sülesiyye'yi yukarıda belirtilen ana başlıklarıyla ele aldıktan sonra asıl konumuz olan kadın figürlerini burada işleyeceğiz. Eserde yer alan tüm kadın karakterleri fiziki ve ruhi özelliklerinin yanı sıra ayrıca konumları ve başlarından geçen olaylar ve karakter üzerindeki etkilerini de detaylı olarak işleyeceğiz.

Romanda başkahramanlardan başlayarak sırasıyla adı geçen tüm kadın karakterler önem sırasına göre ele alınmıştır.

1. EMİNE

Güzel kumral saçları, uzunca yüzü, geniş alnı, ince ve zarif yüz hatları olan; kırklı yaşlarında bir kadın olarak romanda tasvir edilmiştir. İncecik görünmekle birlikte hafifçe dolgun bir vücuda sahip, çekici bir görünüme haiz olan bu vücudu oldukça da muntazamdı. Hülyalı bakışlarla süslü küçük gözleri, burun deliklerine doğru hafif genişlese de görünüşüyle ince ve zarif bir burna sahipti. Elle yontulmuş gibi sivrilen çenesi, yumuşak dudaklarının altına uzanıyordu. Duru, beyaz teni, yanağındaki simsiyah beni daha da belirgin kılıyordu. Başı yaşadığı devrin ve inançlarının doğrultusunda kapalıydı.

Emine Hanım ismiyle çok güzel bir uyum sağlayan; ihlaslı, imanlı, vefalı, sevgi dolu, hoşgörülü, sabırlı ve güven dolu bir karakter olarak hikâyenin pek çok yerinde bu özellikleriyle anlatılmaktadır.

Yıllar boyunca tekdüze sürdüğü bu yaşamda onun bütün varlığı yalnızca bu ev ve ailesi olmuştu. İki katlı, yüksek duvarlı, geniş odaları olan bu büyük ev Emine Hanım'ın bütün vaktini geçirdiği tek kutsal mekândı. İçinde mutfak, kiler gibi günlük ihtiyaçları karşılayan büyük bir avluya da sahip olan bu evde sabah erkenden başlayan ekmek yapma sesleri ve Emine Hanımla Hanafi Kadının koşuşturmalarıyla güne uyanılırdı.

Daha ondördünü doldurmadan evlenmiş, kayınvalidesiyle, kayınpederinin erken ölümlerinin ardından kendini bu büyük evin hanımı olarak bulmuştu. Dolayısıyla; kendisine kalan bu işleri hakkıyla yerine getirmeyi bir görev addetmişti.

Cinler âlemine inanan, hatta bunları kafasında kurarak çeşitli hikâyeler kurgulayan ve bu hikâyelere; içindeki kötü ruhlara ve bu ruhların eğer Allah'ın emrinde yaşamazlarsa kendisine ve ailesine zarar verebileceğine tam bir inanç içindeydi. Kötü ruhların yaşadığına kesin kanaat ettiği bu evde onların kendinden önce yerleşmiş olduğuna, onlarla beraber yaşadıklarına hatta ılık nefeslerinin bile üzerlerinde olduğuna inanırdı. Bunlardan korunmak için son derece dikkatli davranır ve bildiği bütün duaları dilinden düşürmezdi.

Ahmet Abdü'l-Cevat Bey'in ikinci eşiydi. Onunla evlendikten sonra ard ardına dünyaya gele çocukları onun bütün hayatı olmuştu. Onlara çok düşküdü ve çocuklarına gelebilecek herhangi bir zarar endişesi ile üzerlerine titrerdi.

Kocası Ahmet Abdü'l-Cevat Bey ile küçük yaşlarda evlenmiş olması hasebiyle ona son derece bağlı, sevgi dolu ve her durumda itaatkar ama sevgisi ölçüsünde de ondan korkan, çekinen ve her türlü isteğine kayıtsız şartsız boyun eğen bir kadındı. O devirde tüm erkeklerin alışkanlık haline getirdiği gece hayatı eşi Ahmet Bey'in de alışkanlığıydı. Her geceyi dışarıda eğlence mekânlarında arkadaşlarıyla beraber; içerek, şarkı söyleyip tef çalarak ve ortamdaki kadınlarla birlikte olarak geçiren biriydi. Eğlence mekânlarında gülen, şakalar yapan, şarkılar söyleyen Ahmet Bey evde ise son derece katı kurallara sahip, hoşgörüden uzak, yüzü hiç gülmeyen, eşine ve ailesine karşı despot biriydi. İşine karşı çok hassas, ibadetlerini ise asla aksatmazdı. Emine Hanım kendisiyle sıcak ve samimi bir iletişim kuramasa da sadece eşi ve çocuklarının babası olması sıfatıyla bu sert ve otoriter karakterine asla itiraz etmez, görevlerini asla ihmal etmezdi.

Her gün rutin ev işlerini inanılmaz bir özen ve titizlikle yerine getirir; eşine ve çocuklarına hiç yüksünmeden hizmet eder ve gece geç saatlerde eve dönen kocasını saygıyla merdivenin başında bekler; elinde tuttuğu lambayla onun yolunu aydınlatarak odasına çıkmasını sağlar ve soyunmasına yardım ederek onun rahat bir şekilde yatağına yatmasıyla görevini tamamlardı. Sabah ise herkesten önce kalkar; Hanafi kadınla birlikte kahvaltıyı hazırlar ve eşinin giyinmesine yardımcı olarak onu kahvaltıya davet ederdi. Daha sonra tüm çocuklarına seslenerek onları da kaldırır ve gurur duyduğu ailesinin hep birlikte kahvaltı sofrasına inişlerini izlerdi. Ve bu görevler aynı yeknesakla birbirini izlerdi.

Bütün dünyanın sadece bu evde döndüğüne inanan Emine Hanım dışarıda nasıl bir yaşamın akıp gitmekte olduğunu merak etmeye bile korkardı. Çünkü böyle bir düşünceyi taşımaya bile hakkı yoktu. Başka evlerdeki kadınlar o devirde farklı yaşamlar sürse de Ahmet Bey otoritesindeki kadınlar ancak bu şekilde yaşayabilirdi. Yaşadığı şehir olan Kahire hakkında hatta kocasının işyeri ve çocuklarının okulu hakkında bile en ufak bir fikri yoktu. Zaman zaman evinin kafesli cumbası ardından azıcıkta olsa caddenin manzarasına bakar ve en çok gitmek istediği el-Hüseyin camisinin önünde dua etmenin hayalini kurardı.

Bir gün kocası Ahmet Abdül-Cevat bir işi için Port Said'e gideceğini açıklayıp evden ayrılmıştı. Çocuklarıyla her zaman yaptığı eğlenceli sohbet esnasında yine el-Hüseyin hazretlerinin adı geçince Yasin üvey annesine, babasının evde olmadığını isterse gizlice onun türbesine ziyarete gitmesi için hiçbir engel olmadığını söyler. Bu fikir Emine Hanım'ın içinin coşkuyla dolmasını sağlamıştı ama kocası ya duyarsa ya da gören biri ona söylerse diye bu fikirden hemen vazgeçmişti. Ama çocukları bin bir türlü ısrarla onu inanılmaz bir aşkla bağlandığı el-Hüseyin türbesine gitme konusunda ikna ettiler. Ve Hanafi kadının çarşafını giyen Emine Hanım Kemal'in elinden sıkı sıkı tutarak yola çıktı. Kemal ilk defa annesiyle yola çıkmanın telaşı ve heyecanı ile koşarak yollarda yürütüyordu. Kadın bu kadar çok insanı bir arada görmenin şaşkınlığı içerisinde etrafa bakıyordu. Nihayet el-Hüseyin türbesinin önündeydiler. Gözler dolu dolu, aşkla tüm ailesini koruyup gözetmesi için ellerini açıp dualar ederek oradan ayrıldı. Kemal'in çok acelesi vardı çünkü bir an önce okulunu, etraftaki dükkânları annesine göstermek istiyordu ama kadın ne yapacağını, nasıl yürüyeceğini bilmez bir haldeydi. Bir yandan da Kemal çekiştirerek şeker istediğini söylerken bir anda dikkati dağılan Emine Hanım dengesini yitirir ve oradan geçen bir servis aracı kendisine çarpar. Hemen oracıkta yere yığılır. Bir anda herkes başına toplanır; Kemal ise deliler gibi çığlık atmaya ve ağlamaya başlar. Emine Hanım kendine gelince hemen toparlanır ve bir arabaya binerek eve döner. Evde merakla bekleyen çocukları kadının halini görünce telaşla onu taşırlar ve durumun ciddiyetini görünce hemen doktor çağırırlar. Doktor kadının köprücük kemiğinin kırıldığını ve kesinlikle yatakta istirahat etmesini söyler. Artık kaderiyle baş başa kalmıştır Emine Hanım ve kocasına bu durumu nasıl söyleyeceğini ve onun bu durum karşısında vereceği tepkiyi pişmanlık içinde düşünmeye koyulmuştur. Çocukları doğruyu söylememe konusunda ısrar etseler de

kadın, kocası Ahmet beyi gördüğü anda ona olanları bir çırpıda anlatıverir ve vereceği her türlü cezaya razı olduğunu söyler. Ahmet Bey hiçbir tepki vermez hatta nazik bir biçimde nasıl olduğunu sorar. Kadın tamamen iyileştiği zaman ise yirmi beş yıllık evliliğini bir çırpıda yok sayarak ondan hemen evi terk etmesini ve annesinin evine gitmesini emreder.

Hiç kimseye belli etmeden hazırlanan Emine Hanım cezasına razı olarak ve çocuklarına veda ederek evden ayrılır. Çocuklarının tüm ısrarı ve yakın dostlarının Ahmet Bey'i ikna etmeye çalışması, onun kararından vazgeçmesini sağlamamıştır.

Annesinin evine giden Emine Hanım sevgiyle karşılanmış ve annesinin tesellisiyle kalbini avutmaya çalışmıştı ama çocuklarına duyduğu özlem içini yakıp kavuruyordu. Çocukları onu her gün ziyarete gelse de o, onların tamamen yanlarında olmak ve evinde uzun süredir sağladığı düzenine kavuşmak istiyordu. Bu yüzden de Ahmet Bey'in kendisini affedeceği günü büyük bir hasretle bekliyordu.

Ve bir gün Şevket Beyin dul eşi, Ahmet Beyi ziyaret ederek bu ayrılığı sonlandırmasını rica etti. Çünkü kızları Ayşe'yi evlerine gelin olarak almak istiyordu. Adam bu teklifi duyunca çok şaşırıldı ve sevindi çünkü bu talebin geldiği aile; tanınmış, seçkin ve zengin bir aileydi ve bu teklif onlar için bir şerefti. Bu olay Emine Hanım'ın eve dönmesi için güzel bir vesile olmuş ve o da hiçbir şey olmamış gibi annesine veda ederek evine heyecanla geri dönmüştü.

Ayşe'nin düğün hazırlıklarıyla meşgul olmuş ve en güzel şekilde kızını damadın ailesine gelin olarak uğurlamıştı. Düğün esnasında kadınlara hitaben şarkıcı Celile sahne alıyordu. Celile şarkı söyleyip, zaman zaman da dinlenmek için dinleyicilerine sözleriyle tatlı sataşmalar yaparak neşeyi artırmaya çalışıyordu. Bu konuşmalar esnasında bir anda "Ahmet Abdül-Cevat'ın eşi kim?"¹¹³ diye sordu. Bu soruya Emine Hanım hayretler içinde bakarken, etraftakiler kendisini bir anda işaret edince utanarak gizlenmeye çalıştı. Ama şarkıcı kadın şakalarını sürdürerek, Emine Hanım'ın güzelliğine hitaben "Ahmet bey oldukça zevklidir zaten, benim çocukluktan beri arkadaşımıdır "dedi. Bu sözler Emine Hanım'ın kısa süre aklını karıştırırsa da Ahmet Bey'den hiç şüphe duymaması ya da ona böyle şeyler konduramaması nedeniyle

¹¹³ Beyne'l-Kasrayn, s.286

üstünde fazla durmadı. Onun için kocası dürüstük ve namus abidesiydi.

Ayşe'nin hemen ardından da büyük kızı Hatice'nin merhum Şevket Bey'in oğullarına gelin gitmesi onun hayatında gurur ve mutluluk duyduğu olaylardı. Düğün törenlerinin mükemmel olması için gereken tüm özeni göstermiş ve onların mutlu olmaları için hayır dualarıyla evden uğurlamıştı. Ya gözünden kıskandığı, hukuk fakültesi öğrencisi, saygılı, ağırbaşlı oğlu Fehmi? Onu hiç aklından bile katılacağını geçirmedığı devrim yürüyüşlerinin birinde İngiliz askerlerinin açtığı kurşunlarla kaybetmişti. Ne büyük ve dayanılması zor bir acıydı onun için... Sanki dünya yıkılmıştı. Hiç unutamayacağı bu acı onun bedeninde ve ruhunda büyük izler bırakmıştı.

Emine hanım bu romanda en büyük değişime uğrayan karakter olarak yer almıştır. Romanın başlarında bütün özgürlükleri kısıtlanan, evdeki hizmeti dışında herhangi bir görevi bulunmayan, herhangi bir yeri ziyaret ya da alışveriş için dışarı çıkamayan, hatta habersizce gittiği türbe ziyaretinin evden kovulmakla cezalandırılacak kadar büyük kabahat olarak görülmekteyken, hikâyenin ilerleyen bölümlerinde, Emine Hanım'ın yaşadığı büyük üzüntü ve yalnızlığın, bunun yanı sıra yaşının da büyük etkisiyle kavuştuğu özgürlüğü görülmektedir..

Artık Emine Hanım eskisi gibi canlı, enerjik ve neşe dolu değildi. Çocuklarının üzerine daha fazla düşüyor, onlar için ayrı ayrı endişeleniyordu. Üvey oğlu Yasin'e küçük yaşlardan beri annelik yapması hasebiyle kendi çocuklarından ayırmazdı. Onun yaptığı yanlış evlilikler ya da evliliklerinde yaptığı yanlışlar için çok üzülür, endişelenir ve Allah'a doğru yolu bulup mutlu olması için sürekli dua ederdi. Yasin önce Zeynep ile evlenmiş, karısının hizmetçisiyle yakalanınca boşanmak zorunda kalmıştı. Sonra ikinci evliliğini Emine hanım'ın hiç istemediği Meryem'le yapmış, ondan da kaçamak yaptığı Zennube ile basıldıktan sonra ayrılmak zorunda kalmıştı. Üçüncü evliliğini, tüm aile fertlerinin lanetlediği bir hayat kadını olan Zennube ile yapmıştı. O'nda aradığı mutluluğu bulan Yasin kaçamaklarına devam etse de ailesine bunun gibi bir olay daha yaşatmayıp, tüm aile fertlerinin her zaman yanında olmuştur. Bu yüzdendir ki Emine Hanım onu affetmiş ve hep sıcak davranmıştır.

Fehmi'nin kaybı ise dayanacağının üstünde bir acıydı onun için ama acısını hafifletmesi için dua etmekten başka çaresi de yoktu. Ne gelirse Allah'tan gelirdi ve ona

tevekkülü sonsuzdu. Ama onun yokluğuna alışamıyordu. Her fırsatta Şimdi yaşıyaydı Şu yaşıta olacaktı ya da Şimdi bu mevkide olacaktı gibi sızlerle onu sızrekli anıyor ve ailesinin de unutmasına asla mősaafe etmiyordu. Oğlu Fehmi'yi dősünürken gözleri yaşla dolar ve uzun uzun dalıp giderdi. Yaşıadığı bu üzüntüler nedeniyle oldukça yaşlanmış, gözleri çökmiş, kırışıkları artmış ve genç yaşına rağmen zamana erken yenilmişti.

Kızlarının ikisinin de evli olması ve hallerinden memnun olması, onun yalnız kalsa bile, onların mutlu olmaları nedeniyle içine huzur veriyordu.

Kemal ise artık büyümüşti ve yaşadığı devir artık eskisi gibi değildi. Kendi kararlarını kendi veriyor, yaşadığı sorunları dile getirmiyor ve sızrekli kitap okuyarak, ailesinden kopuk bir hayat sürüyordu. Emine Hanım onun sırlarına ya da yaşadıklarına vakıf olamamanın, endişesini ve üzüntüsünü yaşıyordu.

Artık tüm çocukları büyümüş, kendi hayatlarını kurmuş ve Emine Hanım evinde yalnız kalmaya başlamıştı. Çocuklarından sadece Kemal yanındaydı ama onun da varlığı ya da yokluğu pek belli değildi.

Yıllar geçiyor, zaman değişiyor ve hayat yeni sıkıntıları eve taşıyordu. Her gece dışarı çıkan ve bedenini hoyratça yeni eğlencelerde ve içki masalarında heder eden Ahmet Bey; bir gün bu koşuşturmaya dayanamayıp felç geçirdi ki; bu ailesi için en acı günlerden biriydi. Emine Hanım içirse yıllardır sırtını dayadığı bir çınar olan kocasını kendinden geçmiş halde görmek dayanılası bir acı değildi. Onun iyileşmesi için tüm ailesiyle birlikte başında nöbet tutup, sızrekli dualar etmişti. Ve birkaç hafta sonra Ahmet Bey iyileşip ayağa kalkmıştı ama eski Ahmet Beyden eser yoktu artık. Günden güne zayıflıyor, güçsüzleşiyor ve birkaç adımda hemen yoruluyordu.

Bu sıkıntılar tam atlatıldı derken Ayşenin başına gelen o büyük felaket aileyi derinden sarsmıştı. Artık tansiyon sorununu bile unutmuştu Emine. Ayşe aklından çıkmıyordu. Artık kızı Ayşe ve torunu Naime ile aynı evde yaşıyor, onların perişan hallerini gördükçe kederi günden güne büyüyordu.

İç huzurunu, sadece el-Hüseysin Camii ve diğer azizlere yaptığı ziyaretlerde buluyordu. Kocası sağ olsun artık özgürdü ve bu kutsal mekânlara ihtiyaç duyduğu her

an gidebiliyordu. Ne ki eski Emine değildi artık. Çektiği acılar ve sağlık sorunları onu çok değiştirmişti. O olağan üstü sabrından, hamaratlığından, ev idaresindeki titizliği ve çalışkanlığından yıllar içinde çok şey kaybetmişti. Kocası Ahmet ve oğlu Kemal'e hizmet hariç, ev işleri umurunda bile değildi. Mutfaktaki kileri Hanafî kadına devretmiş; gözetim ve denetimle yetinir olmuştu ki bu görevin de bile ihmalkar davranabiliyordu. Evin bir ferdi haline gelmiş olan Hanafî kadına itimadı tamdı. Yıllarca kendisine arkadaşlık etmiş olan bu kadın, iyi ve kötü günlerini paylaşarak ailenin bir parçası olup neşeyi de acıyı da onlarla birlikte yaşamıştı.

Torunları Ahmet, Abdülmünim, Rıdvan, Kerime ve Naime büyüyüp yetişkin gençler olmuştu ve onların ziyaretleri artık ailenin tek mutluluk kaynağı olmuştu. Yetişkin bir delikanlı olan Hatice'nin büyük oğlu Abdülmünim, Ayşe'nin kızı Naime ile evlenmek istediğini söyleyince; Hatice buna ilk başta karşı çıksa da sonra yeğeniyle evlenmesine müsaade eder ve oğluna güzel bir düğün yapar. Artık Emine hanım'ın evinden biri daha eksilmiştir ama iki torunun mutlu olmaları onu rahatlatır.

Doğum yaparken hem bebeğini kaybeden hem de kendisi vefat eden Naime'nin acısı Ayşe'yi ve Emine Hanım'ı daha da büyük bir üzüntüye gark eder. Artık kendini dik durmaya ve kızını teselliye adanmıştır. Kocası ise artık emekliye ayrılmış, yürürken zorlanmaya başlamış ve yaptığı perhiz nedeniyle iyice elden, ayaktan düşmüştü. Bu da sorumluluklarına bir yük daha getirmişti.

İşgallerin, devrimlerin hüküm sürdüğü ülkesinde sürekli bomba seslerine ve çatışmalara maruz kalan aile, yaşadığı sıkıntılarla birlikte hayata direnmeye çalışıyordu. Ahmet Bey artık yatağa düşmüş, ölümü bekliyordu. Ve yaşlı kadının koca çınarı bir gün atılan bombalardan korunmak için sokağa çıkar ve dönüşte kalbi bu heyecana yenik düşüp, hayat arkadaşının kollarında can verir.

Son kalesi de yıkılan Emine Hanım aylarca kendine gelemmez. Artık hiçbir şey umurunda olmayan kadın yine de çocuklarının hep yanında olmaya devam eder. Ama yaşadığı acılardan oldukça bitap düşen Emine hanım bir gün evde dengesini kaybederek yere düşer ve evlatlarına tek bir söz bile edemedi hayata gözlerini yumar.

2. HATİCE

Hatice, ailenin Yasin'den sonra en büyük kız çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Fiziki özelliklerinden çok memnun olmayan ve kendisiyle ilgili esprilere sürekli maruz kalan bir kızıdır.

Bu özelliklerinden kitapta da şöyle bahsedilmiştir. Annesinden küçük güzel gözlerini, babasından da uzun, büyük burnunu almıştır. Ayrıca büyük burnu dışında sert, katı, despot karakterini de ondan almıştır. Ev işlerine son derece meraklı, oldukça becerikli ve annesi gibi titiz biridir. Evde geçen evlenmeden önceki tüm vaktini ev işlerine adanarak geçirmiş ve evlendikten sonra da yine tüm işleri kendisinin yapması için kayınvalidesi ile büyük tartışmalar yaşamıştır.

Biraz kısa boylu biri olmakla beraber Hanafî kadın sayesinde balıketli, güçlü bir kız olmuştur. Yüz hatlarını annesiyle babasından almakla beraber bu karışım çekicilik ve ahenkten uzaktı. Babasının yüzüne belirli bir haşmet katmakla birlikte, kızının güzelliğine hiçbir şey katmadığı açıktı.

Hatice, kız kardeşiyle arasındaki güzellik farkını apaçık görüyordu. Ne evi çekip çevirirken sergilediği olağanüstü yetenek, ne ev işi becerisi ne de dur durak bilmeyen enerjisi ona daha fazla bir şey kazandırmıyordu.

Netice itibariyle Ayşe'yi çok fazla kıskanıyor ve bunu gizleme gereği bile duymadan sürekli kız kardeşiyle tartışarak onu sık sık üzüyordu. Bu doğal kıskançlığı Haticenin ruhunda hiç olumsuz bir iz bırakmıyordu. İğneleyici, sivri dili sayesinde duygularını içinde asla tutmaz, onları dışa vurarak ve karşısındakileri düşünmeden üzere tatmin olurdu. Dahası doğanın hiç esirgemediği Ayşe'ye bahşetmiş olduklarının kendisine bahşetmemiş olmasına rağmen sürekli alaycı ve sivri diliyle bütün bunları örtbas etmeye çalışırdı. Ailesine karşı ise son derece sevgi dolu biriydi.

Kardeşine yönelik kıskançlığı ne kadar doruk noktasına çıkarsa çıksın, genç kızın mizacı üzerinde etkili olmuyor, bu duygu nefret veya tiksintiye dönüşerek ruhunu zedelemiyordu.

Aile fertlerini hedef alan alaycılığı komikti ama komşularına ve diğer tanıdıklarına göre o tam bir şirretti. Gözleri tıpkı pusula iğnesinin mıknatıs kutbuna kenetlenmesi gibi önce insanların kusurlarına kenetlenirdi. Kusurlar şayet örtülüyse açığa çıkarmanın büyütmenin yollarını arar sonra da bulduğu kusurlara uygun adlar takardı. Ve bu insanlar aile içinde Hatice'nin taktığı adlarıyla anılırdı.

Müteveffa Şevket beyin dul eşinin lakabı ki, babasıyla annesinin en eski arkadaşlarıydı ve kendisinin sonraki yıllarda kayınvalidesi olacaktı; konuşurken sürekli tükürük saçtığı için "makinelî tüfek" idi. Kendilerinden sürekli bir şeyler alan yan komşuları Meryem'e "bir mahsuru yoksa" adını takmıştı. Pişmiş fasulye satıcısının lakabı başında hiç saç olmadığından "kel", sütçünün lakabı da iyi görmediği için "tek göz" idi.¹¹⁴

Aile fertlerine taktığı lakaplar ise bu kadar acımasız değildi. Çok erken kalktığı için annesine "müezzin", sıska olduğu için Fehmiye "karyola direği" gibi lakaplar takmıştı. Hatice'nin açık sözlülüğü, alaycılıkla kalmıyor aile fertlerini de iğneleyip, sürekli eleştiriyordu.

Ailesine çeşitli nedenlerle bulaşan insanlara karşı acımasızlığının, kabalığının sınırı yoktu. Son derece sert, hoşgörüsüz ve saldırgan olabilir ve asla affetmezdi. İnsanların günlük sorunlarına kayıtsızdı. Bu katılığını evde Hanafî kadına yansıttığı gibi Ayşe'nin şımartarak beslediği kedilerine karşı bile olabilirdi.

Hanafî kadına kaba ve hatta terbiyesizce davranması, annesiyle arasında münakaşa konusuydu. Annesi ise hizmetçilerine aile fertleri gibi davranırdı.

Etrafına karşı bu kadar katı ve acımasız davranan Hatice aile fertlerine karşı katı davranmazdı. İçlerinden biri biraz rahatsız, keyifsiz, hasta olsa şefkatle dolup taşar, ne yapacağını şaşırırdı. Örneğin; Kemal kızamık çıkardığında ısrarla onunla birlikte yatmıştı. Sürekli uğraştığı Ayşe'nin bile başına gelebilecek en ufak talihsizliğe dayanamazdı. Kalbi benzeri görülmemiş biçimde hem çok sıcak hem de soğuk olabiliyordu. Kendisinin kardeşi Ayşe kadar güzel olmadığının farkındaydı. Belki de diğer insanlara karşı öfkesi bu yüzdendi. Ayşe'nin güzelliği, mavi gözleri, sarı saçları,

¹¹⁴ Beyne'l-Kasrayn, s.34.

incecik narin vücudu ve tüm çekiciliğiyle tanrı sanki onu kutsamıştı ve verilebilecek herşeyi ona vermişti. Hatice ise şişman bir vücut, kocaman bir burun, küçük siyah gözleriyle oldukça iticiydi ve sanki bu yüz kalbinin de ifadesiydi. Sivri dili ve alaycılığı onu kusurlar abidesi haline getiriyordu. Ayşe evdeki küçük kız olmasına rağmen bütün kısmetler onaydı. Ve bu durum Hatice'nin iyice umutsuzluğa düşmesine ve kendini çirkin, kusurlu biri olarak görmesine neden oluyordu.

Ayşe'ye gelen kısmetleri ablası daha evlenmediği için reddeden babasının bu tavırları, Hatice'yi hem kardeşinin kısmetlerine mani olduğu için hem de kendisinde acınma hissi yarattığı için daha çok üzülyordu. Bu yüzdendir ki Ayşe'ye Şevket Bey'in dul eşinin, Halil için talip olmasına gizliden gizliye içerlemiş ama bu evliliğin gerçekleşmesi için ailesini teşvik etmiş ve bu duruma üzülmeceğini bildirerek asıl duygularını gizlemişti.

Ayşe'nin düğününde gerekli her türlü yardımı yapmış, tüm özverisiyle ve iyi niyetiyle onun yanında olmuştu. Bu evlilik vesilesiyle kısa bir süre sonra Ayşe'nin kayınvalidesi büyük oğlu İbrahim için Hatice'ye de dünür olmuş ve Ahmet Abdül-Cevat ailesi için bu izdivaç teklifi büyük bir sevinçle karşılanarak, olumlu yanıt verilmiştir.

Nakus talihini sona eren Hatice de artık evleniyordu. Hem Ayşe kadar güzel olmasa da onun kısmetiyle aynı kismete nail olmuştu. Aynı aile, aynı soyluluk ve asalet, birbirine huy ve fiziki görünüş olarak tıpatıp benzeyen bir eş. Hatice için bundan daha büyük bir mutluluk yoktu çünkü hiç kimse iki kız kardeşin güzellik farkı nedeniyle kısmetlerini kıyaslayamayacaktı.

Güzel bir düğünle ailesinin evinden kocasının evine gelin olarak gitti. Artık üç katlı Şevket Bey malikânesinde, kayınvalidesi ve kız kardeşiyle hep beraber yeni bir yaşama başlayacaktı.

Bu evlilikten Ahmet ve Abdülmünim adında iki oğlu oldu. Mutluluğu daha da artmıştı. Kendini, annesi Emine hanım'ın tam bir kopyası gibi görünüyor ve çocuklarının bakımını, evininin temizliğini hiçbir hizmetçiye bırakmadan kendisi yapıyordu. Bu durum kendisini evinin hanımından çok hizmetçisi gibi gösterdiği için

kocasıyla ve kayınvalidesiyle sık sık tartışmalara neden oluyordu. Bu münakaşalar Hatice'nin yaptıklarını değiştirmesine asla yol açmıyor aksine daha da inatla bildiğini okumaya devam ediyordu. Hatta kayınvalidesi ile tartışmaları babasının kulağına kadar gitmişti çünkü kadın onu babasına bizzat şikâyet etmişti. Bu durum babasıyla Hatice'nin ilk kez karşı karşıya gelmesine neden olmuştu ama babası ona sert bir dille kayınvalidesine gereken saygıyı gösterme zorunluluğunu hatırlatmıştı. Fakat Hatice için bu durum bile hareketlerini ve dilini düzeltmesini sağlamamış aksine kendisinin bu durumuna lehine şahitlik yapmayan kız kardeşi Ayşe'yi annesine abartılı şikâyet etmesine neden olmuştu.

Zehirli diliyle Ayşe'nin bütün yaptıklarını, aslında ufak tefek şeyler olsa da, abartarak annesinin ona karşı sert ve eleştirel bir biçimde uyarmasını sağlayarak intikamını almıştı. Sonrasında Ayşe'nin yaşadığı felaketlerden dolayı çok acı çekmiş ve aileyi evin annesi gibi koruyup kollamıştır.

Kayınvalidesinin ölümüyle derin bir nefes almış ve evin idaresini tümüyle eline almıştır. Kocasının pasifliğiyle ve ilgisizliğiyle sürekli uğraşır ve her fırsatta ona sorumluluklarını hatırlatmaktan geri kalmazdı. Artık oğulları büyümüş ve kendi kararlarını verir hale gelmişlerdi. Çocukları büyüdükçe sorunları artarken; aynı zamanda babasının rahatsızlığı ve Ayşe'nin durumu hiç aklından çıkmıyordu.

Hukuk Fakültesi'nde okuyan oğlu Abdülmünim bir gün onları şaşkına çevirerek teyzesi Ayşe'nin kızı Naime ile evlenmek istediğini söyler. Başta buna karşı çıkan Hatice, oğlunun ısrarlarına dayanamayarak hem kız kardeşine teselli olur umuduyla hem de Naime'yi çok sevdiği için bu evliliğe razı olur. Sade bir düğünle oğlunu ve yeğenini evlendirir. Ama bu mutluluk uzun sürmeyecektir. İlk bebeğini doğum yaparken; hem bebeği hem de Naime'yi kaybeder. Sonrasında çok sevdiği babasını da kaybeden Hatice yine tüm ailesini ayakta tutmak için elinden geleni yapar.

Oğlu Abdülmünim'in yaşadığı talihsizlikten sonra aradan birkaç yıl geçmiş ve oğlu Hukuk Fakültesini bitirerek memuriyet hayatına geçmiştir. Abdülmünim bir gün ailesine dayısının kızı Kerime ile evlenmek istediğini bildirir. Hatice buna ilkinden daha büyük bir tepki verir çünkü oğlunun kayınvalidesi Zennube olacaktı. Her ne kadar eski yaşantısını bırakarak iffetli bir yaşam seçse de Zennube'nin geçmişini unutamıyordu ve

buna anlayış gösteremezdi. Fakat oğlunun kararlılığı nedeniyle bu evliliği onaylamak zorunda kalır. Düğün törenine babasının bir buçuk yıl önce ölmesinden dolayı annesi ve kızkardeşi katılmaz. Sade bir düğünle evlenen gençler mutlu bir evlilik yaşarlar.

Diğer oğlu Ahmet ise hiç kabullenemediği gazetecilik mesleğini seçmiş ve aynı dergide çalışan arkadaşı Suzan Hammad ile haber vermeden evlenmiştir. Kızın işçi sınıfından olması ve ailesinin statüsü nedeniyle bu karardan hoşnutsuz olmasına rağmen oğluyla mutlu olması onun müdahale etmesini engellemiştir.

Hatice sık sık kendini yalnız hissetmekteydi artık. İbrahim Şevket, özellikle de artık yetmişine geldiği için, kış ayları boyunca evden çıkmaz ama varlığı Hatice'nin yalnızlığını gidermeye yetmezdi. Duyduğu yalnızlık hissini ev işleri de gidermiyordu çünkü işler enerjisini tüketecek kadar yoğun değildi. Kırk altısını geçtiği halde, hala güçlü ve enerjik, hatta daha da şişmandı. İşin kötüsü, annelik görevi kayıncılık görevlerini üstlenmeden sona ermişti. Anlaşılan bu fırsat sonsuza dek kaçmıştı çünkü gelinlerinden biri yeğeni, diğeri ise yüzünü ender olarak gördüğü çalışan bir kızdı.

Yaşam tarzlarına müdahale edemediği oğullarının düşüncelerine ve inançlarına da müdahale edemiyordu. Büyük oğlu Abdülmünim aşırı dinci, diğer oğlu Ahmet ise ateist ve aşırı solcuydu. Evlerinde sürekli gizli toplantılar yapmaları Hatice'nin dikkatini çekiyordu ve tedirgin ediyordu. Bir gün polisler kapılarına dayanmasıyla endişelerinin yersiz olmadığını anladı. Polisler iki oğlunu da devlete karşı gelmek suçundan tutukladı. Tüm teselli sözlerine rağmen öfkesi ve üzüntüsü azalmıyordu.

Bütün bu yaşanan çalkantıda oldukça yıpranmış olan Hatice hikâyesinin sonunda annesinin başında son görevini yapmak için gelmesiyle hikâye son bulur.

3. AYŞE

Ahmet Abdü'l-Cevat ailesinin en küçük kızıdır. Sapsarı saçları, masmavi gözleri ve incecik vücuduyla sanki güzelliği kutsanmıştı. Evde herkesle uyumlu, munis ve güler yüzlüydü. Ev işleri yapmaktan kaçınır, bu işleri hep Hatice'ye bırakırdı. Kız kardeşi Hatice'nin sürekli kendisiyle didişmesine ve laf sokmasına aldırmaz, ona kırıcı bir laf etmezdi.

Evde sakin, huzurlu bir hayat sürer; annesi, babası ve kardeşleriyle huzur ve mutluluk içerisinde yaşardı. Babasından çok korkar ve onun otoritesine saygı duyardı. Annesiyle ise sıcak ve samimi bir ilişkisi vardı. Ayna karşısında sürekli kendi güzelliğini seyrederek bu yüzden de kardeşi Hatice ile tartışıyorlardı.

Dışarı çıkması ve en yakın komşulara bile gitmesi, ablasına, annesine olduğu gibi kendisine de yasaktı. Eve hiçbir yabancı erkek giremezdi dolayısıyla seveceği, ya da aşık olacağı bir genci görmesi, tanışması mümkün değildi. Ama bu onun hayaller kurmasına engel değildi.

Evlerinin cumbasından dışarıyı gizlice gözetler ve caddeyi seyredirdi. Bir gün yakınlarındaki polis karakolunda görevli bir polis memurunun geçişini izlerken, kızkardeşi Hatice'ye yakalanmış ve onun annesine söylememesi için saatlerce yalvarmıştı. Ayşe ile polis memuru uzunca bir süredir bakışıyorlardı. Polis memuru, Ayşe'nin abisi Fehmi'nin de arkadaşı olması nedeniyle, evlenme isteğini Fehmi'ye ilettiler. Daha sonra ailesini görücü olarak Ahmet bey'lerin evine gönderdi. Ahmet Bey bu izdivac teklifini, ablasının hala bekar olmasından dolayı reddetmiştir.

Bu red cevabına önceleri biraz üzülen Ayşe, sonraları bu olayı hemen unutmuştur. Güzelliğinin farkındaydı ve en kısa zamanda evleneceğinden emindi. Onun için evlilik, bu evin katı kurallarından bir kurtuluş yoluydu. Düşündüğü gibi de oldu bir gün Dul Şevket Hanım kendisini, küçük oğlu Halil'e istemek için kapılarını çaldı. Babası, Ayşe'nin ablasından önce evlenmesine şiddetle karşı çıkarken, kızına talib olan, çok sevdiği, saygı duyduğu ve sosyal statüsü yüksek Dul Şevket hanım olunca, bu isteği kıramadı ve Ayşe'nin evlenmesine müsaade etti.

Babasının, evlenmesine izin vermesiyle Ayşe inanılmaz mutlu oldu. Hemen düğün hazırlıklarına başlandı ve genç kız giydiği gelinlikle herkesi kendine hayran bıraktı. Artık kocasının evine gelin olarak gitmeye hazırdı. Kendi evinde sade bir düğün töreni olmasına karşın, Şevket Bey'lerin malikanesinde oldukça gösterişli bir düğün töreni yapıldı. Ayşe inanılmaz mutluydu çünkü sosyal sttüsü son derece yüksek, yakışıklı ve zengin biriyle evleniyordu.

Evliliği çok güzel gidiyordu. Evine ve eşine uyum sağlamış, kayınvalidesi Dul Şevket Hanımla da çok iyi anlaşıyordu. Evde her işi hizmetçiler yapıyor, ona yapacak bir iş kalmıyordu. O bütün vaktini ayna karşısında süslenerek geçiriyordu. Ailesinin zaman zaman yaptığı ziyaretler de onu çok mutlu ediyordu. Nitekim bu ziyaretler esnasında, ablası Hatice'yi, kocasının abisi İbrahim Şevket, görerek beğenmiş ve kendi evliliği vesilesiyle, ablasının da evlenmesini sağlamıştı. Genç kızken beraber oldukları gibi evlendikten sonra da artık aynı evde yaşamaya başladılar. Zaman zaman ablası Hatice'nin, kayınvalidesi ile tartışmalarına şahit olsa da, o hep ortada kalmayı tercih eder asla taraf olmaz, olaya karışmazdı çünkü ikisinden birini tercih etmiş olmak istemezdi.

Bu mutlu evliliği, kızı Naime'ye hamile kalmasıyla daha da perçinlendi. Ardından Osman ve Muhammed adında iki oğlu daha dünyaya geldi. Üç çocuğunun büyümesini izlemek artık onun için büyük mutluluktı. Ama bu mutluluk bir trajedi ile son buldu. Kocasını ve iki oğlunu amansız bir salgın hastalığın pençesinden kurtaramadı. Geride kalan doğuştan zayıf kalpli olan tek kızı Naime'yi alarak yasını babasının evinde tutmaya devam etti.

Artık dünyaya küsmüştü. Kızından başka tutunacak dalı ve avuntusu kalmamıştı. Onun üzerine titriyor, gözünden sakınıyordu. Güzelliği ile herkesi büyüleyen Naime artık genç bir kız olmuştu. Evde, Ayşe, kızı Naime dışında başka hiçbir şeyle ilgilenmiyor sanki bütün dünya ile irtibatı kesilmiş gibi kendi iç dünyasında yaşıyordu. Sadece radyo dinliyor ve sigara içiyordu. Derin derin uzaklara dalıyor ve gözleri dolarak eski güzel günlerini düşünüyordu. Annesi Emine hanım onun bu durumuna çok üzülüyor, kızı için güçlü ve sabırlı olması gerektiğini söylüyor, hatta bir

zamanlar karşısında konuşmaya cesaret edemediği babası bile onu kendi odasına çağırıp onunla sohbet ediyor ve iyi olması için Allah'a dua ediyordu.

Günler onun için sıradan ve anlamsızca geçip giderken, bir gün ablası Hatice'nin, kızını, oğlu Abdülmünim'e istemesiyle hayatında buruk ama güzel bir değişiklik oldu. Hem kızının mürüvvetinin görmek istiyor hem de ondan ayrılmak istemiyordu. Düğün atmosferiyle yüzü az da olsa aydınlandı. Güzel kızını gelinlikler içinde görmek ona iyi geldi. Ne de olsa kızı yabancıya değil, teyzesine gidiyordu.

Aradan çok geçmemişti ki Naime'nin hamilelik haberini aldı Ayşe. Bu haber onu hayata karşı biraz daha ümitlendirmişti. Ama kızının doğum sancıları başladığı zaman içini bir korku kaplamıştı. Hemen kızının yanına koştu ve ona destek olmak için çabaladı ama Naime'nin doğuştan zayıf olan kalbi bu yüke daha fazla dayanamadı ve doğum esnasında bebeğiyle birlikte vefat etti.

Artık Ayşe için bu dünyanın sonu demekti. Tek varlığını dediği kızı da bu dünyadan ayrılmıştı. Ardından babasının da kaybıyla, evlerinde annesiyle tek başına kalmıştı. Durmadan sigara içiyor ve radyo dinliyordu. Romanın sonuna kadar da Ayşe'nin yalnızlığı ve zaman zaman da gördüğü hayaller dışında başka bir şeyden bahsedilmez.

4. ZEYNEP

Zeynep; Ahmet Abdü'l-Cevad'ın çok samimi arkadaşlarından biri olan el-Hamzavi'de kumaş dükkanı sahibi Muhammet Afit'in kızıdır. Açık teni ve simsiyah saçlarıyla vasat bir güzelliğe sahiptir. Ahmet beyin en büyük oğlu Yasin ile ilk evliliğini yaparak Ahmet Abdü'l-Cevad ailesine gelin olarak katılmıştır. güzel ve sade bir düğün töreniyle evlenmiştir.

Türk kültürü almasıyla övünerek, yaşam tarzıyla, hayata bakış açısıyla bu evde farklı olduğunu ve uyum sağlayamadığını aileye hissettirmiştir. Hatice kadar olmasa da zaman zaman sivri dilli olabiliyor ve düşündüklerini açık sözlülükle çekinmeden ifade edebiliyordu. Zeynep'in ağzından çıkan laflar, bazen asıl niyetinin ne olduğu konusunda hepsini düşünmeye sevk ediyor ve ondan kuşkulananmalarına yol açıyordu. Babasıyla kendi at arabalarına binip bahçelere, kırlara ve diğer gezi yerlerine nasıl gittiklerini anlatmaktan zevk alıyordu.

Kendi evindeki rahat ve özgür davranışlarını Yasin'in evinde de sürdürmek istiyordu ancak Ahmet bey'in katı tutumu karşısında elinden bir şey gelmiyor ve itaat etmek zorunda kalıyordu.

Yasinle evliliğinin ilk günlerinde onun sıcak sevgisine ve açgözlü iltifatlarına nail olmuştu. Hatta o kadar aziz tutulmuştu ki genç kadın gelenek istihkâmına meydan okuyarak, kocasıyla çok istediği Kiş Kiş beyi izlemeye tiyatroya bile gidebilmişti. Bu dışarı çıkma macerası, Ahmet Bey'in hışmına uğrayarak ve azarlanarak neticelenmişti.

Bu ilgi ve alaka çok kısa sürmüştü çünkü Yasin dur durak bilmeyen, uslanmayan, kadınlara olan iştahı hiç azalmayan karakteriyle artık evlilik heyecanını kaybetmişti. Ve artık başta çok kutsal ve erişilmez gelen bu evlilik çok kısa zamanda bir yük haline almıştı. Hep aynı kadınla olmak çekilmez bir duruma gelmişti. Bu yüzden gizlice eğlence mekânlarına gidiyor, içki içiyor ve her şeyi unutmak istercesine eğleniyordu. Eve sarhoş bir şekilde geç saatlerde geliyor ve hemen uykuya dalıyordu. Zeynep ise bu durumu kabullenmek zorunda kalıyordu. Çünkü bir keresinde Emine hanıma bu durumu ima ettiğinde bir kadının görevinin hangi şartta olursa olsun kocasına itaat etmek olduğu cevabını almıştı. Yasin ise Zeynep'in sızlanmalarına karşın:

"Üzülecek Bir şey yok sevgilim. İlk çağlardan bu yana; ev kadınlar için, sokak ise erkekler içindir. Erkekler böyledir. İyi bir kadın eşi uzaktayken de sadık kalır ve ona itaat eder. Dahası, dışarı çıkmaktan aldığım keyif ve duyduğum tazeliğe birlikteliğimiz çok daha eğlenceli olacaktır." demişti.¹¹⁵

Genç kadın, içkiden söz edip onun sağlığından endişe ettiğini söyleyince yine Yasin; gülüp, kararlılıkla ve yumuşaklığı mecz eden bir üslupla "Tüm erkekler içer. Sarhoş olmak sağlığıma yararlı." diye cevap vermişti. Ve tıpkı üvey annesi gibi kendisine itaat etmesini ve şikâyet etmemesini istemişti.

Genç kadın için bu evlilik çekilmez bir hale gelmişti ama elinden bir şey gelmiyordu. Bu duruma tahammül etmek zorundaydı. İyi bir ailenin kızı olması ve soyluluğu gereği kayınvalidesinin yaptığı gibi her şeyi görmezden gelip, anlayışla karşılamak durumunda kalıyordu.

Ancak bir gün İngilizlerin sokakları kuşattığı ve kimsenin sokağa çıkamadığı o gün Yasin'in dışarı çıkıp eğlenmek için nasıl kıvrandığını görüp canı iyice sıkılmıştı. Çünkü Yasin'e bakınca evlilikten aradığı şeyleri bulamadığını, bu durumu bir yük gibi sırtında taşımak zorunluluğunun ağır geldiğini ve bu yüzden evde ilgisiz, mutsuz ve huzursuz bir hal içinde olduğunu görüyordu. Kocasının o zorunlu günde evde kalması bu ilgisizliğini ve mutsuzluğunu iyice gün yüzüne çıkarmıştı.

O gün, bu ilgisizliği bahane ederek kocasıyla bir sürtüşme yaşamışlar ve Zeynep bu durumu iyice uzatarak, ileri geri konuşup sonra da küs bir şekilde odayı terk etmişti. Yasin onun gönlünü almayı hiç istememiş ve küsüp gitmesine aldırış etmemişti. Babasına bu durum aksederse olacıklardan deli gibi korksa da o gün onunla muhatab olmak istemiyordu. Sarf ettiği sözlerden pişmandı ama yine de kılını kıpırdatmadı.

Zeynep odadan öfkeyle çıkınca, Yasin çatıya çıktı ve güzel havanın tadını çıkarmaya başladı. Damın girişinden çardağa doğru yürürken Zeynep'in hizmetçisi Nur'u farketti. Kadının gecenin karanlığına karanlık katan siyahi silüetini gördü. Kadınlıkla birlikte olmak için inanılmaz bir arzu duydu. Yasin için arzuları doruğa çıkınca

¹¹⁵ Beyne'l-Kasrayn, s.357.

zenci, beyaz, hizmetçi, asil veya hayat kadını olması bir tercih sebebi değildi. Beraber olmak için kadına ufak dokunuşlar yaparak niyetini belli etti fakat kadının ters bir tepki vermemesinden cesaret alarak hizmetçinin üstüne çullandı. Kadının hem direnmesi hem de karşılık vermeye başlamasıyla olay daha da heyecanlı ve kontrol edilemez bir hale gelmişti.

Zeynep ise Yasin'i evin her yerinde aramaya başlamıştı. Merak içerisinde önce evdeki tüm odaları gözden geçirmiş, avluya çıkarak orada da aramayı sürdürmüş ve son olarak hizmetçisi Nur'a sormak için onun odasının önüne gelmişti. Zeynep, Nur'a birkaç kez seslendi ama cevap alamadı çünkü Nur ile Yasin donup kalmıştı. Yasin bir anda hızla etrafını taradı ancak saklanacak bir yer olmadığını anlamıştı. Zeynep kapıyı açtı ve elindeki lambayla odayı aydınlattı. Gözlerine inanamıyordu çünkü kocasıyla hizmetçisi yarı çıplak karşısında öylece duruyordu. Yasin bu yüz karası içinde utanmazlıkla bakıyor; gevşek ve güçsüz görünüyordu. Zeynep gözlerini indirdiğinde ölümcül bir sessizlik oldu. Derken ulur gibi bir çığlık kaçtı genç kadının ağzından. Sol eliyle göğsünü döverek "seni rezil şıfıntı" diyerek hizmetçisine haykırdı.¹¹⁶ Sinirden zangır zangır titriyordu ve feryatları bütün evi inletiyordu.

Kocasını her şeyi unutmuş olduğu yere çakılmıştı ve ne yapacağını bilmez bir haldeydi. Oysa skandalın yayılmaması için bir şeyler yapabiliyordu. Ama yapmadı.

Zeynep büyük bir hırsıyla Ahmet Abdül-Cevat'a olup biten her şeyi anlatmış ve böylelikle kırılmış onurunun ve bazen isteyerek, çoğu zaman da kin ve nefret duyarak sergilediği sabrın ödünü almıştı. O delercesine güçlü hırsı olmasa anlatmaya cesaret edemezdi elbette. Çünkü kayınpederinden hala çok korkuyordu.

Bir hizmetçi parçasıyla, üstelik annesi yaşında zenci bir hizmetçiyle kendi evinde bunu yapan bir adam dışarıda neler yapıyor acaba diye feryat ederek ağladı.

Olay gururuna dokunmuştu. Ve ağladı. İsteddiği fırsatta eline kendiliğinden geçmişti. Şimdi ipler elindeydi ve mağdur olan oydu. Ahmet Bey sorunu kendisine bırakması için kadına yalvarmış ve kocasının hatasını görmezden gelmesini, erdemli bir kadın gibi sabretmesini öğütlemişti. Ne var ki Zeynep daha fazla sabır gösteremez, artık

¹¹⁶ Beyne'l-Kasrayn, s.411.

bağışlayıcı olamazdı çünkü bu olay bardağı taşıran son damlaydı ve bu kez onu tereddütsüz terk edecekti. Yasin kendine gelinceye kadar babasının vesayetinde kalacaktı. Ancak tövbe edip, ıslah olduktan sonra genç kadına gelip af dilemesi şartıyla geri dönecekti. Aksi takdirde asla ve asla geri dönmeyecekti.

Zeynep kıskançlığından ağlamıyordu ya da kıskançlığı geçici olarak kalın bir nefret ve öfke perdesinin ardında saklıydı, tıpkı tüten bir dumanın ardında saklı o ateşli kişiliği gibi... Öyle görünüyordu ki olanlardan sonra kocasıyla aynı çatıda yaşamaktansa ölmeyi tercih ederdi. Nitekim o gece oturma odasında yatmış, ateşi yükselmişçesine tir tir titreyerek uyuyamamıştı. Kalktığında evden ayrılmaya kararlıydı. Bu karar acısını hafifletecek tek şeydi. Artık kayınpederi bile bir şey yapamazdı. Bu olayı yok sayamazdı. Ne kadar zalim olursa olsun kocasını hak ettiği ölçüde cezalandıramazdı. En çok aşağılayıp nefretini kusarak ki bu ceza Zeynep'in yaralı kalbini iyileştiremez, teselli edemezdi.

Yasin karısının, sorunlarını başkalarına açmayacak kadar sağduyulu ve makul olduğunu düşünerek yanılmıştı. Genç kadın aslında baştan itibaren kaygılarını kendi annesiyle paylaşmış ama annesi kızına sabır tavsiye etmişti. Tüm erkeklerin tıpkı babası gibi gecelerini dışarıda geçirip içtiğini söylemişti. Zeynep eğer evinin geçimini sağlıyor ve her ne kadar eve geç gelse ve ne kadar sarhoş olursa olsun kocası ona dönüyorsa bununla yetinmeliydi. Genç kadın annesinin tavsiyelerini istemeyerek de olsa dikkate almış, elinden geldiğince sabırlı olmaya çalışmıştı. Gerçeklere razı olmak için olağanüstü bir çaba göstermiş özellikle de hamile olduğu ve annelik payesine erişmeye can attığı için, hayallerini engelleyip elindekiyle yetinmeye çalışmış, teslimiyet içinde tüm şikâyetlerini içine gömüp, kendi annesi ve Emine hanımın yaşadıklarına bakıp teselli bulmuştu.

Şüphelenmek için yeterince nedeni vardı Zeynep'in çünkü kocası içkili partilerden zil zurna sarhoş geliyor ve o yokmuş gibi davranıyordu. Bu üzüntüsünü dile getirince annesi üzülmemesi gerektiğini ve bu durumun doğal bir şey olduğunu söylüyordu. Yaşam tecrübesi arttıkça o da bunu anlayacaktı. Şüpheleri yerinde olabilirdi tabi ama yuvasını yıkacak kadar büyük bir olay yoktu ortada. Kocası başka bir kadınla cinsel ilişki kurdu diye her şeyi altüst mü etmeliydi. Tabii ki hayır. Bir kadın böylesi bir nedenle bulunduğu konumdan vazgeçecek olursa, haneler dürüst kadınlardan mahrum

kalırdı. Bir erkeğin gözü başka bir kadını görebilirdi ama karısı onun en son ve kalıcı sığınağı olmaya layık olduğu sürece dönüp eve gelirdi. Sabırlı kadınlar hep kazanırdı. Annesi, kadınların hiçbir kabahati olmadığı halde veya kocaları birden çok kadınla evlenmek istediği için boşanmak zorunda bırakıldığını da anlattı. Kocasının her cahilliği eğer doğruysa, bu tür adamların davranışlarına kıyasla daha tedavi edilebilir değil miydi. Dahası Yasin yirmi iki yaşında çok genç bir adamdı. Zaman içinde daha makul bir tavır benimsemesi, evine dönerek dışarı çıkmaksızın, kendini çocuklarına vermesi kaçınılmazdı. Netice itibariyle tüm bu öğütlerden çıkarılacak ders şüphelenmekte haklı da olsa genç kadının sabretmesi gerekirdi. Ya şüphelenmekte haksızsa o zaman ne olacaktı. Anne bunları defalarca tekrarlamıştı. Ta ki kızının isyanını terbiye edinceye dek. Zeynep böylece sabra inanır olmuş ve bir teslimiyet içine girmişti. Ne var ki tek bir ölümcül darbe -damda vuku bulan olay- sabırlı teslimiyet denilen o yapı tamamen yıkılmıştı. Ve Zeynep olayın yaşandığı günün sabahında kimseye haber vermeden evi terkedip, ailesinin yanına gitmişti.

Kocası eve dönüp karısı Zeynep'i evde bulamayınca ailesi onların haberi yokken evi terk ettiğini söylediler. Yasin arkasından küfretmekle yetindi.

Zeynep'in babası Muhammet Afit, Ahmet Abdü'l-Cevat'ın dükkânına kızının evi terk ettiği günün ertesi geldi ve Ahmet beye " Ahmet bey, senden bir talebim var. Zeynep bu gün boşanmalı ya da en geç yarın " dedi.¹¹⁷

Ahmet Bey şaşırıldı. Evet, Yasinin tavrı iğrençti ama bunu Muhammet Afit gibi saygın bir adamı harekete geçireceğini hiç düşünmemişti. Dünya tersine döndü galiba diye düşündü. Kadınların erkekleri boşadığı nerede görülmüştü. Tüm ısrarlarına rağmen adamın kararlılığını görmüş ve eğer bunu reddederse dostluklarının bozulacağından korkarak bunu kabul ettiğini söylemişti

Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Zeynep, Eğitim Bakanlığı sicil dairesinin başında bulunan Muhammed Hasan adında bir memurla nişanlandı. Oğlu Rıdvan ise uzun bir zaman yanında kalmış daha sonra Yasin, Zennube ile evlendikten sonra babasının yanına taşınmıştır. Kocasının, kendinden yaşça çok büyük olmasından dolayı başka çocuğu olmamıştır.

¹¹⁷Beyne'l-Kasrayn, s.431.

Romanda Zeynep'le ilgili daha fazla bir bilgi bulunmamakla beraber; sadece Rıdvan'ın büyümesiyle beraber kendisini ziyaret ettikçe oğlunun kocasıyla yaşadığı sorunlar zikredilmiştir.

5. MERYEM

Ahmet Abdü'l-Cevad'ın yan komşusu Müteveffa Rıdvan Beyle eşi Behice Hanım'ın kızıydı. Genç kızlığı Ahmet Bey'in kızları Hatice ve Ayşe ile dostluk kurarak geçmişti. Onlarla zaman zaman beraber sohbet ederler, güzel vakit geçirirlerdi.

O zamanlar kızlar ve erkekler birbirlerini görme şansı bulamadıkları için karşı cinsin sadece ismini duyar ya da bilirlerdi. Meryem çamaşır asma bahanesiyle evinin balkonunda oyalanırken Hatice ve Ayşe'nin erkek kardeşi Fehmi, Meryem'i görüp çok beğenmişti. Kısa bir bakışma gerçekleşmiş olmasına rağmen Fehmi'nin aklına bu yüz kazınmıştı. Daha sonra kız kardeşi Ayşe'nin düğününde Meryem'i onun yanında görünce ilk defa bütünüyle gördüğü kızdan daha da çok etkilenmişti. Peçesinin altından fil dişi teninin rengi, sürmeli gözleri ve düzgün fiziği seçilebiliyordu.

Bu göz göze geliş ve naz ile gülümseyiş Fehmi'nin aklının allak bullak olmasına yetmişti. Annesine bu ciddi konuyu açmaya karar vermişti. Annesi bu duruma çok şaşırılmış ve kendisinin böyle konulara fikri olamayacağını fakat babasının uygun bir anında gerektiği gibi ona konuyu açabileceğini söyledi. Merakla sonucu beklemeye başladı Fehmi. Annesi bir gün babanın o uygun anında büyük bir titizlikle "Efendim, oğlumuz Fehmi eğer izniniz olursa, komşumuzun kızı Meryem ile evlenmek ister." diyebilmiştir. Ahmet Bey'in ilk tepkisi "görmüş mü, nereden biliyor, neden onunla evlenmek istiyor?" olmuştur. Annesi "efendim onun Meryem'i görmesi mümkün değil sadece kız kardeşlerinin ifadelerinden, anlatımlarından dolayı" demiştir.¹¹⁸

Netice olarak böyle bir evliliğin Fehmi'nin yaşı ve halen öğrenci olması nedeniyle kabul edilemez olduğunu söylemişti.

Fehmi bir not yazarak Kemal'le onu Meryem'e göndermişti. O notta Fehmi 'nin kendisini sevdiği ve beğendiği, şartlar müsait olunca da evlenmek istediği yazıyordu. Meryem bu notu okuyunca gülmüş ve Kemal'e " abine söyle onu uzun süre bekleyemem eğer iyi bir kısmet çıkarsa evlenirim" demişti. Fehmi Kemal'in getirdiği cevabı duyunca çok üzülmüş daha da kötüsü babasının, annesine verdiği cevapla adeta yıkılmıştı.

¹¹⁸Beyne'l-Kasrayn, s.143

Olaydan bir süre sonra Fehmi'nin acıklı ölümüyle Meryem'de sarsılmış fakat zamanın herşeyi iyi etmesi, onun da duruma alışmasına hatta unutmaya vesile olmuştu.

Meryem bir süre sonra evlenmiş ve oturduğu evden ayrılmıştı. Aradan birkaç yıl geçmişti ki; evliliği çekilmez bir hal almıştı. Bu geçimsizlik onun eşinden ayrılarak tekrar baba evine geri dönmesi ile sonuçlanmıştı. Artık her şey değişmişti. Kendi evinde babasının kaybıyla yalnız kalan annesiyle beraber oturmaya başlamıştı. Tabi ki yan taraftaki Ahmet Beylerin evinde de büyük değişiklikler yaşanmaktaydı.

Bir gün çamaşır astığı o balkonda, evden sıkılarak dama çıkan Yasin ile göz göze geldi. Yasin daha önce Meryem'i fark etmemesine şaşırılmıştı. Kısa bir bakışma yaşadılar. Yasin ona birkaç söz atmasına rağmen Meryem cevap vermemişti. Zaman zaman bakışmalar oluşmaya başlamıştı. Yasin her zamanki aç gözlülüğüyle ve ilişkilerin bitmesiyle oluşan boşlukla, Meryem'i iyice kafasına takmıştı ve hiçbir karşılaşmayı değerlendirmeden geçmiyordu.

Yasin, Meryem'le tekrar karşılaşmalarında ona beğenisini ve aşkını itiraf etti. Güzel cümleler ve iltifatlarla gönlünü fethetmeye çalıştı. Ama kız onun her söylediğine itirazlarla cevap veriyor, yaklaşmayı ısrarla reddediyordu. Yasin buna anlam veremiyordu. Önce Fehmi, sonra İngiliz askeri Julane... sanki bunlara cilve yapan oynaşan Meryem değildi. Şu anda bu birlikteliğin ancak evlilik akdiyle sağlanabileceğinin sinyallerini veriyordu.

Ve Yasin kararını vermişti, evlilik istediğini babasına karşı hissettiği tüm korkularına rağmen açmıştı. Babası ise Meryem'in annesi'nin hem kendisi hem de sayısız erkekle birlikteliğini ve onun kızınının da ona benzeme ihtimali düşüncelerini ucu kendisine dokunur diye oğluna söylemedi. Sadece insanlar Meryem'in ailesiyle ilgili çeşitli yorumlar yapıyor bunları iyi araştırdın mı, ya da neden dul bir kadın? Hiç evlenmemiş biri daha iyi olmaz mıydı?, eşinden neden boşanmış? Gibi sorular sorarak ona kararını iyice gözden geçirip geçirmedeğini sordu. Bir de Fehmi olayı vardı tabi. Fehmi'yle çok ciddi olmasa da en azından herkesin bildiği bir diyalogu olmuştu Meryem'in. Bu da annesinin en hassas konusuydu. Mutlaka ki; bu evliliğe şiddetle karşı çıkacak ve hatta onaylamayacaktı. Şimdi öncelikli olan babasının rızasını almaktı.

Çünkü annesi, babasının her türlü kararına razı gelmek zorundaydı. Evlilik ciddi bir konuydu, bunu başarabilecek miydi bilmiyordu ama içinde yanan şehvet ateşi onunla birlikte olmadan sönmeyecekti ve bunun bedeli evlilik bile olsa bunu hiç düşünmeden yerine getirecekti.

Oysa genç adamınki iyi düşünülmüş bir karar değildi. Düşünmüş olsa bile, verdiği karar ancak Meryem'e duyduğu azgın şehvetle açıklanabilirdi. Evliliğe razı olmasının nedeni, arzuladığı kadının geçici bir aşk macerasını kendisinden esirgemiş olmasıydı. Aslında evlilikten hoşlanmadığı ya da evliliği amacına ulaşmak için başvurduğu geçici bir çare olarak gördüğü de söylenemezdi; çünkü tüm huzursuzluğuna rağmen, içinde evlilik yaşamına ve sağlam bir haneye sahip olma özlemi vardı.

Konuyu babasından sonra annesine de açtı Yasin. Tam da beklediği tepkileri verdi Emine Hanım. O kızın aşağılık, işe yaramaz biri olduğunu, skandallarla dolu geçmişini nasıl görmezden gelebildiğini ve ailesiyle yaşadıklarını nasıl unutabileceğini söyledi.

Yasin tüm bunları elbette bildiğini ama yine de bazı olayların görüldüğü gibi olmadığını ve evlilik konusunda ısrarlı olduğunu Emine Hanıma bildirdi. Annesi avazı çıktığı kadar bağırıp üzüntüsünü ifade etmek istedi. Yasin annesini engellemek istercesine “Anne yeter” diyebildi ama kadın bana “anne deme” diye öfkesini sürdürdü.¹¹⁹

Yasin artık yeni bir hayata başlamak zorunda olduğunun farkındaydı. Annesinden kalan Şevk Sarayı sokağındaki hala boş olan eve taşınarak orada yeni bir hayata Meryem'le başlamaya kararlı olarak evden ayrıldı.

Meryem'e izdivaç teklifiyle tekrar onun karısına çıktı. Ailesini ikna ettiğini ve evlenmek için çok istekli olduğunu söyledi. Birlikte annesinden kalma evde oturabileceklerini ve mutlu bir hayatları olacağına Meryem'i ikna etti.

Herkesin memnuniyetsizlikle ve isteksizlikle – annesi Emine Hanım hariç – katıldığı; neredeyse matem törenini hatırlatan sade bir düğün töreniyle evlendiler. Meryem Yasin ile yeni bir başlangıç yaptığına ve güzel bir evlilikleri olacağına inanmak

¹¹⁹ Kasru'ş-Şevk, s.130.

istiyordu ama bu güzel başlangıç çok uzun sürmeyecekti.

Her yeni başlangıç gibi bu evliliğinde ilk günleri oldukça heyecanlı ve güzeldi. Ama kocası her güzelliği çok kısa bir sürede tükettiği için, artık onun gözünde kendisinin güzelliği ve özelliği de tükenmişti.

Eve geç gelmeler başlamıştı artık; başka kadınlarla gönül eğlendirerek, sarhoş bir şekilde eve dönüyordu. Meryem bu durumu Yasin'le paylaşmış ve şikâyetlerini kavga ederek ifade etmişti. Ama Yasin artık çok sıkıldığı bu evlilikten ve Meryem'den kaçmak ve onun ağzını kapatmak için bahaneler arıyordu. Yasin Meryem'in eski karısı Zeynep'ten daha akıllı ve daha hırçın, kavgacı biri olduğunun farkındaydı. Bu yüzden daha dikkatli davranıyordu. Onu kandırmak hiçte kolay olmayacaktı.

Ama Yasin; arzuladığı ve doruğa ulaştığı zaman, doğru düşünemeyen ve doğru kararlar veremeyen biriydi. Yine günlerden bir gün El-Tarbak caddesinde yürümeye başladı çünkü burası en sevdiği caddeydi ve bütün kadınlar arzı endam ederek burada dolaşırđı. Tüm kadınlar salına salına dolaşırken, Yasin gözlerini onlardan alamayıp, türlü hayallere dalıyordu.

Derken karşısında tüm heybetiyle ve ihtişamıyla güzeller güzeli bir kadın duruyordu. Dikkatli bakınca onun Zennube olduğunu gördü ve içi sevinçle doldu. Yanına yaklaşıp konuşmaya başladı ve yine o bildik Yasin taktikleriyle bir içki içmeye davet etti. Zennube biraz nazlandı ama oda istekli, isteksiz bu daveti kabul etti. Tout-va-Bien'in bahçesindeki masalardan birine karşılıklı oturdular. Sanki aceleleri varmış gibi ardı ardına içkilerini bitirip yenilerini dolduruyorlardı. Derken içki kana karıştıkça, arzuları da bütün vücutlarını sarmaya başlamıştı. Zaman hızla akıp geçmiş ve saatler gece yarısını gösterdiğinde, ikisi de ne olduğunu anlamadan birlikte olabilecekleri yer ararken buldular kendilerini. Arabacının söylediği tüm yerlere bir mazeret buldular ve bir anda Yasin arabayı Şevk Sarayı sokağına sürmesini istedi. Zennube'nin tüm itirazlarına rağmen evin kapısına geldiler ve karanlıkta yavaşça içeri süzıldüler. Evde karısı Meryem olduğu halde, Zennube'yle içerdeydiler. Yasin'in arzudan gözleri o kadar dönmüşdü ki ; Meryem'in içerde olduğunu unutmuş gibiydi. İçkiye devam ediyor, şarkılar söylüyor ve Zennube'yle oynayıyorlardı. Derken birden bire oda Meryem'in tuttuğu lamba ile aydınlandı. Kanepeye boylu boyunca yayılmış çift, karşılarında duran

Meryem'le göz göze geldiler. Meryem'in gözleri müthiş öfkeli, onlarınki ise kararsız ve sarsaktı. Meryem birşeyler söylemek isttiyordu ama dili tutmuştu. Ya da öfkeden diline hakim olamıyordu. Meryem elindeki lambayı onlara atacakmış gibi hareket yaptı. Yasin gerilmiş ama Meryem'e "hazırım" dercesine bakmıştı. Meryem bir an düşünüp kendine geldi. Lambayı masanın üstüne bırakarak dişkerini gıcırdattı. Sesi titreyerek öfkeyle, nefretle " Benim evimde!, Benim evimde ha, seni şeytanların, mücrim çocuğu !" diye bağırdı.¹²⁰ Sonra gök gürültüsü gibi çınlayan bir sesle en ağır hakaret ve küfürleri sıralayıp, onu tüm komşulara rezil etmekle tehdit etti.

Kocasını onu susturmak için her yolu deneyip, bağırarak çağıra azarladı. Üzerine yürüyerek onu tekmelemeye başladı. Meryem kedi gibi ona saldırdı. Kadın Yasin'in elinden bir anlık hamleyle kurtuldu ve kaçmaya başladı ki arkadan kocasının bir anlık öfkeyle söylediği ve geri dönüşü olmayacak sözleri kulaklarında yankılandı. "Boş ol! Boş ol! Boş ol! Seni bir daha asla görmek istemiyorum."¹²¹

Meryem bir an neye uğradığını şaşırıp ve sonrasında küfürlerle ve hakaretlerle Yasin'e karşılık verirken; çalınan kapıyı açarak tüm komşuları başına topladı. Onların önünde ağız dalaşı devam etti, sonrasında komşuları apar topar Meryem'i evden çıkardılar. Genç kadın yıkılmış ve ne yapacağını bilmez bir haldeydi, ve bundan sonrası için ne yapacağını hiç bilemiyordu.

Evi terk ederek Yasin'den boşanan Meryem'in daha sonra ne yaptığı ile ilgili bir bilgi yer almaz. Ancak aradan geçen uzun yıllar boyunca ondan kimse haber alamadığı için öldüğüne hükmedilir. Fakat günlerden bir gün Kemal arkadaşı Riyad Kuldaz isimli arkadaşı ile beraber tesadüfen gittiği bir barda Meryem'i görünce şok olur.

Bulunduğu barın sahibesi olarak görünen Meryem'le ilgili tüm hatıralar zihninde dolaşmaya başlamıştır. Kendisinin ergenlik rüyalarını süsleyen, Fehmi'nin gönlünü çalan, Yasin'in karısı ve Rıdvan bey'in biricik sevgili kızı Meryem. O anda en son onu Yasin'in karısı olarak evlerine gittiğinde abisini kendisine şikâyet ettiği zamandaki haliyle zihninde canlandırdı.. Kemal o gün bu şikâyetlerin nereye varacağını kestirememişti elbet ama işte buraya, bu berbat meyhaneye varmıştı. Bir zamanlar

¹²⁰ Kasru'ş-Şevk, s.298.

¹²¹ Aynı eser, s.298.

güzelliğiyle etrafındakilerin ilgisini çeken Meryem'e artık herhangi bir genelevde bile rastlanılabılırdi. Oldukça değişmiş ve yaşlanmıştı.

Bu olaydan sonra hikâyenin sonuna kadar Meryem'den hiç szedilmez.

6. ZENNUBE el-'AVVADE

Romana teyzesi Zübeyde'nin misafirlerine gece aleminde meyve ve içki servisi yapan biri olarak girer. İri yarı, dolgun bir vücuda sahip sahiptir. Bu şekilde iri yarı bir vücuda sahip olmasına rağmen, erkekler tarafından oldukça beğenilen, kendisine has çekiciliğe sahip bir kadındı.

Oldukça zeki ve kurnaz olmasıyla, erkekleri rahatça tuzağına düşürüp, onların bu ilgisini maddi çıkarları ve lüksü için kullanıyordu. İçinde hep asil bir kadın olma ve rahat yaşama isteği vardı. Bu yüzden de birlikte olacağı erkekleri statüsü yüksek ve zengin insanlardan seçiyordu.

Nitekim Ahmet Abdü'l-Cevad bey'i de bu şekilde işve ve cilveleriyle etkisi altına almış, sonrasında istediği ev ve parayla kendini yaşadığı basit hayattan kurtarıp, hanımefendi gibi bir yaşam tarzı sergilemiştir. Ahmet Bey ona büyük bir aşkla bağlanmıştı ve bir dediğini iki etmiyordu. Zennube, Ahmet Bey'le yaşadığı bu birliktelikten fazlasıyla memnundu. Tüm imkânlarla döşenmiş bir eve, her istediğini yerine getiren bir sevgiliye sahipti. Ahmet Bey ona olan aşkından gözleri kör olmuş ve ne kadar sömürüldüğünün ve parasının müsrifçe harcanıldığının farkında değildi.

Ahmet Bey, Zennube'yi bu kadar çok severken Zennube ise onunla sadece menfaat için beraberdi ve onu yeteri kadar sevmiyordu.

Zennube bir gün alışveriş için dışarı çıktığında, yolda Yasin'i görür ve eski dostlar bir şeyler içmek için bir yerde otururlar. Ard ardına içki içerek vakti dikkatli kullanmak isterken, ikisi de iyice sarhoş olurlar ve vakit de gece yarısını iyice geçmiş olur. Hem damarlarını saran alkol hem de arzu, onları birlikte kalabilecekleri bir yer aramaya yöneltir. Hemen birlikte gittikleri bardan dışarı çıkıp bir arabaya binerler. Yasin birlikte kalabilecekleri bir yer ararken, Zennube sunulan hiçbir seçeneği beğenmiyordu. O anda Yasin arabacıdan onları Şevk Sarayı sokağına götürmesini istedi. Zennube bir anda Yasin'in evlerinin önünde olduklarını fark etti. İçeride Yasin'in karısı olduğunu öğrenince genç adamın cesaretine daha da şaşırıldı. Ayakta zor durdukları için sallana sallana içeri girdiler. Alkolün etkisiyle gürültülü bir şekilde içmeye ve şarkı söylemeye devam ettiler. Çıkardıkları sesleri duyan Yasin'in karısı Meryem aniden elinde lambayla

içeri girdi ve kocasıyla Zennube'yi uygunsuz bir şekilde gördü. Çılgınlık atarak ve küfürler savurarak, Yasin'le kavga etmeye başladı. Yasin karısını biraz hırpaladıktan sonra onu boşayarak evden kovdu. Kadın bütün komşuları başına toplayarak evden ayrıldı.

Zennube ise alkolün etkisiyle oracıkta hiçbir şey yapmadan sızdı. Sabah olup ayıldığında artık yapacak bir şey kalmamıştı. Hemen hazırlanıp evine dönmek için oradan ayrıldı. Eve girer girmez Ahmet Bey oraya geldi ve kendisinin bu saate kadar nerede olduğunu sinirli bir şekilde sormaya başladı. Zennube oldukça gergindi ve ne diyeceğini bilemiyordu. Bir anda bayan arkadaşı ile alışveriş yaptığını ve hasret gidermek için de onda kaldığını yalanını söyledi. Tabii ki Ahmet Bey buna inanmamıştı ve ısrarla doğruyu söylemesini istedi. Ama Zennube daha da hararetle söylediklerini savundu ve Ahmet Bey'i kendisine inanmamakla suçladı.

Bir anda sanki suçlu değil mağdurmuş gibi bağırmaya ve ağlamaya başladı. Kendisinin onun için her şeyi yaptığını, eğlence hayatını bıraktığını ve bunun karşısında onu kendisiyle evlenmek istememesiyle suçladı. Ahmet Bey neye uğradığını şaşırılmıştı. Kendisi hesap soracakken, hesap vermeye çalışıyordu.

Ahmet Bey kadının kurnazlığını ve suçunu örtbas etmeye çalıştığını anlamıştı. Kendinden bir anda nefret etti. Bir zamanlar eğlencelerde kendisine meyve ve içki sunmak için bile huzuruna zor çıkabilen, bu basit ve zavallı kızın kendisini nasıl ağına düşürebildiğine ve bu küstahlığına şaşıyordu.

Zennube ise durumdan memnundu ve istediklerini almıştı şimdi de kendiliğinden bu ilişki bitiyordu. Üstelik de boşta kalmayacaktı çünkü aynı şartlara sahip Yasin de artık özgürdü ve kendisiyle birlikte olmak istiyordu. Bu yüzden Ahmet bey'le ilişkisinin bir an önce bitirmek istiyordu. Ahmet Bey sinirli ve düşünceli bir şekilde evden çıkarken, kalbinde olmasa da aklında bu ilişkiyi bitirmişti. Bu onun için en iyiydi çünkü böyle bir kadınla evlenerek hem herkesin tepkisini çekemez hem de kendini küçük düşüremezdi.

Zennube artık Yasin'le beraber olmaya başlamıştı. Sürekli görüşüyorlar ve birlikte iyi vakit geçiriyorlardı. Daha sonra ailesinin bütün tepkilerini göze alarak Yasin

onunla evlendi. Zennube artık her zaman istediği o evlilik müessesesine kavuşmuş evinin hanımı olmuştu. Kocasını Yasin bu evliliğin ilk günlerinde de diğerlerinde olduğu gibi mutluymuştu. Fakat zaman ilerledikçe yine dışarı çıkıp içmeye ve eğlenmeye başladı. Bu sefer yaptıklarını Zennube'nin anlayışla karşılayacağını düşünüyordu çünkü o da bu âlemden gelen biriydi. Fakat düşündüğü gibi olmuyordu çünkü Zennube bu konuda diğer kadınlarla aynı tepkiyi veriyordu. Yasin artık bu evlilik düzenini korumaya kararlıydı ve bu yüzden Zennube'nin dikkatini çekmeden dışarı çıkmaya devam ediyordu.

Zaman geçtikçe evlilikleri düzene girmiş, artık arkadaş gibi olmuşlardı. Başlarda Yasin'in ailesi bu evliliği kabullenmemiş ve kimse onları tebriğe gitmemişti. Ama Zennube'nin ilk çocuğunu kaybetmesi üzerine, aile başsağlığı ziyareti için evlerine gitmişti. Daha sonra Ahmet bey'in geçirdiği felç sonucu Zennube ile Yasin'de onların evine giderek iade-yi ziyaret yapmış ve bu da onların kaynaşmasını sağlamıştı. Zennube Yasin'in eşi olarak kalmayı başarmış ve özellikle bebeğini kaybedip, kızı Kerime'nin dünyaya gelmesiyle ve eski güzelliğinin kaybolup gitmesiyle bu evliliğe daha da bağlı bir hale gelmişti. Zaman ona sabrın ve uzlaşmanın ne kadar güzel bir şey olduğunu; hanımefendiliğini geliştirerek mükemmelleştirmeyi öğretmişti. Artık eskisi kadar güzel değildi belki ama güzel giyinmeye temiz ve tertipli olmaya özen gösteriyordu. Yasin'in anne, baba ve kardeşlerinin sevgisini ve saygısını da bu sayede kazanmıştı. Ayrıca Yasin'in oğlu Rıdvan'ı da kabul etmesiyle ve kızı Kerime'den ayırmadan ilgi göstermesiyle de bütün takdirleri toplamıştı.

Zennube ne kadar değişmiş olsa da hala evde kurnazca davranıyor ve düzeni ustaca devam ettiriyordu. Kızı Kerime'nin büyümesiyle de Hatice'nin evine sık sık ziyaret gider olmuştu. Bu kurnazlığı Hatice çoktan anlamıştı ve oğlu Abdülmünim'in Kerime'yle evliliği gündeme getirmesiyle olay su yüzüne çıkmıştı.

Zennube kızını Abdülmünimle evlendirmiş ve aileye tam olarak girerek akrabalık bağına güçlendirmişti. Daha sonra ise romanda Zennube'den Ahmet Bey ailesini ziyaretleri dışında bahsedilmez.

7. AYDA

Şaddat ailesinin kızıydı. Kemal'in okul arkadaşı Hüseyin'in kız kardeşiydi. Simsiyah gözleri, çatik kaşları, zarif burnu ve ay gibi bir yüzü, uzun boynu ve narin bedeniyle enfes bir kızdı. Bu güzellik ve cazibe karşısında Kemal zaman, mekân ve benlik duygusunu kaybediyordu adeta. Mest olmuş bir halde, onu müzikal bir coşku ve ihtişamlı bir varlık olarak, duygularıyla değil, ruhuyla algılıyordu.

Kemal; ev sahibi Hüseyin ve diğer arkadaşlarıyla birlikte otururken zaman zaman onlara katılarak “hoş geldiniz “ diyerek hepsini büyük bir coşkuya sürüklerdi. Ayda'nın çardak ziyaretleri hep kısa, mutlu bir sürpriz gibiydi.¹²²

Bu ziyaretler kısa olmasına rağmen Kemal'in zihnini uzun uzun meşgul etmeye yetiyordu. Gece gündüz bu güzelliğin hayalini kuruyor ve aşkını kimseye belli etmeden doya doya yaşıyordu.

Ayda Avrupa eğitimi ve görgüsünü almış, diğer kızlardan giyinişi, tavrı ve tarzı farklı bir karakterdir. O zaman ki kızlardan farklı olarak erkeklerle konuşabilen, hatta küçük kaçamak gülüşlerle onlarla flört edebilecek kadar cesur, başı açık, hatta kollarını açıkta bırakacak ve hatlarını belli eden elbiseler giyebilen bir kızdı.

Bu küçük gülümsemenin Kemal'de nasıl bir etki yarattığının farkında bile değildi. Kemal'in kendisinden hoşlandığını biliyordu mutlaka ama onun tüm yaşamını değiştirecek kadar imkansız bir aşkla kendisini sevdiğini bilmiyordu.

Çünkü o en hoş, en sevimli sözleri bile çok rahat, çok kolay kullanır ve onu dinleyen genç erkekler, onun bu sözlere özel anlamlar yüklediğini ya da bu sözleri bir ölçüde sevgiyle söylediğini sanıyorlardı. Oysa bunlar Ayda'nın mahremiyetinde alenen her ortamda ve konuştuğu herkese söylediği güzel sözlerden başka bir şey değildi.

O günün geleneklerine aykırı gelebilecek şeyleri rahatlıkla yapabiliyordu. Mesela abisinin arkadaşlarıyla oturduğu çardağa gelip sohbet etmesi veya başka genç erkeklerle arkadaşlık kurması gibi. İnsanlar bu masum şakalaşmalarının ardında başka nedenler yattığını düşünüyorlardı ama Ayda'nın asıl niyeti ise onların ilgisini çekmek

¹²² Kasru'ş-Şevk, s.172.

veya kendine olan beğenileri daha fazla arttırmak idi.

Nitekim Kemal'e de bunu yapmıştı. İyi eğitimli, müsteşar bir babanın oğlu olarak üst tabakaya mensup Hasan'ı kışkırtarak, evlilik teklifini hızlandırmak amacıyla Kemal'e yaklaşmış ve onu bu çıkarları için kullanmıştı Tatlı gülümsemeler, sohbetler ve kaçamak bakışlarla onun kalbinde büyük bir aşk yaşamasına sebep olmuştu. Sonrasında ise Kemal'in bu duygu yoğunluğunu fark etmiş ve yalnız kaldıkları bir sırada onunla kibirli bir şekilde başıyla ve burnuyla alay etmiş, onurunu kırmış ve gencin duygularını allak bullak etmişti.

Bu yalnız görüşmelerine uzaktan tanık olan Hasan; Kemal'i bir akşamüstü yalnız konuşmaya davet etmiş ve orada Kemal'in allak bullak olan duygularını daha da karıştırmayı başarmıştı. Çünkü ilk önce Ayda ile aralarında geçen konuşmanın konusunu sorarak başlamış, sonrasında Ayda'nın erkeklere karşı davranışını ve tavırlarındaki asıl maksadı Kemal'e açıklamaya çalışmıştı. Kemal anlam veremediği bu konuşmanın sonunda Ayda'nın Hasan'la ilişkisini öğrenmiş ve yaşadığı acıyı ve aşağılanmayı gizlemek için olağan üstü çaba sarf etmişti.

Bu konuşmanın ardından Kemal yaşadığı şoku atlatamadı. Hala Hasan ile Ayda'nın arasında bir şey olamayacağını düşünüyordu, ta ki; Hüseyin Şaddat'ın evinde arkadaşlarıyla bir araya gelinceye dek. O gün Ayda çardakta kendilerini, yine ziyarete gelmesine rağmen Kemal orada yokmuş gibi davranıyordu. Herkesin hatırını sorup selamlaştığı halde Kemal'e hiç birşey söylemeyerek göz göze gelmekten de kaçındı. O anda Kemal anladı ki; Hasan Ayda'yı Kemal'le konuşmaması için uyarılmıştı ve buda aralarındaki ilişkiyi açıklıyordu.

Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra Kemal; Ayda'yı çardakta yalnız halde görünce onunla konuşmak istedi. Ayda yine tepkisizdi ve cevap vermiyordu. Kemal ise Hasan ile aralarında geçen konuşmayı yenileyip, kendisi aleyhinde değil bir şey konuşmak, düşünmeyeceğini bile söyleyerek ikna etmeye çalıştı. Ama Ayda anlaşılan Hasan'ın söylediklerine inanmıştı çünkü sürekli Kemal'in söylediklerini reddediyordu. Sonunda tam emin olmasa da Kemal'i affettiğini ve dostluklarının bozulmadığını söyleyerek onun içini rahatlattı.

Kemal tekrar yeni bir ümide kapılmışken, arkadaşlarıyla Hüseyin'in Şaddat malikânesinin çardağında bir araya gelmişlerdi. Dostların hasret giderdiği bu meclis, Hüseyin'in yaptığı açıklamayla şaşkınlık geçirdi. Hüseyin Ayda ile Hasan'ın nişanlandığını ve çok yakında da evleneceklerini söylüyordu. Kemal o anda yerle bir olmuştu. Ne yapacağını, ne diyeceğini hiç bilemiyordu ve sadece tebrikler diyebildi. Sonrasında acıyı içinde közleyerek onların düğününe de gitti, kendilerini kutladı ve bitmeyecek aşkına, onun yaşadığı yere son kez bakarak veda etti. Ayda kocası Hasan ile Paris'te yaşamaya başladı ve Kemal'in uzunca bir zaman onun Paris'te yaşadığı ve hamile olduğu dışında bir bilgisi olmadı.

Aradan dokuz on yıl geçmişti ki bir gün İsmail Latif'le Kemal kahvehanede otururken birden İsmail Latif Şaddat ailesinin; borsada varlığının son kuruşuna kadar battığını ve tüm mallarının satıldığını, hatta malikânenin bile elden çıkarıldığını söyledi ve adamın bu batışa dayanamayarak iflas ettiğini de ilave etti.

Ayda'nın annesine bir vakıf meşrutasından on beş pound bağlanmış ve bununla geçinmek zorunda kalmıştı. Olaydan sonra Hüseyin ile Ayda annelerini çok kısa bir süre ziyaret edebilmiş, sonrasında hemen Mısır'dan ayrılmışlardı.

Ayda'nın yaşadığı diplomatik yaşam onu sürekli farklı ülkelere seyahat edip oralarda yaşamak zorunda bırakmıştır. Yıllar içerisinde bir erkek bir de kız iki evlat sahibi olmuş, biraz kilo almasına rağmen hala ince kalmış ve o güzel yüzü hiç değişmemiştir.

Daha sonra Hüseyin ile Kemal'in karşılaşmasında ise Hüseyin, Ayda'nın kocasıyla İran'a gittiğini fakat kocası Hasan'ın İran'daki Belçika delegasyonundan bir kıza aşık olduğunu bunu duyan Ayda'nın kocasını terk ettiğini söyler. İran'dan ayrılarak Mısır'a dönen kadın annesiyle bir ay kaldıktan sonra İngilizce eğitim programının başmüfettişi Enver Zeki bey'le evlenmiş ancak bu evliliği sadece iki ay sürmüştür çünkü zatürree hastalığına yakalanıp Kıpti hastanesinde vefat etmiştir.

8. NAİME

Ahmet Abdü'l-Cevad'ın küçük kızı Ayşe ile merhum Şevket bey'in küçük oğlu Halil'in ilk çocukları olarak dünyaya gelir. Çok zor bir doğum geçiren Ayşe'ye doktor; bebeğin kalbinin çok zayıf olarak dünyaya geldiğini ya kısa bir zaman yaşayacağını ya da zaman içerisinde en küçük bir zorlukta kalbinin durabileceğini söylemişti.

Güzelliğini annesinden almış olan Naime, altın sarısı saçlara, masmavi büyük ve güzel gözlere sahipti. Tüm ailesiyle birlikte mutlu, mesut bir çocukluk geçirirken herkeste hayranlık uyandıran güzelliğine nazar değmemesi için dualar edilirdi.

Annesi gibi müziğe ve dansa çok meraklıydı. Ayşe şarkı söylemeye başlayınca o da en güzel şekilde dans ederek herkesi büyüledi.

Çocukluk yıllarından kısaca bahsedilen Naime'nin genç kızlık dönemine kadar romanda hiç bahsi geçmez.

Babası ve iki erkek kardeşinin acı kaybından sonra dedesi Ahmet bey'in evine annesiyle taşınır ve orada onlarla beraber yaşamaya başlar. Güzelliği genç kız olmasıyla beraber daha da artmış, altın sarısı saçları ve yüzünü süsleyen mavi gözleriyle etrafındaki herkesi büyüliyordu. Yumuşak, hülyalı bakışlarında öyle bir safiyet ve masumiyet vardı ki, sanki bu dünyadan değildi. Annesi gibi plakta çalan şarkıları, dikkatle dinleyip ezberler ve güzel sesiyle evin her yerinde onları terennüm ederdi. Genç kızın duygusal yaşamına hükmeden dini inançları müziğe ilgisini etkilememişti. İbadetini hiç aksatmaz, on yaşından beri her Ramazan oruç tutardı. Sık sık ruhlar âleminin sırlarına dair düşüncelere dalar ve anneannesinin el-Hüseyn camiini ziyaret önerisini büyük bir zevkle kabul ederdi.

Naime, annesi Ayşe'nin karanlık ufkunda parlayan yegâne umuttu. Çok sevdiği ailesinden kalan tek yadigârdı. Gözünden sakındığı, evde Hiçbir iş yaptırmadığı kızını çok seviyor üzerine titriyordu.

Bir gün Hatice'nin oğlu Abdülmünim'e Naime'yi istemesi tüm aileyi şaşırtır. Fakat yabancı birine gelin olarak gitmeyecek olması ailenin bu karara olumlu yanıt vermesini sağlar.

Naime'nin evliliği hakkında herhangi bir bilgi verilmez. Sadece hamile haberi ile herkes çok heyecanlanmış ve mutlu olmuştu. Zaten narin bir yapıya sahip olan Naime hamilelik esnasında daha da halsiz ve güçsüz kalmıştı. Doğum sancıları başlayınca, annesi ve anneannesi hemen yardımına koştular. Naime'nin çığlıkları ve feryatları odayı inletiyordu. Doğum uzun süre gerçekleşmeyince Zennube, Abdülmünim'den hemen doktor getirmesini istedi ama doktorla Abdülmünim daha yoldayken Naime ve bebeği hayatını kaybeder.

9. SUZAN HAMMAD

Yirmi yaşlarında, esmer, siyah gözlü, siyah saçlı çekici bir kızdır. Zarif burnu, sivri çenesi ve ince dudakları yüzüne kararlı bir ifade veriyordu. Süsten, gösterişten uzak bir giyim tarzı olmasına rağmen, kendine has bir güzelliği ve çekiciliği vardı.

Adli Kerim'in sahibi olduğu el-insanu'l-Cedid (Yeni İnsan) adlı bir dergide gazetecilik ve editörlük yapıyordu. Babası da bu gazetenin matbaa bölümünde çalışıyordu. İşçi sınıfına dâhil sosyalist bir kızdır.

Bu dergide gayretli bir şekilde çalışıyor sürekli okuyor ve yazıyordu. Kültür içerikli yabancı dergilerden yapılan alıntılarla bazı önemli makaleleri tercüme ediyordu.

Sosyal düşünceyi gerek yazdığı yazılarla gerek katıldığı toplantılarda sürekli yaymaya çalışıyor ve herkesi etkisi altına almayı başarıyordu.

Suzan Hammad'ın çalıştığı bu dergiye yazılar yazmaya başlayarak onunla tanışan Ahmet, genç kızdan inanılmaz etkilenmişti. Onun sadeliğine, kendinden emin tavırlarına ve çalışkanlığına hayran olmuştu. Birlikte çalışmaya başladıktan sonra ise birbirlerini daha iyi tanımaya başladılar. Sürekli beraberdiler, siyasi sohbetler ediyorlar ve fikir alışverişinde bulunuyorlardı. Bu yakınlaşma duygusal bir hal alınca, Ahmet ilk fırsatta Suzan'a kendisi hakkında hissettiği duygularını dile getirdi. Ama kız onun bir burjuva olduğunu, kendisinin ise halk sınıfından olduğunu ileri sürerek bu evliliği reddeder. Ahmet bulunduğu sınıfın, kendisinin oluşturduğu değil, doğuştan geldiğini söyleyerek kızı evliliğe ikna eder ve kimseye haber vermeden evlenirler. Ahmet'in annesi Hatice, kızın ailesinin bir işçi tabakasına mensup olmasından dolayı bu evliliğe şiddetle karşı çıkar. Ahmet annesine ve babasına karşı gelerek Suzan'la olan evliliğine devam eder. Çalışan bir gelini olmasına alışmamıştı ve ikisi de yoğun olarak çalıştıklarından ne yüzlerini görebiliyor ne de çok arzu ettiği toruna sahip olabiliyordu.

Ahmet ve Suzan evlerinde sürekli siyasi toplantılar yapıyor ve görüşlerini daha da pekiştirmek ve yaymak için yoğun bir şekilde çalışıyorlardı. Etrafin ilgisini çeken bu yoğun trafik, Ahmet'in siyasi suç işlediğine kanaat getirilip, tutuklanmasıyla sona erer. Romanın sonrasında bu konuyla ilgili başka bir detay yer almaz.

10. BEDDUR

Şaddat ailesinin en küçük kızlarıdır. Ablası Ayda ve abisi Hüseyin ile arasında epey bir yaş farkı vardır. Romanda Hüseyin Şaddat'ın arkadaşlarıyla evlerindeki çardakta yaptığı sohbetler esnasında, ablası Ayda'nın elini tutarak onların yanına gelir ve sempatik tavırlarıyla herkesin ilgi odağı olurdu. Abisinin arkadaşı Kemal'le oynamaktan çok hoşlanır ve onu her gördüğün de kucağından inmeyerek, kendini sevdirdi.

Kendisinin büyüme evreleri hakkında, hikâye boyunca bir bilgi verilmez. Aradan yıllar geçtikten sonar ailesi tüm mal varlığını borsada kaybetmiş, oturdukları malikâne bile ellerinden gitmiş ve babası bunu kaldıramayarak intihar etmiştir. Beddur da annesiyle birlikte malikânedan taşınarak, şartlarına uygun daha mütevazı bir eve taşınmışlardır. Üniversitede Edebiyat fakültesinde okumaktadır. Bir gün, katıldığı bir konferansta, abisinin arkadaşı Kemal onu ablası Ayda'ya benzerliğiyle hemen fark eder. Onun Ayda'nın kardeşi Beddur olduğunu hemen anlamıştı. Kıza dikkatlice bakarken onun da kendisine baktığını fark etti. Kemal kızı hissettirmeden takibe başladı ve zaman zaman da tesadüfen karşılaşmış gibi selam verip konuşmaya başladı. Konuşmalardan kızın Beddur olduğuna emin olmuştu. Kemal kızdan çok etkilenmişti. Ablası gibi güzel bir yüzü ve açık renk bir teni vardı. Uzun, örgülü, siyah saçları ve ablasına nazaran daha sade bir fiziği vardı.

Kemal çok etkilenmesine rağmen, kıza karşı bir türlü harekete geçemiyordu. Üstelik kız da ona karşı boş değildi ve sanki Kemal'in bir an önce kendisiyle konuşmasını istiyordu. Ama Kemal, evlilikten korktuğu için konuşmaya cesaret edemedi ve bir gün kıızı, kolunda bir gençle yürürken gördü üstelik kızın parmağında da bir yüzük vardı.. O anda olduğu yere çakıldı. Bir bakıma kendisini artık bir şey yapmak zorunda olma külfetinden kurtardığına seviniyordu ama bir taraftan da son şansının yok olduğunun farkındaydı. Anlaşılan Beddur o gençle düğün alışverişine çıkmıştı. Bundan sonra romanda Beddur'la ilgili bir bilgi yer almaz.

11. ULVİYA SABRİ

Eğitim fakóltesi Sosyoloji bölümümde okuyan, güzel ve çekici bir kızdır. Okulda Ahmet'le tanışmış ve arkadaş olmuşlardı. Tavırlarından ve güzelliğinden oldukça etkilenen Ahmet, arkadaşlarıyla katıldığı bir toplantıda, genç kızla yalnız kaldığı bir anda aniden evlenme teklif eder. Genç kız aylık harcamalarının çok yüksek olduğunu, bu gelire sahip olmayan biriyle hiç bir şartta evlenmeyeceğini bildirir. Bu cevabı alan Ahmet büyük bir üzüntü yaşar.

12. DUL ŞEVKET HANIM

Romanda tem olarak adı verilmeden, kocasının adıyla zikredilmiştir. Romanın ilk bölümlerinde kendinden bahsedilmez. Emine Hanım'ın, eşinin şehir dışına çıktığı bir günde gizlice el-Hüseyin camii'ni ziyaret etmesi ve yaralanması sonucunda bunu duyan Ahmet Bey onu evden göndererek cezalandırmış ve dul Şevket hanım'da arabuluculuk yapmak için Ahmet beyi ziyarete gelmişti. Çünkü Ahmet Bey ve Emine Hanım nezdinde önemli bir hatırı vardı ve kendisini kıramayacaklarının biliyordu.

O dönemde eşinin tanınmış, soylu ve asil biri olması sebebiyle kendisi de bu sıfatlarla anılan zengin bir ailenin mensubudur. Eşini genç yaşlarda kaybetmiş ve iki oğlunu kendi başına büyütüştür. Bu iki evladından küçük olan Halil'i, Ahmet Beyin küçük kızı Ayşe'ye eş olarak istemiş ve bu izdivaç teklifiyle, Ahmet bey ile Emine hanımın barışmalarına da vesile olmuştur.

Ayşe'nin evlenmesine ilk başta isteksiz olan Ahmet Bey, Hatice'nin de desteğiyle Dul Şevket hanımın bu reddedilemeyecek kadar güzel teklifini şeref duyarak kabul etmiştir. Aileyle oluşan bu güzel akrabalık bağından oldukça memnun olan Dul Şevket Hanım; kısa bir süre sonra da büyük oğlu İbrahim için, Hatice'yi istemeye gelmiştir. Dul Şevket hanımın bu güzel izdivaç teklifiyle aile çok mutlu olmuş ve kızları Hatice'nin nakus talihini değiştirdiği için Ahmet Bey ve Emine Hanım kadına minnet duymuşlardır.

Dul Şevket Hanım oldukça yaşlıydı, yüzü çökmüş, sarkan kuru derisi, kırışıklıklarını daha da belirgin hale getirmişti. Çok zayıftı ve bu zayıf hali kamburunu daha da öne çıkarıyordu. Yaşlı kadının eski halinden altın dişleri dışında bir şey kalmamıştı.

Artık iki oğlunu da evlendirmiş olmanın huzuruyla rahat ve zenginlik içindeki yaşamına devam ediyordu. Gelinlerinden Ayşe'yle arası çok iyiydi çünkü Ayşe zaten ılımlı, mütevazı ve sade kişiliğiyle herkesle son derece iyi anlaşır. Fakat diğer gelini Hatice ile ilk geldiği günden beri anlaşamamış, sürekli bir sürtüşme yaşamışlardı. Bu da doğaldı çünkü Hatice, Ayşe'nin tam tersine dik başlı, dediğim dedik ve inatçı biriydi. Artık bu sürtüşmeler, karşılıklı kavgalara dönüşmüştü. Kayınvalidesinin pişirdiği

yemeği beğenmeyerek kendi oturduğu katta başka bir mutfak tahsis edip onu kullanmaya başlamıştı. Gereksiz ve ufacık şeyler bile onların çık büyük kavga çıkarmalarına neden oluyor ve o anda Hatice daha da saygısızlaşıp küstahça konuşabiliyordu.

Bu şekilde beş yıl geçmiş, Hatice'nin bir anne olup, olgunlaşması bile bu tartışmaları çözmede etkili olmamıştır. Kayınvalidesi bu sorunları Emine hanıma defalarca söylemiş ama annesi bile Hatice'nin davranışlarını düzeltmesini sağlayamamıştır.

Başka çaresi kalmayan Dul Şevket Hanım çareyi Hatice'nin en çok korktuğu kişiye, yani babasına gidip ona tüm sorunlarını anlatmakta bulmuştur. Ahmet Bey nezdinde ki hatırını bildiği için çaresizliğine çözüm bulmasını ve kızını uyarmasını rica etmiştir. Duydukları karşısında şok olan Ahmet Bey hemen soluğu kızlarının evinde almış ve şikâyetleri ilk ağızdan dinlemeyi tercih etmişti çünkü Hatice kendi kızı olarak; büyüklerine saygısızlık yapacak bir terbiye almamıştı veya onun kızı böyle şeyler yapmaya cesaret edemezdi. Ancak Hatice'nin ağzından duydukları, bu düşünceleri hayal kırıklığına uğratmış ve öfkesinden deliye dönmüştü.

Dul Şevket hanıma gereken saygıyı ve sevgiyi göstermesi gerektiğini ve bir daha böyle bir olaya asla maruz kalmak istemediğini çok sert bir dille ifade etti. Dul Şevket hanım, oğlu yerine koyduğu Ahmet beyin bu davranışına çok sevinmiş ve Hatice'nin davranışlarının düzeleceğini ummuştu. Romanda Hatice ile Dul Şevket hanım'ın bu diyaloglarından sonra başka bir konu geçmez. Sadece bir ara ölmüş olduğundan bahsedilir.

13. HANIYE HANIM

Romanda tasvir edildiğine göre açık tenli, yuvarlak yüzlü, delici bakışlara sahip; siyah gözlü, çekici bir dişiliğe sahip oldukça güzel bir kadındır. Ahmet Abdü'l-Cevad'ın ilk eşidir. Onunla büyük bir aşkla evlenmişti ama daha birkaç ay geçmişti ki Ahmet bey'in, kadın için ailesinin diğer fertlerini de kapsayan dayatmaları ve zorbalıkları artık çekilmez bir hal almıştı. Kadın için kendi babasının evini zaman zaman ziyaret hususunda biraz serbest kalmasında bir mahzur yoktu. Ancak bu durumu Ahmet Bey kabullenmemiş, önce azarlayarak daha sonra da şiddet uygulayarak onu vazgeçirmeye çalışmıştı.

Şımarık kadın, baba evine bu yaşadıklarından sonra geri dönmüş, Ahmet bey ise bunu duyunca büyük bir öfkeye kapılmış ve onu zapturapt altına almanın ve kendisine gelmesini sağlamanın onu bir süreliğine boşamak olduğuna karar vermişti. Bir süreliğine boşayacaktı çünkü ona hala âşığı. Onu boşadı ve kadının ailesinden birinin tekrar dönmesi için aracı olarak geleceğini düşünerek hiç umursamıyormuş gibi davrandı. Fakat aradan geçen zamana rağmen kimsenin gelmemesi onu kendi aracı olarak birini göndermek zorunda bırakmıştı ve ne yazık ki tükürdüğünü yalamıştı.

Gelen cevap ise kadının dışarı çıkmasına izin verilmesi ve şiddet uygulamaması şartıyla evine dönebileceğinin bildirilmesi olmuştu. Ahmet Bey bu cevap karşısında deliye dönmüş ve onunla bir daha evlenmemeye yemin etmişti. Haniye hanımla yolları bu şekilde ayrılmış ve Yasin babasının yokluğunda dünyaya gelmişti.

Kadın daha sonra defalarca evlilik yapmış bazıları makul bazıları ise şaşkınlık vericiydi. Bu evlilikler yaşının genç olmasının da etkisiyle hoş görülse de kırklı yaşında yaptığı son evliliği utanç vericiydi.

Kendisi hakkında etrafta sayısız dedikodu çıkmasına rağmen bunların hiçbirine aldırmıyor, hayatını Yasin'i hiç dikkate almadan ve hissedeceklerini umursamadan hayâsızca sürdürüyordu. Kendinden on yaş küçük bir adamla evlenmiş ve malını mülkünü bu adamın çarçur etmesinde bir mahzur görmemişti. Ya da bunu göremeyecek kadar arzularına düşkün ve âşık bir kadındı.

Yasin'in annesi Haniye Hanım evlendikten kısa bir süre sonra ciddi bir hastalığın pençesine düşmüştü ve hiçbir iyileşme belirtisi göstermiyordu. Sonunun geldiğinin farkındaydı ve ölmeden önce tek çocuğu olan Yasin'i görme arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Bunun için bir aracılığı Yasin'e göndermişti. Yasin bunu duyunca gidip gitmemekte tereddüt etmişti çünkü annesiyle bağları uzun süre önce kopmuştu. Kendisine yıllarca annelik yapamayan ve hayatını kimseye aldırış etmeden pervasızca sürdüren o kadın şimdi ölüm döşeğindeydi. Ama yine de daha sonra vicdan azabı çekmemek ve annesine son görevini yerine getirmek için evine gitmişti.

Annesinin evine gittiğinde onu yatağında uzanmış bir vaziyette bulmuştu. Parlaklığıyla bilinen gözleri bulutlanmış ve bakışları uzaktan gelircesine solmuştu. Gözleri, tüm güçsüzlüğüne ve anlamsızlığına rağmen, genç adamın gözlerine kilitlendi. Tanıyordu onu. Dudaklarında zafer, iç rahatlığı ve minnettarlık yansıtan zarif bir gülümseme vardı. Vücudu battaniyenin altında olduğu için sadece yüzü görünüyordu. Bir zamanlar yuvarlak, dolgun ve pembe olan bu yüz; artık uzamış, solmuş ve gözlerinden çok daha fazla değişmişti. İnce teni çenesine ve çıkık elmacık kemiklerine yapışmış, yüzüne ölmekte olan bir insanın acınası ifadesini vermişti. Yasin onun nasıl bu hale geldiğini düşündü ve içi korkuyla doldu. Sanki ölümün ta kendisine bakmaktaydı.

Annesinin nazikçe hatırını sordu çünkü onun bu halini görünce yıllardır içinde büyüyen kin ve nefret sanki bir sis bulutu gibi dağılmıştı. Kadın hastalığının başlayışı ile ilgili bilgiler vererek söze başlamıştı. Önce vücudunda tuhaf titremeler hissettiğini ve bunun sinirsel olduğunu düşünerek önemsemediğini anlattı. Sonrasında ise Allah'tan şifa dilemek için el-Hüseyin ve kız kardeşinin türbelerini ziyaret etmiş ve orada çeşitli tütsüler yakarak dua etmişti. Bazen bu titremeler öldürecek kadar uzun sürmüş ve bedeni buz gibi olmuş ya da ateşler içinde yanmıştı. Sonunda doktor çağrılmıştı ama bu da onu tedavi etmeye yetmemişti.

İşte bütün bunları son takatiyle bir çırpıda anlatmış ve belki de acınası bu durumuyla yaptığı hataların affını dilemişti. Çünkü yaptıklarından son derece pişmandı ve oğluna karşı mahcuptu. Yasin'in ziyaretine gelmesinden dolayı çok mutluydu ve affettiğini duymadan ölmek istemiyordu.

Oğluna kendisini sevip sevmediğini sordu ve Yasin içtenlikle onu sevdiğini ve sağlığına duacı olduğunu söyledi. Sanki bunu duymak son arzusuymuş gibi derin bir nefes aldı ve yorgunluğundan göz kapaklarının ağırlaştığını hissetti. Sonunda derin bir uykuya dalmıştı. Yasin barışmalarının i huzuruyla, üzerini tüm hassasiyetiyle yavaşca örttü ve son bir bakışla acaba bu son görüşüm m ya da yaşayacak mı diye kendine sorarak yanından usulca ayrıldı.

Akşam kahvehanede biraz zaman geçirdi ve içki içmeye başladı. Ama annesinin son hali gözünün nnden bir an olsun gitmiyordu. Bu düşüncelerden ötürü çok severek içtiği içki bile zevk vermiyordu. İçinde büyük bir sıkıntıyla eve döndüğünde acı haberi Emine Hanım verdi ve başsağlığı diledi. Artık annesi yoktu.

14. EMİNE HANIM'IN ANNESİ

Yetmiş beş yaşında kemikleri dışarıdan görünecek kadar zayıf, bir deri bir kemik bir kadındı. Solgun yüzlüydü ve gözleri görmüyordu. Sakin bir tavır, ağırbaşlı bir üslup, vakar ve bembeyaz saçlarla süslü başıyla yaşamışlığın izlerini gururla taşımaktaydı. Kuşaklar boyunca yaşlılığa pabuç bırakmaksızın uzun yaşamış, yetmiş beşinde olmasına rağmen ise yaşlılığın cazibesini korumuştur.

Elli yıldır yaptığı gibi sabahları hep aynı saatte erkenden kalkar, banyoda abdest alır, namaz kılmak için tekrar odasına dönerdi. Ve günün geri kalanını elinde tespih tam bir mahremiyet içinde geçirirdi. Sürekli Allah'a şükür ve hamd ederdi. Diğer zamanlarda hizmetçisi ve ev işlerinin takibiyle meşgul olur, vakit buldukça da onunla sohbet ederdi.

Yaşlı kadının çalışkanlığı ve yaşam sevinci onu terk etmemişti. Örneğin evi o yönetir, bütçeyi, temizliği ve düzeni tüm ayrıntılarıyla o denetlerdi. Hizmetçisi bir iş yaparken oyalansa ya da alışverişten biraz geç dönse kızardı. Etrafın tozunun iyi alındığından, kap kacağın iyi yıkandığından, banyonun iyi ovulduğundan emin olmak için hizmetçisine Kur'an'a el bastırırdı. Titizliği paranoya düzeyindeydi.

Kocasının ölümünden sonra bile kendi evinde tam bir yalnızlık içinde yaşamakta ısrar etmiştir. Ahmet Abdü'l-Cevad defalarca birlikte yaşamalarını önermiş, ama yaşlı kadın, adamın bu davetlerine itibar etmemiştir. Orada ona; kızı ve torunları çok iyi bakabilirdi ama evinden ayrılmak istemiyor, kızının evinde kasıtsız da olsa ihmale uğramaktan korkuyordu. O evde sayısız görevi olan kızına bir yük daha yüklemek istemiyordu. Hem öfkesi ve gaddarlığıyla ünlü bir adamın evine sığınmaya da hiç hevesli değildi. Adama gayet iyi niyetle söyleyeceği tek bir söz bile kızının mutluluğunu tehdit edecek bir duruma yol açabilirdi. Önce Allah'a sonra müteveffa kocası sayesinde aldığı emekli maaşına güvenerek, kendi evinde onuruyla yaşamayı seçmişti.

Yaşlı kadının sahibi olduğu bu evde kalması için sadece hassasiyet veya akliselim ile açıklanamayacak başka nedenler de vardı. Örneğin, evinden ayrılacak olsa önünde iki seçenek vardı. Kızıyla torunlarından sonra en çok sevdiği ve değer verdiği

şey olan bu evde yabancılar oturmaya başlayacak, ya da ev boş kalacaktı. O zaman da hem Kuran'ı hatmetmiş, hem de bilim adamı olan saygıdeğer kocasının yaşamış olduğu bu mekânda cinler cirit atacaktı.

Yaşlılıktan dolayı kurduğu düşüncelerini daha da ileri götürerek; Ahmet bey'in konukseverliğini, emekli maaşını ona devretmek suretiyle mi kabul etmeli ya da kendisini çok rahatsız hissedecek de olsa karşılığında bir şey vermemeyi mi tercih etmeli diye düşünmüştü.

Öyle ki Ahmet Bey davetinde ısrar ettikçe adamın boş kalan evi ve emekli maaşı üzerinde bir takım emelleri olduğundan şüphelenir olmuştu ve kör bir inatla reddetmişti. Sonunda Ahmet Bey boyun eğmiş ve yaşlı kadın rahatlayarak, kendisine samimiyeti ve ısrarı için çok teşekkür etmiş ve tek isteğinin ise arada sırada kızının ve torunlarının kendisini ziyaret etmesine izin vermesi olduğunu söylemişti.

Böylece isteği olmuş ve kendi evinde oturmayı sürdürmüş ve egemenliğinin, özgürlüğünün ve saygıyla yad ettiği geçmiş alışkanlıklarının keyfini çıkarmaya devam etmişti. Bunun dışındaki en önemli alışkanlığı ise ibadetti. Dinini genç bir kızken babasından öğrenmişti. Babası kadar dindar olan din âlimi kocasıyla evliliği ise öğrendiklerinin iyice pekişmesine vesile olmuştu. Gerçek din ile batıl inancı tam olarak ayırt edemese de; ibadetini içtenlik ve aşkla aksatmadan sürdürmüştü.

Kızı Emine kendisini çok nadir olarak ancak eşinin refakatiyle ziyaret eder, yalnız gelmesine kocası izin vermezdi. Bu yüzden evde çalışan hizmetçinin dışında hep yalnız kalırdı. Ama kızının mutlu oluşu onu teskin eder ve arada sırada ziyaretiyle huzur bulurdu.

Günlerden bir gün kızının onu ziyarete yalnız gelmesi onu çok şaşırtmış ve nedenini öğrendiği zaman da çok üzülmüştü. Onu sınımsız karşılayıp göğsüne bastırmıştı. Emine'nin bu üzgün hali içine dokunmuştu. Bu durumun geçici olduğuna ve Ahmet bey'in çok despot ve katı görünse bile vicdan sahibi olduğuna inandırmaya çalışarak teselli etmek istemişti. Onunla birlikte geçirdiği zamanlarda eski günleri yâd ettiler ve hasret giderdiler.

Çocuklarının hasretiyle yanıp tutuşan Emine hanımın artık sabrı tükenmek üzereyken çocuklarının onu almaya gelmesiyle sevinçten deliye dönmüştü. Yaşlı kadın kızının mutluluğuyla huzur bulmuş ve elleriyle torunlarına kızını emanet edip, onları uğurlamıştı.

Romanın sonraki bölümlerinde yaşlı kadınla ilgili bir bilgi bulunmamakta; sadece Fehmi'nin ölümünden hemen sonra vefat ettiği ve ölüm haberinin Fehmi nin ki ile karışarak yasının bile tutulamadığı zikredilmiştir.

15. BEHİCE HANIM

Müteveffa Muhammed Rıdvan beyin eşi olarak romanda yer almaktadır. Romanın başlarında Emine hanımla dostluğu ve kızı Meryem ile, onun kızları arasındaki arkadaşlığa sıkça yer verilir. Eşi yatalak hasta olunca, yıllarca ona bakmış ama bu vefalı ve özverili halini yabancı erkeklerle flört ederek gölgelemesine aldırış etmemiştir.

Ahmet Abdü'l-Cevad, karısı Emine'yi izinsiz evden dışarı çıktığı için cezalandırıp gönderdiği zaman arabuluculuk vazifesini kendisine fırsat bilerek, evlerini ziyarete gitmiş ve Ahmet bey ile aralarında tehlikeli bir yakınlaşma ve elektriklenme olmuştu. Fakat Ahmet Bey, Rıdvan Bey ile arkadaş olmasından hem de uzun yıllardır komşu olmalarından dolayı bu yakınlaşmayı fark etmemiş gibi davranmış ve kadını nazikçe göndermişti.

Rıdvan Bey'in ölümünden sonra Behice Hanım tekrar Ahmet Bey'i bu sefer dükkânında alışveriş bahanesiyle ziyaret etmiş ve asıl niyetini belli etmişti. Bu niyeti ilk seferde görmezden gelen ve yanlış anladığını addeden Ahmet Bey, Behice hanımın bu ziyaretiyle asıl niyetini hemen anlamış ve artık kendini kötü hissettirecek komşusu Rıdvan Beyin de hayatta olmaması nedeniyle kadına yeşil ışık yakmış ve durumdan istifade edip Behice hanımla flört etmeye başlamıştı. Zaman ilerledikçe aralarındaki ilişki daha da ilerlemiş ve sürekli bir görüşme halini almıştı. Ama bir gün Ahmet Bey Behice hanımın evinden gece vakti çıktığında İngiliz askerleri tarafından zorla alınıp, kendisine eziyet ettikten sonra salıverilmiş ve sonrasında da oldukça kötü günler geçirmişti. Bu olaydan sonra bir daha Behice hanımın evine hiç gitmemişti.

Romanda uzunca bir zaman Behice hanımla ilgili bir bilgi görülmez. Ta ki kızını isteme nedeniyle Ahmet Beyin oğlu Yasin'i karşısında görene dek.

Şimdi kızını isteme nedeni ile Ahmet Abdü'l-Cevad'ın oğlu Yasin tam karşısında idi.

Geniş ve hacimli vücudunun hatları oldukça dikkat çeken, kocaman basenleri ile adeta göz dolduran bir kadın oluşu Yasin'in bu güne kadar hiç görmediği bu kadını

hayretle izlemesine neden olmuştu. Ailesiyle arasında çok eskiye dayalı yakın bağların olması aynı yıllar içinde yaşı nedeniyle aile reisi statüsü ve itibarı kazanması Yasin'in - sokaktaki başka kadınlara yaptığı gibi - kadını uzaktan bile olsa incelemesine engel olmuştu.

İri vücudunun heybetli duruşu, güzel yüzü hatta kızından bile daha güzel, makyajsız duru yüzü Yasin'in ilgisini bir anda cazbetmişti ve gözlerini ondan alamıyordu.

Kadınla ilgili fanteziler kurarken; konuyu dağıtmak için Meryem'le dest-i izdivaç'a talip olduğunu söyledi. Behice Hanım bu sözleri gözleri parlayarak "Ne diyebilirim ki, mükemmel bir aile ve mükemmel bir erkek" sözleri ile karşıladi ve kabul ettiğini söyledi.¹²³ Behice Hanım evlilik kararını ailesinin nasıl karşıladığını Yasin'e sordu. O da babasının olumlu karşıladığını ancak annesinin yaşanan olaylardan dolayı menfi düşündüğünü söyledi. Bu yüzden de evden ayrılarak Şevk Sarayı sokağındaki annesinden kalma evde yalnız yaşadığını ve evlenince de Meryem'le bu evde oturacaklarını söyledi.

Behice Hanım bu sözleri şaşkınlıkla dinledi ve o üvey annesinin nasıl böyle davranabildiğini, niye olayları artık unutma yoluna gitmediğini sorgularken aslında Yasin'in o evde yalnız yaşadığını öğrenme memnuniyetini bu sözlerle gizlemeye çalışıyordu.

Artık Behice Hanım Yasin'in yaşadığı Şevk Sarayı sokağındaki eve sürekli ve ısrarla gidip geliyor ve adamı kızıyla evlenmekten vazgeçirecek kadar bu ilişkinin doyurucu olduğunu sanıyor ya da umuyordu. İlk günlerde kadının coşkulu ve arzulu halleri genç adamı deliye döndürmüştü ama her ilişkisinde olduğu gibi bu ilişkiden de oldukça sıkılmış ve herhangi bir zorlama ya da tatsızlık olmadan Behice Hanım'ın kendiliğinden bu ilişkiyi bitirmesini istiyordu. Ama durum hiçte böyle gitmiyordu. Her gece ısrarla geldi kadın. Her gelişinde duyguları daha da yoğun ve baskındı. Zaman geçtikçe, genç adamın kendisine ait olduğuna inanmaya başladı. Genç adam, sanki yaşamının merkezi, onun malıydı. Kadın bu aşk macerasının eğlenceli ama önemsiz bir kaçamak olduğu görüşünde değildi.

¹²³ Kasru's-Şevk, s.136.

Ama Yasin kadının hoppa, pervasız bir kişiliğe sahip olduğunu düşünüyor, hatta bu ucuz hareketleri nedeniyle ondan nefret ediyor ve bu sebeple de kadının kusurları gözünde büyüdükçe büyüyordu. Bir an önce bu kadından kurtulmak istiyordu ama nasıl?

Derken bir gün; Yasin yolda Meryem'i görür ve yanında yürümeye başlar. İzdivaç teklif edilmesinden sonra aradan geçen zamanı ailesinin bu evliliğe karşı olması nedeniyle, ikna ile geçirdiğini ama artık onların kabul etmesiyle önlerinde bir engel olmadığını ve artık Meryem'in annesine düğün hazırlıklarına hemen başlamasını söylemesini ister.

Meryem bu isteği annesine iletince Behice Hanım çılgına döner ve soluğu Yasin'in evinde alır. Ağzına gelen hakaretleri ardı ardına sayan kadın sonunda Yasin'in tavrını görünce bağıra çağıra küfürler ve hakaretler yağdırarak evden ayrılır ve düğün hazırlıklarına başlar.

Behice Hanım sade, hatta cenaze törenini anımsatan, birkaç kişinin katıldığı bir düğünle kızını evlendirir. Düğünden sadece iki hafta sonra merhum Rıdvan Bey'in evi ikinci bir düğün skandalı ile sarsılır. Behice Hanımın meyve suyu satıcısı Bayûmi ile aniden evlenmesini herkes hayretle karşıladı. Herkes çok şaşırılmıştı. Ve Behice Hanımın cumbalarının birinin Bayûmi'nin dükkânının karşısında olduğunu ilk kez o zaman fark ettiler. Süsüne düşkün olsa da gelinin mahallenin saygın kadınlarından biri ve yaşamı boyunca iyiliğiyle tanınan, dini bütün bir adamın dul eşi olduğu düşünülürse, insanların bir meyve suyu satıcısı, basit bir adamla evlenmiş olmasına şaşırması pek de mümkün değildi. Kadın elli yaşında, adamsa kırk yaşındaydı. Üstelik adam yirmi yıldır evli ve dokuz çocuğa sahipti. Bütün bu farklılıklar; haliyle dedikodulara yol açıyordu. Acaba kim kimi ayartmıştı? Onca çocuk sahibi Bayûmi, annesi yaşında kadınla evlenerek hem bir sürü mirasa sahip olacak, hem de kadının sahip olduğu saygınlıkla sınıf atlayacaktı.

Ahmet Bey tüm bu dedikoduları ve nikâh haberini alınca sarsıldı ve öfkeden deliye döndü. O basit meşrubat satıcısı Bayûmi artık onun dünürü sayılacaktı. Gizli öfkesini ilk kez aşikar ederek Yasin'e bütün nefretini kustu. Ama Yasin olaydan kendisinin ve karısının haberdar olmadığını söyledi. Üstelik skandal daha bitmemişti.

Bayûmi'nin evlilik haberin duyan karısı çılgına dönmüş, çocuklarını önüne kattığı gibi soluğu kocasının dükkânında almıştı. Deli gibiydi. Çocuklarının önünde, bağıra çağıra, tekme tokat birbirlerine girdiler. Çocuklar feryat figandı. Dükkânın önünde biriken kalabalık -gelip geçenler, kadınlar, çocuklar – çifti birbirinden ayırınca kadın Behice Hanımın cumbasının altında aldığı soluğu. Çarşafı yırtılmış saçları darmadağın olmuştu. Burnu kanıyordu. Başını kaldırarak cumbaya bakıp zehirli dilini bir kırbaç gibi kullanmaya başladı ve Behice Hanım'a olmadık küfürler ve hakaretler saydı. Daha da kötüsü orda işi bitince Ahmet Abdü'l-Cevad'ın dükkânına girdi ve gözyaşları içinde kocasıyla konuşup bu duruma bir an önce son vermesi için Ahmet Bey'den ağırlığını koymasını istedi. Öfke içinde kadını dinledikten sonra kendisinin yapabileceği bir şey olmadığına ve bu işin etki alanının dışında olduğunu kadına özenle anlatıp dükkânından çıkmasına ikna etti.

Behice Hanım tüm bu skandallarla başlayan evliliğinin tadını uzun süre çıkaramadı. Çünkü üçüncü haftanın sonunda bacağındaki ağrıdan şikâyet etmeye başlamış, yapılan tıbbi muayenede kendisine şeker teşhisi konularak Kasr el-ayn hastanesine yatırılmıştı. Durumunun ciddi olduğu söylenmeye başlamıştı ki; ölüm haberi geldi.

16. HANAFİ KADIN

Genç kızlığından bu yana Ahmet Abdü'l-Cevat'ların konağında yaşayan ve şu anda kırklı yaşlarında olan bir kadın olarak romanda yer almaktadır. Bir ara evlenmek için evden ayrılmış fakat eşinden boşandıktan sonra geri dönmüştür.

Evde Emine hanım'ın sağ koluydu. Onun talimatları ve gözetiminde tüm işlere yetişmeye çalışır, tüm aileye hizmet için elinden geleni yapardı.

Romanda fiziki özellikleri şöyle tasvir edilir. Şekilsiz, bodur bir kadın olan Hanafi kadının etli, butlu bedeninin tek amacı şişmanlamaktı. Zarafet ve incelik sanki onda yok sayılmış, ihmal edilmiş gibiydi. Kendinden oldukça emindi çünkü şişmanlığın en büyük güzellik olduğuna inanıyordu.

Bu evde yapmakla görevli olduğu tüm işlerin aileyi özellikle de kadınları şişmanlatmak olduğunu düşünüyordu. Çeşitli iksirler yaparak, mucizevî yöntemler deneyerek evde ayrıcalık sağlamaya çalışır, zaman zaman işe yaradığı kanıtlanınca da kendisini daha da önemli hissedirdi.

Oldukça şişman olması, zinde ve canlı olmasına ve çabuk hareket etmesine engel teşkil etmiyordu. Herkesten önce kalkar, yapılması gereken işlere hemen girişerek kendisinden beklenmeyecek kadar büyük bir beceri sergilerdi. Evde iki anne vardı. Biri Emine Hanım diğeri ise Hanafi kadını çünkü evde ki tüm çocuklar eline doğmuştu ve bu yaşlara gelinceye kadar en az anneleri kadar emeği vardı.

Kendisini ailenin bir ferdi gibi addederdi ki böyle hissetmesi de çok doğaldı çünkü herkes ona gereken saygıyı ve özeni gösterirdi. Evde yaşanan tatsızlıklara ve başlarına gelen felaketselere onlardan daha fazla üzülür, mutlu olaylara tanık olduğu zaman da sevincini doyasıya yaşardı.

Nitekim çocuklardan her birinin doğumuyla sanki kendi çocuğu olmuş gibi sevinmiş ve büyürken anneleri gibi her anlarında yanlarında olarak büyümelerini keyifle izlemişti. Sonrasında Fehmi'nin ölümüyle kahrolmuş, kızları birer birer evlendirerek yeni yuvalarına uğurlarken hem çok sevinip gururlanmış hem de gözleri dolu dolu olup, hüzünlenmişti. Yasin'in ise eve ilk geldiği günden beri, kendini yalnız ve

yabancı hissetmemesi için elinden geleni yapmış ve çocuklarla kaynaşmasını sağlamıştı. Kendisini onun annesi olduğunu kabul ederken; yaşadığı kötü olay onu çok sarsmıştı.

Bir gün gece vakti yine Hanafî kadın mutfağın bitişiğindeki kilerde uyuyordu. Yasin ise çok fazla içmişti. Tam dışarı eğlenceye çıkmak üzereyken bir anda havanın da sıcak olması nedeniyle üstü açık bir vaziyette olan Hanafî kadını görmüş ve hayvani duygularla yaşlı kadına saldırmıştı. Kadın yaşadığı korku ve panik nedeniyle avazı çıktığı kadar bağırıp, tüm aileyi başına toplamıştı. Yasin ise korkuyla apar topar oradan uzaklaşmıştı. Olayı herkes duymuş ve inanılmaz şaşırılmıştı. Ahmet Bey bu olayı duyunca Yasin'e ağzına geleni söylemiş, hakaretler yağdırmıştı.

Ama bu durum onun yerinin ve saygınlığının azalmasına sebep olmamış, olayı hemen örtbas ederek evdeki rutin işlerine geri dönmüştü.

Yıllar hızla geçiyor, o en sevdiği, ömrünü adadığı bu evdeki olaylar da sürekli değişiyordu. Ayşe'nin, daha sonra Hatice'nin evlenmeleri Fehmi'nin ölümü, Yasin'in evlenip, boşanmaları nedeniyle annesiyle ve babasıyla yaşadığı sıkıntılar, Ayşe'nin başına gelen o felaket ve Ahmet Abdül Cevat'ın geçirdiği ciddi hastalıklar... Bütün bunları ailenin sıkıntısız ve en az hasarla atlatmaları için elinden geleni yapmıştı. Onlarla beraber ağlamış, beraber gülmüştü.

Yıllar Hanafî kadını da etkilemişti, ancak ondaki bu değişiklik daha az belirgindi. Hala şişman, hala etli butluydu ama vücudundaki yağ rezervi bir kabuk ya da yaşam tortusu gibi, artık boynuna ve ağzının etrafına da yığılmış; ailenin yıllar boyunca sessizce paylaştığı acısı bakışlarına yansımıştı.

Daha sonra büyük hürmet gösterdiği Ahmet Bey'in vefatıyla tüm aileyi bir arada tutup teselli etmeye çalışmış ve Emine hanıma en büyük desteği o vermiştir. Romanın diğer bölümlerinde ise Hanafî kadına ait daha detaylı bir bilgi verilmemektedir.

17. ZÜBEYDE

O dönemin ünlü şarkıcı ve udilerindedir. Lakabı Sultan olan Zübeyde, romanın başlarında güzel sesi, çekici yüzü ve heybetli vücuduyla erkeklerin peşinden koştuğu bir kadın olarak tarif edilmektedir. Ahmet Bey'in de katıldığı Nil nehri kıyısındaki evinde sazlı sözlü eğlenceler tertipler, o zamanın zengin adamlarıyla içki sofralarında şarkı söyleyip, ud çalar ve bunun yanı sıra kısa veya uzun süreli ilişkiler kurar ve geçimini tamamen bu yollardan sağlardı.

Ahmet Bey'le de bu şekilde tanışmış ve bir müddet birlikte olmuşlardı. Zamanla yaşlanıp, eski diriliğini ve güzelliğini kaybedince, kendisine olan ilgi azalmış ve Ahmet Beyi de yeğeni Zennube'ye kaptırmıştı. Israrla tek geçim kaynağı olan bu eğlence alemlerinde erkekleri eğlendirmeye devam ediyor ve artık parasını yiyeceği değil, parasını yiyen erkeklerle beraber olabiliyordu. Zamanla da elinde avucunda olan tüm parasını tüketmiş ve arada sırada Ahmet Bey'den destek alarak bir süre daha ayakta kalabilmişti.

Son olarak da oturduğu evi elden çıkararak, onun parasını da çar çur etmiş ve sokaklara düşmüştü. Artık iyice yaşlanmış ve gençken çalışıp kazandığı paraları yaşlılığı için tasarruf etmediğinden tutunacak bir dalı kalmamıştı. Romanın sonlarına doğru, sokakta ayakları çıplak, zayıflıktan kemikleri çıkmış, erkeklerin giydiği bir elbise giyen, başında bir takke bulunan garip bir kadın portresiyle bir barda Kemal ve arkadaşı otururken onların yanına giderek sohbet etmesi konu edilir.

18. CELİLE

Zübeyde ile aynı eğlence ortamlarında şarkı söyleyen ud çalan bir kadındır. O da zengin erkekleri gece âlemlerinde eğlendirir ve onlarla beraber olurdu. Ahmet Bey de onunla gençlik yıllarında beraber olmuş daha sonra Zübeyde için onu terk etmişti. O da Ahmet Bey'in kızı Ayşe'nin düğününde şarkı söylerken alkolün dozunu biraz fazla kaçırdıktan sonra herkesin içinde Ahmet Bey'in yanına kadar gitmiş ve onunla birlikteliği hakkında cümleler sarf edip, onu zor durumda bırakmıştı.

Romanda bu olay dışında onunla ilgili çok fazla detay bulunmaz. Nil nehri kıyısındaki evde sürekli Zübeyde, Ahmet Abdü'l-Cevad ve onun arkadaşlarıyla yaşanan gece âlemlerinden sık sık söz edilir. Romanın sonlarına doğru, Zübeyde'nin aksine parasını dikkatle biriktirdiği için pek çok ev satın almış ve aynı zamanda da bu evleri genelev olarak işleterek, maddi anlamda hiçbir sıkıntı yaşamamıştır. Artık iyice yaşlanıp, elden ayaktan düşmek üzereyken de hep tövbe edip hacca gitme isteğini sık sık dile getirmiştir.

5. NECİB MAHFUZ'UN KADINA BAKIŞ AÇISI

Mısır, coğrafi konumu, ekonomik şartları, siyasî gelişmeleri, dünyanın en önemli bölgelerinden biridir. Bu farklı konumun bir başka yönü de yüzyıllar boyunca kadınların bu coğrafi bölgeye has olarak özel bir mevkiye sahip olmalarıdır. Mısır kadınları, erkekleri gibi sosyal, siyasi, hukuki ve dini haklara sahip olmuştur. Mısır tarihinin dikkat çekici noktalarından biri; iktidarı elinde tutan kadınların varlığıdır. Kraliçe Hatshepsut, kaynaklardaki en büyük kadınlardan biridir ve askeri mücadelelere katılmıştır. Mısır tarihinin en ünlü kadını ise M.Ö. 69-30'a kadar İskenderiye'yi yöneten Kleopatra'dır.¹²⁴

Tek tanrılı dinlerin yayılması, toplumlarda köklü değişimlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hıristiyanlık dini Mısır'da kadının varolan haklarının devamını sağlamıştır. Ancak zamanla Hıristiyan inanışların farklı yorumları kadının konumunun değişmesine yol açmıştır. Daha sonra İslamiyetin Arap ülkelerinde doğuşu ve yayılışı nedeniyle yaşam tarzı daha da farklı bir boyut almıştır. İslam dini kadının yeniden ikinci konuma düşmesine engel olmak için kadın ve erkek arasındaki eşitlik ilkesini yeniden uygulamaya çalışmıştır. İslamiyet kadına hukuki, sosyal, ekonomik ve dini haklar vermiş olmasının yanı sıra, kadın ile erkek arasındaki ilişkileri de açıkça belirlemiştir. Bu sebeple kadınların, yüzünün ve vücudunun görünmesinin aile dışındaki erkeklere haram kılınması ve bunun için de örtünme gereği kadınlarla erkekleri bir arada olmaktan uzaklaştırmıştır.

Arap ülkelerinde o tarihte bizde de olduğu gibi kadınlar evde oturuyor, yalnız ev işleriyle ilgileniyor, çocuklarının ve eşlerinin bakımını sağlıyorlardı. Kadınlar dışarı çıkamadığı için okula gitmelerine de müsaade edilmiyorlardı. Dolayısıyla, dışardaki dünyadan bihaber ve eşine mecburen itaatkar oluyorlardı. Eşleri kendilerini aldatıp, şiddet uygulasa da, bunlara, kendilerini boşar korkusuyla karşılık veremiyorlardı.

Mısır; yıllar boyunca stratejik konumu, nüfusu, sömürgecilik ve emperyalizme karşı uzun süreli direnişi dolayısıyla Arap dünyasının yüreği olmayı sürdürmüştür. Bu da yabancı ülkelerin sürekli Mısır'ı işgal etme tutumu ile birlikte halkın esaret altında, özgürlükleri kısıtlanmış olarak zor günler yaşamasına yol açmıştır. Bu zorluklar

¹²⁴ Felicien Challaye, **Dinler Tarihi**, İstanbul 1998, s.33-48.

yaşanırken diğer yandan kültür etkileşimini de beraberinde getirmiştir. Mısırlı kadınlar sosyalleşmeyi, çağdaşlaşmayı ve modernliği, giyim tarzlarını değiştirerek, özgürce erkeklerle beraber olmak ve yabancı müzikler dinlemek, içki içmek gibi şeylerde arıyorlar ve bu yüzden inançlarıyla, modernlik arasında sıkışıp kalıyorlardı. Mısır kadınları, modern sosyo-ekonomik çalışma alanlarına dâhil olmaya ise, XIX. yüzyılda başlamıştır.

Necib Mafuz'un konumuz olan kitabında da önceleri eşi Emine'nin ve kızlarının dışarı çıkmasına hiç bir koşulda izin vermemiş, kızlarının ve torununun okumasına müsaade etmemişti. Ama aradan geçen yıllarla bu katı kuralları esnemiş, eşinin ve kızlarının dışarı çıkmasını önemsememişti.

Yaşadığı dönemin de etkisiyle yazarın kadına bakış açısı sığ kaldığını görmekteyiz. Kadınlarla beraber sosyal yaşam alanlarının kısıtlı olması, onlarla yoğun bir diyalog evresi geçirmemiş olması ve hem ailesinde hem de özel hayatında kadınlar çok yer etmediği için, onlarla ilgili bilgiler de tamamen gözlemleriyle sınırlı kalmıştır. Ama bu sınırlı gözlemlerine karşın, kadınlar hakkında verdiği detaylar şaşkınlık vericidir. Romanda de bütün kadın karakterlerin, fiziki özelliklerini ve ruh hallerini sanki o kadınlar karşısındaymış gibi en ince detaylarıyla nitelendirerek, okuyucuya da o karakteri hissettirmiştir.

Mahfuz'un edebiyatında kadının yeri büyüktür. Kadın değişik rollerde motive edilmiştir. Çocukları için sabır ve sessizliğe katlananlar, eşini yarı ilah olarak gören vefakâr kadınlar, kız kardeşler, sevgililer, kız arkadaşlar ve isyankarlar.¹²⁵ O daha çok yirminci yüzyılda, otuzlu yılların orta kesiminden genç kızları ele almıştır. Onların kadınsı duygularını kadınlar galerisinde okuyucularına sunmaktadır. Bu kadınlar, mutlaka bir erkeğin gölgesindedir. Tamamen Mısır gerçeğine uygun olan ondaki kadın portresi, çağdaşı olan yazarlarda da mevcut idi. Ama kimi zaman eserlerinden hareketle onda kadın karşıtı bir eleştiri temayülünün olduğunu fark etmekteyiz. O ayrıca, kadınların hayatını anlatmada da yeni bir anlatım üslûbu getirmiştir.¹²⁶

¹²⁵ "el-Magza'l-Kasasi 'İnde Necib Mahfuz", s.94.

¹²⁶ "Bulletin Critique", s.111-112.

Kadınları el-Cemâliyye'de iken tanımaya başladığını, evlerinin önünde oturmalarının yeterli olduğunu, annesine geldiklerinde birinin civciv sattığını, diğerinin fala baktığını, bazı kadınların el-'Abbâsiyye'deyken de ziyarete geldiklerini, kendisinin annesiyle yaptığı konuşmaları dinlediğini, annesine pek çok şey anlattıklarını, kendisinin de bunları romanlarında kullandığını söylemektedir.¹²⁷

Yazar, eserlerinde çeşitli kesimlerden kadınları ele almıştır. Aristokrat kadın, (Yarı Parisli, yarı Mısırlı kadınlar, 'Ayida Şeddâd ve 'Ulviye Sabrî), yoksul kadın (sokak kadınları, hizmetçiler) ve orta kesim kadını. Değişmeye açık ve pek çok eserinde değişimden nasibini almış orta kesim kadını, üç kuşak olarak ele alınmıştır. Birinci kuşakta Emine, ikinci kuşakta Hadîce ve 'A'îşe kardeşler, üçüncü kuşakta Sûsen Hammâd. Mahfûz, daha çok orta kesim kadınlarına ilgi duymasını iki sebebe bağlayabiliriz. Birincisi, yazarın kendisinin de bu kesime mensup olması, ikincisi, o günkü Mısır toplumunun hemen hemen genelini yansıtmış olması.¹²⁸

Mahfûz bir doğulu olarak kadının aile ve toplumdaki yerini sınırlandırmakta ve ailede erkeğin söz sahibi olduğuna inanmaktadır. Ona göre kadınsız bir hayat düşünülemez. Terbiye görevini üstlenmesi ve yol göstermesi açısından her yazarın özünde sevgi ve ilhamla onun kalbini harekete geçirmektedir. Mahfûz'un en verimli en enerjik olduğu anlar aşık iken, aşk anılarını hatırlarken veya bu konuda bilgi sahibi iken ki anlarıdır.¹²⁹

'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd'ın Sâra adlı romanında kadın kahraman toplumdan uzak, oysa Mahfûz'un eserlerinde kadın kahramanlar toplumla iç içe. Mesela el-Kâhiretu'l-Cedîde'de İhsân, ikinci karakter ve toplumla iç içe, Hân el-Halîlî'de Nevâl önemli bir karakter, Zukâku'l-Midakk'ta ise Hamîde bütün bölümlerde geçmiştir. Mahfûz, burada kadındaki haya duygusunu aşmaya çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur.

Mahfûz'un eserlerinde, cinselliğe de çokça yer verilmiştir. Bundan dolayı da pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Ancak kendisi bunu okuyucuyu etkilemek amacıyla

¹²⁷ Necîb Mahfûz Yetezekker, s.110-111.

¹²⁸ Sûretu'l-Mer'e, s.299-300; "Bulletin Critique (Fevziyetu'l-Aşmavî'nin La femme et l'Egypte Modern-Kadın ve Modern Mısır- adlı eserinin kritiği", s.111.

¹²⁹ Necîb Mahfûz Hayâtuhu ve Edebuhu, s.94; Kadımla ilgili düşünceleri için bkz.aynı eser, s.94-98; Sûretu'l-Mer'e fi'r-Rivâyeti'l-Mısriyye, s.204-329.

değil, gerçeği yazmak için yaptığını ifade ediyor.¹³⁰

Ona göre cinsellik, suç, inanç, politika ve sevgi gibi bilinmemesi mümkün olmayan bir insanlık faaliyetidir. Bu konuyu ciddiyetle ele almak gerekir. Ticari gayeyle etkileme amacı güdülmemesi gerekir. Cinsel duygularla okuyucuların sömürülmesine karşı çıkmaktadır. O bunu ahlaki endişeden dolayı değil, sanatsal endişeden dolayı söylediğini ifade etmektedir.¹³¹

Mahfûz, günümüzde cinselliğin her şeyden önce, okuyucunun ilgisini çekmek için ele alındığını, sanatın dışında bir şey kabul edildiğini ancak psikolojik, sosyolojik ve felsefi birçok yönden sanatta kullanıldığını belirtmektedir. Sosyolojik olarak inceleyenler arasında ünlü Rus romancısı Leon Tolstoy, psikolojik olarak inceleyenler arasında Amerikan yazar William Faulkner, felsefi olarak inceleyenler arasında D. H. Lawrence'nin adlarını saymaktadır.¹³²

Yazar, eserlerinde cinsel konuların rolünün büyük oluşunu karakterlerinin çoğunun orta tabakadan oluşuna bağlamaktadır. Bu kesim örf ve adetlere en çok bağlı olan kesimdir. Ona göre Bidâye ve Nihâye'deki Nefise, aristokrat kesimden olmuş olsaydı, herhangi bir cinsel problemi olmazdı. Aristokrat kesim bu problemi özgürlükle halletmektedir. Halk tabakası, cinsel konuları öğrenmek ve erken evlilikle, problemlerini çözmekte oysa orta kesim bu konuda, büyük sıkıntı ve zorluklarla karşılaşmaktadır.¹³³ Arap toplumlarında olduğu gibi Türk toplumunda da cinselliğin bu denli ağırlık kazanmasını, her iki toplumun da geleneksel kapalı bir toplum anlayışına sahip olmalarına bağlamak mümkündür.

Mahfuz, eserinde kadınları hep dolgun vücutlu, güzel ve çekici olarak tasvir eder. Genelde aile içindeki kadınları namuslu bir karaktere dönüştürerek babasının ya da annesinin sözünden çıkmayan, ideal evlilikler yapan kadın figürleri kullanır. Nitekim Ayşe, Hatice, Zeynep, Meryem daha sonra Naime ve Kerime için de aynı yaşam tarzı söz konusudur. Bu saydığımız kadın figürleri evlerinin dışına çıkmalarına asla müsaade verilmemiş, evlenecekleri erkek ile ilgili seçme hakkı tanınmadan, ailenin verdiği karar

¹³⁰ Necîb Mahfûz er-Ru'ye ve'l-Edât, s.85.

¹³¹ Etehaddes, s.100.

¹³² Aynı eser, s.169.

¹³³ Aynı eser, s.170.

üzere evlenmişlerdir. Evlendikleri zaman da eşlerine sevgi ve saygı içerisinde kadınlık görevlerini yerine getirmişlerdir.

Yazar, eserin sonlarına doğru ise Ahmet Abdü'l-Cevad'ın torunu Ahmet'in üniversitede tanıştığı ve arkadaşlık kurduğu kızlardan bahsederek, Kahire'de kızların artık üniversitelerde okutulduğunu ve aynı şekilde Suzan Hammad'ı da gazetede yazar olarak göstermesiyle de, çalışma hayatına girdiklerini ifade etmektedir. Ayrıca buradaki kızları başları açık ve modern giyim tarzlarıyla tasvir etmektedir.

Buradan hareketle, önceleri dar bir çerçevede yaşam alanları olan kadınların daha sonra toplumun gelişmesi ve düşünce yapısının değişmesiyle sosyal alanlarda yer alışlarını yazar, bize çok güzel ifadelerle anlatmaktadır. Yazarın bu konuda bir rahatsızlık duymadığını ve bu gelişimi benimsediğini de ifadelerinden rahatlıkla görebilmekteyiz.

SONUÇ

Kadınlar toplumun temel yapı taşıdır. Eğer bu yapı taşı sağlam ve düzgün olursa, tüm toplum sağlam bir zeminde en üst noktalara yükselebilir. Kadın, eskiden günümüze üzerinde çok konuşulmuş, çok eserler yazılmış ve çeşitli incelemelere konu olmuştur. Her ülke toplumuna göre farklılık gösteren yaşam biçimleri, düşünce tarzları, duygu ve düşünceleri vardır.

Bu eserde, o yıllarda kadınların Mısır'daki yaşam tarzıyla, aynı yıllardaki Türk kadının yaşam tarzlarında da büyük benzerlik olduğunu görmekteyiz. Romanda evden dışarı çıkamayan, eğitim hakkı tanınmayan, yabancı erkeklerle aynı yerde bulunamayan ve çalışamayan kadınların bu durumunu yine aynı yılların Türkiye'sinde rahatlıkla görürüz. Türkiye'de de Cumhuriyet'in kurulup; laik ve sosyal bir devlet olmasından önce kadınlarımızın yaşam tarzı ve hakları aynı seviyedeydi. Cumhuriyetin kadınlara medeni hakkı, seçme ve seçilme hakkı, eğitim hakkı v.b. pek çok özgürlükler vermesi ile Türkiye batılı ülkeler seviyesinde bir ülke olarak kendini ispatlamıştır.

Bu günün Türkiye'sinde ise artık kadınlar, erkeklerle aynı hak ve eşitliğe sahiptir. Erkeklerin bulunduğu tüm çalışma alanlarında kadınları da rahatlıkla görebilmekteyiz. Laik ve sosyal bir Hukuk devleti olarak, eskiden günümüze ne kadar yol aldığımız açıkça ortadadır.

Mısır toplumunun da romanda resmedilen şekliyle o yıllarda aynı sancıları çektiğini görürüz. Hiçbir hakkı olmayan Mısır kadını yalnızca eve kapanarak, ev işleriyle ve ailesiyle meşgul olan bir cariye görünümündedir. Fakat daha sonra devrimler ve yabancı kültürün etkisiyle yavaş yavaş kendi içinde değişiklik yaparak haklarını arayıp, elde etme çabasına girmişlerdir.

Romanda göze çarpan bir diğer unsur da okutulmayan, müteassıp, peçe takan, çarşaf giyen kadınların zengin aileler olduğu göze çarpar. Çünkü onların dışarı çıkmak, çalışmak veya evlenmek gibi sorunları yoktur. Oysaki daha alt tabakadaki kızların okuyup hayatını kurtarmaları gerektiği ve çalışmak zorunluluğu olduğu için çalışma hayatına kadın olarak; tarlada veya şehirde daha erken girmişlerdir.

Mısır'da ücretli işte çalışan kadınlara ilişkin ilk sayım 1914'te yapılmıştır. O zamanlar sayıları yirmi bin kadardı ve toplam çalışanların %5'ini oluşturuyorlardı. Kadınların değeri toplumsal olarak erkeklerden daha düşük addedilirdi. Dahası, kadınlar aşağılanmaya alışkın olduklarından daha iyi koşullar için mücadeleyi de akıllarından bile geçirmiyorlardı.¹³⁴

Evde olsun, işte olsun bedeni ve ruhu yıpranan bu kadınlar, XX. yüzyıl Mısır'ında ilk baş kaldıran, grev yapan, fabrika işgal eden, gösteri için sokaklara dökülen, insanlık haklarına saygı gösterilmesini, çalışma saatlerinin kısaltılmasını ve yasayla belirlenmesini, gebelik ve doğum için analık izni verilmesini talep eden kadınlar oldu.¹³⁵Çünkü erkekler, kadınların çalışmasına ve üretmesine alışık değillerdi ve bu durumu yadırgıyorlardı.

Oysaki 1919 ulusal devriminin kadın şehitleri, bu emekçi kadın kitleleri arasından çıkmıştır. Erkeklerle beraber omuz omuza bu milli mücadeleyi gerçekleştirmek için var güçleriyle destek olup ölümü bile göze almışlardır. Gerek sanayileşmiş bölgelerde, gerekse kırsal kesimdeki emekçi kadınlar, 1919'daki ulusal devrime coşkuyla ve etkin bir biçimde katıldılar.¹³⁶ Sokaklara dökülüp erkeklerle beraber İngiliz işgal kuvvetlerine karşı gösterilerde bulunmuşlardır.¹³⁷ 14 Mart 1919'da İngilizlerce öldürülen Şefika Muhammed, Kafr ez-Zaghari Cemaliye'den Hamide Halil, Seyyide Hasan, Fehime Riyad, Ayşe Ömer bunlardan bir kaçıydı.

Yoğun bir reform mücadelesi verilse de Mısır'da evlilik yasaları halen erkeğin istediği zaman karısını boşamasına ya da birkaç kadınla evlenmesine olanak vermektedir. Oy kullanma hakkına gelince; Mısırlı kadınlar bu haklarını Nasır rejiminin 1956 anayasası ile birlikte kazandılar.

Ama bütün bunlara rağmen, Mısır toplumunda erkeğin bütün eylemleri, toplumca benimsenmese de, müsamaha görmesine rağmen, aynı hoşgörü kadın için asla söz konusu değildir. Yine toplumda temel güç temsili erkektir. Yazarlar zaman zaman kadınların yaşadıkları sorunları eserlerinde dile getirirler de, çözümleyici bir rol

¹³⁴ Neval es-Saadavi, **Havvâ'nın Örtülü Yüzü**, s.219.

¹³⁵ Mey Ebu'd-Deheb, "Contemporary Feminist Movement, The Role of Egyptian Women in the Making of Egyptian Civilization", 2001

¹³⁶ Neval es-Saadavi, **a.g.e.**, s.220

¹³⁷ Mey Ebu'd-Deheb, **a.g.m.**

üstlenememişlerdir. Kimi zaman kadını çok yüce bir varlık gibi, kimi zaman da çok ezilen, sürekli aşağılanan bir figüre olarak kullanmışlardır.

Bunun yanı sıra yine o dönem Mısır'ında büyük bir sorun teşkil eden sınıf farkı, romanlarda net bir şekilde işlenmiş ve doğurduğu olumsuz sonuçlar açıkça ortaya konmuştur. Bunu yazarın ele aldığımız eserinde sık sık görmekteyiz. Suzan Hammad ve Ahmet arasında ya da Ayda ile Kemal arasında olduğu gibi.

BİBLİYOGRAFYA

'Abdu'l-Muhsin Taha Bedr, Necib Mahfuz, er-Ru'ye ve'l-Edat, Daru-s-Sekafe li't-Tıba'a ve'n-Neşr, Kahire, 1978.

Ahmed Heykel, el-Edebu'l-Kasasi ve'l-Masrahi fi Mısır, Daru'l-Ma'arif (dördüncü baskı) Kahire 1983.

Ahmed Mekki et-Tahir, el-Kıssatu'l-Kasira, Daru'l-Maarif(dördüncü baskı), Kahire, 1985.

Cemal el-Gitani, Necib Mahfuz Yetezekker, Daru'l-Mesira, Beyrut,1980.

Challaye, Felicien, Dinler Tarihi, (Çeviren: Samih Tiryakioğlu),Varlık yayınları, İstanbul, 1988.

Dib 'Ali Hasan, Necib Mahfuz Beyne'l-İlhad ve'l-İman(birinci baskı) Kahire 1985.

Enis el-Makdisi, el-Fununi'i-Edebiyye ve 'Alamuha, Beyrut, 1963.

Er Rahmi, Taha Huseyn ve Üç Romanı (Basılmamış Doktora Tezi), D.T.C.F., Ankara, 1988.

Erol Ayyıldız, Mısır Romanının Doğuşu ve Muhammed Heykel'in Zeyneb Romanının Tetkiki ve Tahlili, Fatih Yayınevi, Bursa, 1992.

es-Saadavi Neval, Havva'nın Örtülü Yüzü, (Çeviren: Sibel Özbudun), Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1991.

Fadıl el-Esved, er-Racul ve'l-Kımme, el-Hey'etu'l-'Ammetu'l-Mısriyyetu'l-Amme li'l Kitab, Mısır 1989.

Gali Şukri, Necib Mahfuz mine'l-Cemaliyye ila Nobel, el-Hey'etu'l-Amme li'l-İsti'lamat, Kahire, 1988.

Hamdi es-Sakut, Marsdeen Johns, "Necib Mahfuz Katiben Riva'iyyen", el-

Haresu'l-Vatani, Sayı;74, Riyad, 1988.

Jakob M.Landou, 20.yy Modern Arap Edebiyatı Tarihi, Gündoğan Yayınları, Ankara 1994.

Mahmud Hamid Şevket, Mukavvimatul-Kıssati'l-Arabiyyeti'l-Hadisa fi Mısır, Daru'l-Cilli't-Tıba'a, Kahire, 1973.

Muhammed Zaglul Selam, Dırsat fi'l-Kıssati'l-Arabiyyeti'l-Hadisa, Usluhuha, İtticahatuha, A'lamuha, Daru'l-Ma'arif, İskenderiye, 1973.

Nebil Ferec, Necib Mahfuz Hayatuhu ve Edebuhu, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-'Amme li'i-Kitab, Kahire, 1986.

Necib Mahfuz, Etehaddes İleykum, Daru'l-Avde, Beyrut, 1977.

Seyyid Hamid en-Nessac, Banurama'r-Rivayeti'l-Arabiyyeti'l-Hadisa, Mektebet Gaib (ikinci baskı), Kahire, 1985.

Şukri Muhammed 'Ayyad, el-Kıssatu'l-Kasira fi Mısır, (ikinci baskı) Kahire, 1979.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, c.1, c.2, Ankara 1998

Ürün, Ahmet Kazım, Necib Mahfuz ve Toplumsal Gerçekçi Romanları, Konya, 2002.

Yusuf Hasan Nevfel, el-Kıssa ve'r-Rivaye Beyne Cil Taha Huseyn ve Cil Necib Mahfuz, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Kahire, 1977.